

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "וארא"

כ"ה בטבת תשע"ד, (28/12/2013)

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה

אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
שמעון תורג'מן

תשפנאים	באר-שבע	חיפה	תל אביב	ירושלים
16:24	16:23	16:10	16:22	16:07
17:24	17:25	17:22	17:24	17:23

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן עניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת וארא – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	11
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	22
4 .	בין אדם לחברו	75
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	79
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	98
7 .	החיים הבריאים	105
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	109
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	110 בכריכה האחורית

10 . מלא טוב לפנינו מנחם וארצייתו- כלתנו ריקי
להולדת בנם הבכור- נכדנו המקסים. יהי רצון שיכיל
להכניסו לביתו של אאצ"ה בעתו ובשמחה רבה ולצדו
בבריות ובאושר לתורה, לחופה ולמצעים טובים אמן

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה, נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

1. על הפרשה

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת וארא היא הפרשה השניה בספר שמות. הפרשה מתחילה בפרק ו' פסוק ב' ומסתיימת בפרק ט' פסוק ל"ה.

שם הפרשה היא המילה התשיעית בה פותחת הפרשה (המילה הראשונה בפסוק השני של הפרשה): " וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה'. וארא אל אברהם...". בפרשה זו יש 121 פסוקים.

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת וארא											
מצוות לא תעשה	מצוות עשה	סה"כ מצוות	סה"כ אותיות	סה"כ מילים	סה"כ פסוקים	סה"כ פרקים	סה"כ שורות בס"ת	ומסתיימת ב-		הפרשה מתחילה ב-	
								פסוק	פרק		פסוק
0	0	0	6,701	1,748	121	4	221	פסוק	פרק	פסוק	פרק
								ל"ה	ט'	ב'	ו'
8	7	9	3	3	4	2	2	דירוג פרשת וארא בפרשות חומש שמות			
44	45	48	17	14	20	15	15	דירוג פרשת וארא בפרשות חמישה חומשי תורה			

מברכים את חודש "שבט"

השבת מברכים את חודש שבט שיחול ביום חמישי המולד: ביום רביעי בשעה 1 בצהריים, 42 דקות ו-6 חלקים זמן קידוש הלבנה: למנהג האשכנזים ממוצש"ק פרשת בא ד' בשבט למנהג הספרדים מליל חמישי ח' בשבט עד ליל חמישי ט"ז בשבט (כל הלילה).

1.2. תוכן הפרשה

א . הבטחה לקיום ברית אבות (ו, ב-יג)

בסיום הפרשה הקודמת (שמות) מוצגת טענתו הקשה של משה "למה הרעות לעם הזה...". הקב"ה עונה למשה כי בקרוב יראה את יד ה' החזקה. ה' עומד לקיים את בריתו עם האבות. עתה כשזעקתם של בני-ישראל הגיעה השמימה, תשועתם תמהר לבוא.

משה ממהר לומר את הדברים לבני-ישראל, אולם הם אינם מקבלים אותם "מקוצר רוח ומעבודה קשה".

הקב"ה שב ושולח את משה לפגוש את פרעה ולצוות עליו להוציא את בני-ישראל ממצרים. משה מצטנע וטוען כי אם בני-ישראל לא מקבלים את דבריו איך יוכל שכנע את פרעה, המלך הקשה והרשע. בעקבות טענתו של משה, כמו בעבר, מצרף ה' אל השליחות את אהרון אחיו של משה.

ב . משפחת בני לוי (ו, יד-כז)

משה ואהרון גיבורי ספר שמות, ולכן התורה מקדישה קובץ פסוקים כדי להציג את ייחוסם ומשפחתם. כהקדמה, אנו לומדים בקצרה גם על משפחות שבט ראובן ושמעון הקודמים ללוי. משה ואהרון הם אם-כן נכדים ונינים ללוי. נכדים, שכן אמם יוכבד היא ביתו של לוי שנולדה ביום הגעת יעקב ובניו למצרים. ונינים, בגלל אביהם עמרם, בנו של קהת בן לוי.

ג . שליחות משותפת (ו, כח-ל - ז, א-ז)

אם-כן, משה טוען כי אינו יכול לייצג בעצמו את הקב"ה לפני בני-ישראל ולפני פרעה היות והוא "ערל שפתים" - מתקשה בדיבור. הקב"ה כתשובה, מחלק את השליחות בינו ובין אהרון. הוא מיידע אותם מראש, כי פרעה הרשע לא יסכים להוציא את ישראל מארצו, ולכן ה' יוסיף ויקשה את ליבו עוד, כדי שעונשו, המכות שיביא ה' עליו, על עמו ועל ארצו יהיו קשות ביותר. משה ואהרון מקבלים על-עצמם את השליחות. משה בן שמונים שנה ואהרון אחיו בן שמונים ושלוש שנים.

ד . מופת התנין (ז, ח-יג)

משה ואהרון מתייצבים שוב לפני פרעה. כמופת הוכחה לאמיתות שליחותם, משליך אהרון את מטהו לפני פרעה, כך על-פי הוראת ה', והמטה הופך לתנין. פרעה המוקף במכשפים אינו מתרשם, ומצווה על מכשפיו לעשות מופת דומה. המופת אכן מצליח, אך למרבה הפלא מטה אהרון, ששב

בינתיים והיה למטה, בולע את תניני המכשפים. כך או אחרת, פרעה מכביד את ליבו ואינו מסכים לשחרר את בני ישראל.

ה . מכה ראשונה – דם (ז, יד-כה)

התוכנית האלוקית להוצאת בני-ישראל ממצרים נכנסת לשלב השני, הוא שלב עשר המכות לשבירת המצרים ומלכם. משה יוצא במצוות ה' לפגוש את פרעה היוצא מידי בוקר אל שפת היאור. משה מתרה בו כי אם לא יוציא את עם ישראל יהפכו מימי היאור וכל מימי מצרים לדם. משסרב פרעה, נטה אהרון את מטהו על היאור וכל המים במצרים, בכל מקום שהם הפכו לדם. המכה הביאה צמא כבד, למות כל הדגים ולסירחון נורא בכל הארץ. פרעה העיקש הוכיח כי גם מכשפיו יודעים לחולל מופת כזה, וכך חיזק את ליבו ולא נכנע.

שבוע ימים נמשכה המכה, כמשך זמן שמונה המכות הבאות אחריה, והיאור וכל מקורות המים שבו לקדמותם.

ו . מכה שנייה – צפרדע (ז, כו-כט – ח, א-יא)

במשך שלושה שבועות, לאחר כל מכה, עומד משה ומתרה בפרעה למהר ולהוציא את עם ה' ממצרים. הפעם הוא מזהירו מפני מכת צפרדעים שיעלו מן היאור. פרעה מתעלם מהאזהרות, ואהרון נוטה את ידו על מימי מצרים. המון של צפרדעים מכסים את מצרים – בבתים, בחדרי השינה ובמיטות, במטבחים ואף בתוך תנורי הבישול. המכשפים מצליחים אומנם גם הם להעלות צפרדעים, אך הפעם הדבר כנראה לא מנחם את פרעה שאינו עומד בקרקור הנורא מחריש האוזניים, ובנוכחות הבלתי-נסבלת של הצפרדעים בכל פינה.

פרעה קורא למשה ולאהרון ומתחנן כי יתפללו לה' לסיום המכה. בפעם הראשונה מוכן הוא לומר כי יוציא את בני-ישראל ממצרים. אולם, כאשר מסתיימת המכה בזכות תפילת משה, מכביד פרעה את ליבו ומסרב לקיים את הבטחתו.

ז . מכה שלישית – כינים (ח, יב-טו)

על-פי ציווי ה' מכה אהרון באדמת מצרים, ומן העפר עולים ורוחשים כינים ההולכים ומתפשטים בכל הארץ. הכינים נדבקים לאדם ולבהמה והופכים מטרד מציק ובלתי נסבל. הפעם לא מצליחים חרטומי מצרים – המכשפים, לעשות פעולה דומה. מסתבר כי הכינים הם כה קטנים שסוד הכישוף אינו

מסוגל להמציאם. המכשפים מודים אם כן באוזני פרעה כי "אצבע אלוקים היא". אך ליבו של פרעה רק הולך ומתחזק, והוא מסרב להישמע לקב"ה.

ח . מכה רביעית – ערוב (ח, טז-כח)

משה יוצא שוב לפגוש את פרעה על שפת היאור, ומבקש-מזהיר "שלח את עמי ויעבדוני". הפעם הוא מזהירו מפני מכת ערוב – הופעת חיות טורפות ומזיקות, נחשים ועקרבים. ה' מבקש להדגיש באוזני פרעה, כי בכל פעם המכה מפלה בין אנשי מצרים לבני ישראל שאינם סובלים ממנה. הדבר מחזק כמובן את האות והמופת. פרעה מסרב ומצרים מתמלאת בחיות טרף ומיני מזיקים. פרעה נלחץ ומציע למשה ולאהרון פשרה: עבדו את ה' כאן, בארץ מצרים. משה ואהרון כמובן לא מקבלים את ההצעה ועומדים על שעבודת ה' תהיה מחוץ למצרים. פרעה מסכים ובלבד שתפסק המכה הנוראה. כצפוי, כאשר מוסרת המכה, חוזר פרעה לסורו וחוזר בו מהסכמתו.

ט . מכה חמישית – דבר (ט, א-ז)

לאחר הזהרה נוספת מכה ה' את כל בעלי החיים במצרים במכת דבר ההורגת אותם. ושוב, ראה זה פלא, מקנה ישראל ובעלי החיים שלהם אינם סובלים כלל מהמכה. פרעה שולח את אנשיו לבדוק ומסתבר שאכן כך הדבר. פרעה אולי מתפעל מכך אך אינו נכנע.

י . מכה שישית – שחין (ט, ח-יב)

משה ואהרון נוטלים על-פי ציווי ה', מלא חופניים פיח מכבשן האש וזורים אותו לרוח. ארץ מצרים מתמלאת במגיפת שחין – פצעים מבעבעים, מדממים ומכוערים, הגורמים לגרוד נורא על פני כל הגוף. מקושי המכה אין יכולים חרטומי מצרים לעמוד ולהציג עצמם לפני משה ואהרון. ופרעה, הוא נשאר בשלו.

יא . מכה שביעית – ברד (ט, יג-לה)

משה יוצא לפגישת בוקר נוספת עם פרעה על שפת היאור. מעבר להזהרה הרגילה, מסביר משה לפרעה כי ה' יכול היה להשמידו כבר מזמן. העובדה שהוא ממשיך להתקיים, היא רק כדי שידע הוא וידעו כולם על כוחו וגבורתו של הקב"ה. משה מציע לפרעה ולכל עמו להניס את המקנה אל מקום מסתור מוגן. הברד שעומד לנחות על מצרים, כך מזהיר משה על-פי ה', לא

היה כמוהו מעולם. ואכן, היו מן המצרים שבחרו לקבל את עצת משה ועשו כדבריו.

משה נוטה את ידו אל השמים, והנה מתחיל יורד ברד – גושי קרח גדולים, ובאורח נס בלתי רגיל, אש לוחטת מתלקחת בתוך הברד וניתחת איתו ארצה. הברד הנורא מכה בכל ארץ מצרים, בגידולי השדה ובחיים, מאדם ועד בהמה.

פרעה מזעיק את משה ואהרון ומודה בפניהם: "חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים" הוא מבקש מהם להתפלל לה' שיפסיק את המכה הנוראה. משה מבטיח כי יתפלל ופרעה ירא שוב כי התפילה פועלת וה' הוא האלוקים שבידו הטבע וגם הנס. כמובן, לאחר שוך הסערה, מתחזק לב פרעה והוא אינו מוציא, לעת עתה, את ישראל ממצרים.

1.3. ההפטרה

מפטירים "כה אמר", בספר יחזקאל פרק כ"ח פסוק כ"ה עד סוף פרק כ"ט.

הקשר בין הפרשה להפטרותה

ההתמודדות בין משה לבין פרעה היא בעלת שני ממדים. מחד גיסא לפנינו מאבק לשחרור עם בני ישראל מעבודת מצרים. מאידך גיסא יש כאן מאבק של אמונות ודעות. מטרת המכות היא: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ." "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ." הכנעת פרעה תשפיע גם על ליבותיהם של בני ישראל אשר דבקו בתרבות מצרים, והושפעו מן העבודה הזרה שלה. כלשון רש"י: "כך מידתו של הקב"ה מביא פורענות על האומות עובדי אלילים כדי שישמעו ישראל וייראו". הכבדת ליבו של פרעה באה: "למען רבות מופתי בארץ מצרים". המכות פוגעות תחילה ביאור, הוא מקור חייה של מצרים: "שאינן גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואח"כ הלקה אותם". מי היאור הופכים לדם ומעלים צפרדעים. ערוב ודבר פוגעות בבהמות, אף הן מאלילי מצרים. מכת בכורות היא פגיעה בפרעה שהחשיב עצמו לאליל, ושהיה בכור בעצמו. השחרור ממצרים אינו רק שחרור פיזי. הוא שחרור מן

האלילות. המאבק נגד מצרים אינו מאבק מדיני בלבד, הוא מאבק תרבותי – רוחני – דתי.

”יען אמר: יאור לי, ואני עשיתי”

נבואת יחזקאל אותה אנו קוראים להפטרה פונה אל ”פרעה מלך מצרים”. הנביא מכנה את פרעה מלך מצרים: ”התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו”, הקרוקודיל, בעל חיים גדול, הרובץ ביאור, הפך לסמלה של מצרים. על מטבעות הזכרון של אוגוסטוס מצוייר קרוקודיל כסמל למצרים. מעניין כי בערבית מכונה הקרוקודיל: פרעון, המזכיר את פרעה, כמובן. יש לשער, שהתנים, הנזכר כאן בפי הנביא, ככינוי לפרעה מלך מצרים, הוא הקרוקודיל.

חטאו הגדול של פרעה, וחטאה הגדול של מצרים הגאווה. מקור הגאווה של פרעה הוא היאור. הנילוס, הוא היאור, הוא מקור חייה של מצרים. כמות המשקעים במצרים מועטת ביותר. לולי היאור הייתה מצרים שממה. הנביא משתמש בלשון רבים: יאוריו. המצרים חפרו תעלות רבות המושכות מים מן הנילוס, וכך נראית מצרים יאורים יאורים. פרעה של משה אמר: ”מי ה' אשר אשמע בקולו ... לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח”. והנה בחלוף הדורות, פרעה, מלך מצרים חדש, עדיין חושב את עצמו לאל, ומתפאר כאילו הוא ברא את היאור: ”לי יאורי ואני עשיתיני”. ולאחר שמנבא הנביא את עונשו הוא מנמק את העונש: ”יען אמר: יאור לי, ואני עשיתיני”. התנים ילכד בידי ציידים וגם הדגים הנדבקים בקשקשותיו יוצאו מן היאור יתיבשו וימותו: ונתתי חחים בלחייך, והדבקתי דגת יאוריך בקשקשותיך, והעליתיך מתוך יאורך, ואת כל דגת יאוריך בקשקשותיך תדבק, ונטשתיך המדברה אותך ואת כל דגת יאוריך, על פני השדה תיפול, לא תאסף ולא תקבץ, לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך לאכלה”. הדגים הנצמדים אל התנים, הם העם המצרי התלוי במלך. מצרים תחרב. עמה ילך בגלות: ”והפיצתי את מצרים בגויים וזריתים בארצות”. הגלות הזאת תהיה קצרה. לאחר ארבעים יקבץ ה' את מצרים מן העמים אשר נפוצו שם ושבתי את שבות מצרים...” אלא שמצרים תשאר ממלכה שפלה ולא תתנשא עוד על הגויים. ”וידעו כי אני ה' אלוקים.”

ההפטרה פותחת: בקבצי את בית ישראל ... ונקדשתי במ לעיני הגויים ... בעשותי שפטים בכל השאטים אותם מסביבותם, וידעו כי אני ה' אלוהיהם. " כלומר באמצעות הענשת הגויים המצירים לישראל יודע שם ה' בגויים, רעיון זה אנו מוצאים בהתרעה על מכת הברד, בפרשתנו: "ואולם בעבור זאת העמדתך, בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ.

1.4 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת וארא

א. הפרשה הקודמת הסתיימה בהבטחתו של הקב"ה למשה שה' יוציא את בני ישראל ממצרים. משה מעביר מסרים אלו לבני ישראל ואולם הם מסרבים לשמוע לו עקב עבודת הפרך בה הם מצויים. "וְלֹא שָׁמְעוּ, אֶל מֹשֶׁה, מִקְצֶר רוּחַ, וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה". הקב"ה מצווה את משה ללכת אל פרעה ומשה מנסה להתנגד בטענה שאם בני ישראל לא שמעו אליו כיצד מלך מצרים יאזין לו? ובנוסף מזכיר משה את עובדת היותו מגמגם "הֲיֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעֲהוּ, וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם" בתגובה ה' מצרף אליו את אהרן. בהקשר זה קראתי משמו של רבה של מוסקבה (במילים שלי) שמזל שמשה היה כבד דיבור, תארו לעצמכם שהיה מהזן של הפוליטיקאים בימינו שהיה מדבר ומדבר ומדבר ללא הפסקה ולא עושה מעשה.

ב. אחת מהסיבות שאנו שותים ארבעה כוסות בפסח קשורה לפסוק שמופיע בפרשתנו. " לָכֵן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל, אֲנִי יְהוָה, וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם, וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדֹתָם; וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזִרְעַ נְטוּיָה, וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים. וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם, וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים. מִיָּלִים אֲלוֹ גַם נִקְרְאוּת אַרְבַּעַה לְשׁוֹנוֹת גְּאוּלָּה.

ג. הקב"ה מיידע את משה ואהרן שבכוונתו לגרום לסירובו של פרעה כדי שעונשו יהיה כבד כתגובה על שנות העבדות והעריצות שנהג בבני ישראל. "וְאֲנִי אֶקְשֶׁה, אֶת לֵב פְּרַעֲהוּ; וְהִרְבִּיתִי אֶת אֶתְתִּי וְאֶת מוֹפְתֵי, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם".

ד. משה ואהרן עומדים בפני פרעה ומבקשים ממנו לשחרר את בני ישראל. פרעה מבקש אותם ומופת כדי להבין מי עומד מולו ואכן אהרן משליך את מטהו שמיד נהפך לתנין. פרעה קורא לחרטומים שלו (מכשפים) וגם הם מצליחים להפוך את המטות שלהם לתנינים ואולם מטה אהרן (שנהפך חזרה מתנין למטה) בולע את תניני החרטומים. למרות הפגנת העוצמה של משה ואהרן פרעה מסרב להתייחס אליהם.

ה. התורה מספרת לנו על עשר המכות שהקב"ה הטיל על פרעה והמצרים על מנת להענישם ולשכנע אותם לשחרר את בני ישראל מעבדותם. משה אורב לפרעה על שפת היאור (פרעה השים עצמו בפני עמו כאלוהים לכן היה מתגנב בחשאי כל בוקר ליאור על מנת לעשות את צרכיו) משה אומר לפרעה שבמידה ולא ישחרר את בני ישראל אזי כל המים במצרים יהפכו לדם. אהרן מכה במטהו על היאור אשר נהפך לדם. פרעה לא התרגש ממכה זו וגם חרטומיו הצליחו להפוך מים לדם. מכה זו נמשכה שבעה ימים ולאחריה כל מקורות המים שבו לקדמותם.

ו. משה ממשיך לנסות לשכנע את פרעה ומספר לו על מכת הצפרדעים, ושוב פרעה לא נענה ואכן אהרן מכה במטהו על היאור ומיד עולים צפרדעים על כל ארץ מצרים בכל מקום, בחדרי השינה, במטבחים, כלי הבישול ובמזון. "וַיִּשְׂרֹץ הַיָּאֹר, צִפְרַדְעִים, וְעָלוּ וַבָּאוּ בְּבֵיתָךְ, וּבַחֲדָר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל מִטְתְּךָ; וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעֶמְקֶךָ, וּבַתְּנוּרֶיךָ וּבַמִּשְׁאָרוֹתֶיךָ". נאמר בתורה "וַתַּעַל, הַצִּפְרַדְעִים" בלשון יחיד ועל כך אומר המדרש שאכן עלתה צפרדע אחת גדולה ומפיה יצאו שאר הצפרדעים. ושוב חרטומי מצרים מצליחים גם כן "לייצר" צפרדעים. הפעם פרעה "נשבר" במקצת (כנראה לא היה לו חוש טעם צרפתי) ומתחנן להפסקת מכת הצפרדע ומבטיח למשה ואהרן שישחרר את בני ישראל ללכת ולזבוח זבחים לה'. לאחר שכל הצפרדעים חוזרים ליאור פרעה מתחרט ועומד בסירובו.

ז. כעת מצווה ה' את אהרן להכות במטהו על אדמת מצרים ומן העפר עולים הכינים אשר מתפשטים במהירות בכל מצרים באנשים ובבהמות. החרטומים גם מנסים והפעם לא מצליחים בנקודה זו אומרים החרטומים לפרעה "אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא" ואולם פרעה ממשיך להתעקש. (מכה זו ממשיכה להופיע במקומותינו עד עצם היום הזה בראשי ילדינו)

ח. את שלושת המכות הראשונות דם, צפרדע, כינים ביצע אהרן ולא משה והסיבה היא שמשה הקפיד לא לשלם רעה תחת טובה היות והמים והאדמה הצילו את משה. המים כשהיה משה בתיבה והאדמה כשמשה קבר את המצרי שהרג לאחר שראה שהמצרי מכה איש עברי.

ט. משה שוב יוצא ליאור ופוגש את פרעה ומבקש שיאשר להם לזבוח לה' ומזהיר אותו מפני מכת הערוב שהיא מכה של חיות טורפות ומזיקות, נחשים ועקרבים כשהפעם משה הפנה את תשומת ליבו על כך שיש הפרדה מוחלטת בין המצרים שהמכות נוחות עליהם לבין בני ישראל שלא נפגעים כלל מהמכות וכל זאת על מנת להאדיר גדולתו של הקב"ה. פרעה מסרב וכל ארץ מצרים למעט מושבם של בני ישראל מתמלא בחיות רעות ובמזיקים. פרעה מתחיל להישבר ומציע למשה שיעבדו את ה' בארץ מצרים ולא במדבר. "וַיֹּאמֶר, לָכוּ וּזְבַחוּ לַאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ"

משה מסרב ופרעה מסכים העיקר שהמכה תיפסק. ואכן המכה נפסקת ופרעה שוב מסרב.

י. המכה הבאה שה' מביא על פרעה והמצרים הינה מכת הדבר, מגפה אשר פוגעת בכל בעלי החיים ושוב ללא פגיעה בבעלי החיים של בני ישראל, פרעה שולח שליחים לבדוק האם באמת בעלי החיים של בני ישראל לא נפגעו "וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וְהִנֵּה לֹא מִתְּמַקְנֵה יִשְׂרָאֵל, עַד אֶחָד" ואולם כהרגלו הוא שוב מסרב.

יא. כעת, ללא התרעה לפרעה משה ואהרן לוקחים פיח כבשן ומשליכים לשמים ומייד כל המצרים לוקים במגפת השחין (אבעבועות) גם הפעם פרעה מסרב ואולם ניטלת מפרעה זכות הסירוב העצמית אלא הקב"ה מקשיח את לב פרעה. "וַיַּחֲזֶק ה' אֶת לֵב פְּרָעָה, וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם".

יב. משה פוגש את פרעה ושוב מבקש שיאשר לבני ישראל לעבוד את ה', ומסביר לפרעה שמזמן היה הקב"ה משמיד אותו ואת עמו אבל השיטה בה נקט הקב"ה מכה אחר מכה הינה ליידע את פרעה וכל עמו על כוחו וגבורתו של הקב"ה (וכן להכין באיטיות את עם ישראל לקראת הגאולה שתגיע). משה מציע לפרעה ליידע את העם על מכת הברד המתקרבת כדי שיכנסו הם ובעלי החיים שלהם למחסה. ואכן היו מצרים שקיבלו את עצת משה וחלק לא. "הִירָא אֶת דְּבַר ה', מִעֲבָדֵי פְּרָעָה הִנִּים אֶת עֲבָדָיו וְאֶת מְקַנְהוֹ, אֶל הַבְּתִים. וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ, אֶל דְּבַר ה' וַיַּעֲזֹב אֶת עֲבָדָיו וְאֶת מְקַנְהוֹ, בְּשֹׁדֵה. מֹשֶׁה מְנִיף יָדָיו לְשָׁמַיִם וּמִתְחִיל בְּרֹד כְּבֹד מְאֹד כְּשִׁבְתוֹךְ הַבְּרֹד יֵשׁ אִשׁ (בַּרְקִים) וַיְהִי בָרֹד וְאִשׁ, מִתְּלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרֹד: כָּבֹד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, מֵאֲזֵ הָיְתָה לְגוֹי".

יג. הברד פוגע וממית את כל החי שנשאר מחוץ למחסה וכן בכל גידולי השדה ובעצים והיות והיתה תקופת האביב כשהשעורה והפשתה נשברו מעוצמת הברד היות והיו בשלות וקשות ואילו החיטה והכוסמת רק התכופפו מעוצמת הברד היות ועדיין לא היו בשלות. פרעה שולח שליחים למשה ואהרן ומגלה לכאורה חרטה עמוקה על כך שהוא רשע וה' צדיק ומבטיח שישלח את בני ישראל "וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה, וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, חָטְאתִי הַפְּעַם: ה', הַצַּדִּיק, וְאֲנִי וְעַמִּי, הָרָשָׁעִים. הֲעֲתִירוּ, אֵל ה', וְרַב, מְהִיֵּת קִלְתֵּי אֱלֹהִים וּבְרֹד; וְאֲשַׁלַּח אֶתְכֶם, וְלֹא תִסְפוּן לַעֲמֹד". וכשפרעה רואה שנפסק הברד חוזר בו מהבטחתו (בדיוק כמו שה' אמר למשה לפני תחילת המכות).

עברנו על שבע מתוך עשר המכות שהביא הקב"ה על פרעה ועל מצרים ובשבוע הבא המשך סיפור מכות מצריים.

2.1 . "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

"וְגֵאלְתֵי אֶתְכֶם" / ר' משה רוט

בשנת 1871, כתב אז'ן פוטיה את האינטרנציונל המנון הפועלים הבינלאומי. השיר תורגם לשפות רבות והפך להמנון פועלי העולם כולו – המדוכאים והמנוצלים בתנאי עבודה קשים ובשכר זעום, ללא כל זכויות סוציאליות. לימים, הפך שיר זה אף להמנונה של ממלכת הרשע הסובייטית – ברית המועצות, שהתימרה להיות רפובליקה סוציאליסטית. השורות הראשונות של השיר (בתרגומו של אברהם שלונסקי), מדברות על תקומתו של עם עבדים:

קוֹם הַתְּנַעֲרָה עִם חֵלְכָה
עִם עֲבָדִים וּמְזֵי רָעַב
אִשׁ נִקְמֹת הַלֵּב לַחֲכָה
לְקִרְאֵת אוֹיֵב הַפּוֹן לְקֶרֶב.

המשורר מדבר על עם עבדים רָעַב, הנדרש להתעורר, להתנער ולהתכונן לקרב. מעבר המחייב שינוי תפיסה והכנה נפשית ופיזית. רק כך יהיה ניתן לפרוק את העול, מעל גבו של העם.

עם הטלת גזירות השעבוד של פרעה, מצא עם ישראל את עצמו כשהוא משועבד ומעונה: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֶמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עֲבָדָה בְּשָׂדֶה ... בְּפָרֶךְ" (שמות א, יד).

כיצד "מנערים" עם עבדים והופכים אותו לעם עצמאי החי בארצו?! בפרשתנו – פרשת "וארא", מובאת תשובתו של הקב"ה, המפרט את שלבן הגאולה:

- "...וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם..." – הפסקת העינוי
- "...וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתֵם..." – הפסקת העבדות.
- "...וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזִרְעֵ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים..." – חירות פיזית.
- "וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים..." – חירות רוחנית.

• "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ... (שמות ו, ו-ח) - "לְהִיּוֹת עִם חֶפְשִׁי בְּאֶרְצוֹ"
(מתוך המנון "התקוה").

והנה, כאשר משה רבנו בא לבשר לעם העבדים את בשורת הגאולה, הם היו כה שקועים בשעבוד, עד שבשורת הגאולה לא נכנסה לליבם: "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מְקַצֵּר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה" (שם, ט).

את המהפך הנפשי הנדרש מעם שאפילו לא מוכן/יכול/רוצה לשמוע את בשורת הגאולה ולהפוך לעם חופשי, עצמאי ולוחם, אי אפשר לעשות בלחיצת כפתור, או בהקלדת "אנטר"... וגם לא בכמה מפגשים על ספת הפסיכולוג, אלא בעבודת עצמית ארוכה, עם הדרכה אלוקית צמודה.

למרות שהמסר האלוקי הוא - אני אעשה: אני אוציא, אני אציל, אני אגאל אתכם, מתברר שבמרכז העשייה נמצא העם והאדם. הקב"ה הוא רק הַמְנַחֵה ואילו העשייה, מוטלת על העם.

מדובר בתהליך נפשי ארוך שעל העם לעבור. תהליך של הוצאת ישראל מגלות מצרים, וגם תהליך של הוצאת שעבוד מצרים, מתוך ליבם ונפשם של ישראל.

לכן, כאשר בני ישראל יוצאים ממצרים, הקב"ה לא מוליך אותם בדרך הקצרה "דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים" (שמות יג, יז) ישירות לארץ, שם מצפה להם מלחמת כיבוש, אלא בדרך ארוכה יותר, כדי שבמהלך המסע יספיקו להתחשל ולהתחזק ברוחם.

זאת ועוד. כאשר מצרים רדפו אחרי בני ישראל היוצאים ממצרים והשיגו אותם על שפת ים סוף, "עם העבדים" לא היה מסוגל להתנגד ולהילחם נגד משעבדיו ומעניו, ולכן, באופן חריג, הקב"ה בעצמו נלחם עבורם:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם, אֵל תִּירָאוּ הַתִּיַצְבוּ וְרֵאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם ... ה' יִלָּחֶם לָכֶם ... (שמות יד, יג - יד).

לעומת זאת, כאשר בני ישראל נכנסים לארץ המובטחת, לאחר שהספיקו להתחשל במדבר, הם כן נושאים נשק ונלחמים, עד לכיבושה וחלוקתה של כל הארץ.

תהליך זה מלמד אותנו את התובנות הבאות:

- גאולה הינה תהליך ארוך של שינוי, שלא ניתן לעשותו בבת אחת.
- גם תהליך ניסי ואלוקי, מתרחש "בדרך הטבע", עם עליות וירידות וגם עם "נפילות".

• מרכז הכובד של התהליך נמצא בידינו והקב"ה הוא רק המנחה...

ומכאן נעבור לתהליך הגאולה, אותו אנו חווים בדורנו. הבה נתבונן בתהליך הגאולה שלנו מתוך פרספקטיבה היסטורית של גאולת מצרים.

לאחר כ- 2000 שנות גלות, זכינו לחירות פיזית ורוחנית, להתגשמותה החוזרת של ההבטחה האלוקית: "...וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ... וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם" (שמות ו, ח) ולהקמתה ובנינה של מדינת ישראל, על כל עריה. וכיום, "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁלִי יָפָה וְגַם פֹּרְחַת" (מילים ולחן: דתיה בן דור).

ישעיהו הנביא התנבא על קיבוץ הגלויות העתידי וקרא לכנסת ישראל: "שְׂאֵי סְבִיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי פְלִם נִקְבְּצוּ בָּאוּ לְךָ בְּנֵיךָ מֵרְחוֹק יָבֹאוּ..." (ישעיהו ס, ד). והנה זכינו בדורנו שהגלויות התקבצו ובאו: "...מִמְּזֶרֶח וּמִמַּעַרְב מְצַפּוֹן וּמִיָּם" (תהלים קז, ג).

זכריה הנביא התנבא: "עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מְשַׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ מֵרֵב יָמִים. וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחֲבוֹתֶיהָ" (זכריה ח, ד-ה).

עוד יבוא היום בו התושבים יזכו להאריך ימים עד זקנה ושיבה ולא ימותו ממלחמה וממחלות. והם ישבו בנחת על ספסלי הרחוב ומקלם בידם. והרחובות ימלאו ילדים וילדות המשחקים באופן חופשי, ללא פחד מאויב. זכינו וגם מציאות טבעית ופשוטה זו (שלצערנו לא היתה לנו בדורות האחרונים...), מתקיימת לעינינו, בירושלים ובכל ערי הארץ.

אם כן, מה חסר לנו כיום, להשלמת התמונה של הגאולה?

במשך דורות רבים, התפלל עם ישראל וביקש מן הקב"ה: "ולירושלם עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בניין עולם וכסא דוד מהרה לתוכה תכין...".

הבקשה של: "ובנה אותה" – כפשוטה היא. עיר הבנויה על תילה באופן פיזי. עיר אמיתית, עם חיים תוססים של עשיה ובניה, חברה וכלכלה.

אולם, ירושלים (כעיר הבירה של עם וארץ ישראל) איננה עיר רגילה. בנוסף לבניינה הגשמי, אנו מבקשים גם על בניינה הרוחני. יהי רצון מלפניך, שאתה הקב"ה שעזבת את ירושלים בזמן חורבנות בתי המקדש, עקב מעשיהם ה"לא ראויים" של עם ישראל (שנאת חינם, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים), תשוב לירושלים עירך ברחמים "ותשכון בתוכה כאשר דברת...".

השכינה מעולם לא עזבה את עם ישראל. היא תמיד היתה איתנו, גם בגלויות השונות: "שבכל מקום שגלו (ישראל) – שכינה עמהן" (מגילה כט, ע"א). ההבדל הוא, שבזמן שהשכינה בגלות, אנו זוכים להשגחה נסתרת ולניסים מועטים ונסתרים.

ומאידך, כאשר עם ישראל בהתנהגותו החיובית ראוי לכך שהקב"ה ישרה את שמו ושכינתו עלינו באופן גלוי וברור, או אז אנו זוכים לברכה והצלחה, לשפע ולניסים גלויים. בבחינת: "וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגְךָ בִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כח, ב). ומעל הכל: "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ בִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ" (דברים כח, י), "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֵלֶךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבֶךָ" (שם לא, ו). התנהגות חברתית ראויה בין אדם לחברו, היא המפתח להשבת השכינה וחזרתה לשכון שוב – בירושלים ובתוכנו בכל מקום ומקום.

ישעיהו הנביא שהתנבא בימי בית המקדש הראשון, זועק כנגד השחיתות החברתית, הכלכלית והמוסרית (פרק א). הסוחרים מרמים ומוכרים כסף מזויף ויין מהול. "שָׂרִיף סוֹרְרִים וְחֻבְרֵי גְנָבִים כֵּלּוּ אֶהָב שָׁחַד וְרִדְף שְׁלֹמֹנִים יְתוֹס לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יָבֹא אֶלֵיהֶם" (שם, כג).

במצב שכזה, ממשוך הנביא ואומר: אל תבואו לבית מקדשי "רַמֵּס חֲצֵרֵי". את תפילתכם אינני שומע וזבחיכם, תועבה לי הם.

ומהו התיקון? עשו צדק ומשפט, "שִׁפְטוּ יְתוֹס רִיבֹו אֶלְמָנָה" (שם, יז) – תדאגו לחלשים! והדברים חוזרים ונשנים בנבואות נביאי ישראל, לדורותיהם. כמובן שבצד מעשים שבין אדם לחברו נדרש העם גם למצוות שבין האדם לאלוקיו, אולם, מערכת חברתית ראויה וצודקת, הינה הבסיס, שבלעדיו לא ניתן להתקדם הלאה.

זכינו, ששלבי גאולת מצרים חזרו ואירעו גם לנו, בהשגחת ה' עלינו. יצאנו מתחת סבלות הגויים, נגאלנו מן הגלות והגענו אל הארץ המובטחת. וב"ה, אנו כיום "עַם חֲפְּשֵׁי בְּאֶרְצֵנוּ" (מתוך המנון "התקווה"). אולם, עלינו להשלים ולתקן גם את בניינה הרוחני של הארץ, כדי שהקב"ה יחזור לשכון בתוכנו ובתוכה של "העיר", בצורה גלויה.

יהורם גאון הירושלמי, שר "מעל פסגת הר הצופים" את מילותיו של המשורר אביגדור המאירי (לחן עממי):

...מַעַל פְּסַגַת הַר הַצּוֹפִים
שְׁלוֹם לְךָ יְרוּשָׁלַיִם!
אֲלֵפֵי דוֹרוֹת חֲלַמְתִּי עֲלֶיךָ,
לְרֹאוֹת, לְזִכּוֹת, בְּאוֹר פְּנִיךָ!
...בְּאַלְפֵי בְּרִכּוֹת הָיִי בְּרוּכָה!
מְקַדָּשׁ, מְלֶךְ, עִיר מְלוּכָה! ... (ביטוי מתוך הפיוט "לכה דודי")

כדי שירושלים הבנויה, תהיה גם מְקַדָּשׁ, מְלֶךְ, עִיר מְלוּכָה (עירו של הקב"ה), כדי שתהליך הגאולה שלנו יושלם ברוח הבטחתו של הקב"ה לבני ישראל בגאולת מצרים: "וְלִקַּחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהֵייתִי לְכֶם לֵאלֹהִים..." – בהנהגה גלויה וברורה (שמות ו, ז), עלינו להיות קודם כל "עיר הצדק" (ישעיהו א, כו) – צדק בין אדם לחברו. שהרי "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט (צדק) תִּפְדָּה (מן הגלות) וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה (חסד)" (שם, כז). רק כך נזכה ל"וּנְבִנְתָה עִיר עַל תְּלָהּ", גם מן הבחינה הרוחנית (מתוך "לכה דודי"). לאחרונה פורסם, כי ב"מדד השחיתות העולמי", קיבלה ישראל ציון של 61 מתוך 100. מדד זה, המשקף את חוסר האמון של הציבור במוסדות השלטון הארצי והמקומי בגלל בעיות של שחיתות פוליטית ("הון ושלטון" וחוסר נקיון כפיים של מנהיגי הציבור). דבר המלמד אותנו, כי לפנינו עוד דרך ארוכה. על כך אמר הנביא מיכה: "הֲגִיד לְךָ אָדָם מַה טוֹב וּמַה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לֶכֶת עִם אֱלוֹהֶיךָ" (ו, ח). רק כך נזכה להיות מְקַדָּשׁ, מְלֶךְ, עִיר מְלוּכָה! ... רק כך נזכה ל"כְבוֹד ה' עֲלֶיךָ נִגְלָה" (מתוך "לכה דודי") – למצב של "וּתְשׁוּכּוּן בְּתוֹכָהּ (ובתוכנו) כֹּאשֶׁר דִּיבַרְתָּ" – להנהגה גלויה וניסית, ל: שלום, טובה וברכה, חן וחסד ורחמים... (מתוך חתימת תפילת עמידה).

בברכת שבת שלום

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל:

nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

כיצד יוצאים מעבדות לחירות?/ ניר אביעד

שוב, כמידי שנה, אנו נמצאים במהלך קריאת הפרשות הראשונות של ספר "שמות" העוסקות בתקופת העבדות של בני עמינו אי שם לפני 3,500 שנה במצרים. קריאה זו מזכירה לי את מילות השיר, שמתנגן בכל בית בליל הסדר "עבדים היינו במצרים", ומזמינה לברור פנימי האם גם המשך מילותיו של אותו השיר – "עתה עתה בני חורין" – נכונות ומתארות את מצבינו??

הלימוד על תקופת העבדות במצרים והדרך להשתחרר מעבדות זו הוא השורש לאמונה היהודית ובכוחו לחשוף עולם פנימי, עשיר ומגוון של כלים שיכולים לשמש אותנו כאן ועכשיו. במציאות ההיסטורית מצרים הייתה ארץ של עבודה זרה, טומאה וסבל לעמינו והיא שייכת לעבר, אולם במציאות הרוחנית הנצחית מצרים עדיין חיה וקיימת בכל אחד מאתנו והיא מה שעושה מייצרים – מציאות רוחנית של צמצום הדעת של הבן אדם לדברים והתעסקויות קטנות. גם היום אנחנו מתמודדים עם הכוח של מצרים בנפש של כל אחד ואחת. המסע שעברו אבותינו, ושעליו אנו נקרא השבת, כמו גם בשבתות הקרובות, הוא סיפור היסטורי מרשים, אבל חשוב הרבה יותר – הוא סמן דרך והנחייה חיה ונושמת למסע הרוחני שכל אחד מאתנו יכול וצריך לעבור בחייו שלו כאן ועכשיו. כל אחד כלוא ונמצא במייצר כזה או אחר והיציאה מגלות לגאולה ומחרות לחופשי זוהי משימת החיים העיקרית שלנו.

מצרים זה לא רק מקום פיזי. זו בעיקר התפיסה שקוראת לנו לא לחשוב על שום דבר שמעבר להוויה הגשמית שלנו, לא להתעסק בתכלית, להיות כבולים לתפיסות שטחיות על החיים, לחשוב ולחיות בתוך שבלונות וכמובן לא להכיר במציאות של הבורא. ברגע שעם ישראל התחיל לחשוב על מצבו ולהתנגד, פרעה הכביד עליהם את העבודה ודרש מהם להכין את הלבנים לבניית המבנים בעצמם. פרעה (מלשון פרוע) ידע שברגע שהאדם קצת עוצר וחושב על מצבו בעולם הוא יבין שהוא לא רוצה להיות יותר עבד. במציאות של היום פרעה (שהוא כאמור כוח רוחני שקיים בעולם וגם בכל אחד מאתנו) מוסיף לנו שעות עבודה, מוסיף מטלות, מוסיף מיסים, מוסיף מחויבויות חברתיות, מוסיף הסחות דעת כמו

פלאפונים, מסכי פלזמות ענקיים, תוכניות ריאליטי מטופשות ועוד ועוד. העיקר – לא להתבונן בעצמינו ולחשוב על המטרה של כל המסע הזה שנקרא החיים. רבי נחמן מברסלב טען בליקוטי מוהר"ן כי "מה שהעולם רחוקים מהשם יתברך ואינם מתקרבים אליו הוא רק מחמת שאין להם ישוב הדעת ואינם מיישבים עצמן...". כלומר אין להם זמן לחשוב בנחת ובשקט על חייהם. "יישוב הדעת" פירושו לעצור ולשאול: מה אני מרוויח מכל מרדפי העולם-הזה האלה? בשביל מה אני מתאמץ כל החיים? לאן אני רץ? מה מטרת החיים? לשם מה בעצם שווה כל המאמץ והסבל שלנו אם עוד מעט במילא נמות ולא יישאר מאתנו דבר? משום מה את חוסר הידיעה לשאלות החשובות באמת אנחנו לרוב מקבלים בשוויון נפש. אם בני אדם היו מיישבים דעתם הם היו מבינים שהכסף, הכבוד וההצלחה אינם קניינים אמתיים המעשירים את ה"אני" שלהם לנצח, אלא אך ורק הקרבה לקב"ה ולדרכי המילוט מהעבודות שהוא נתן לנו.

הבעיה הגדולה היא שיציאה מעבודות לחרות מפחידה! כתוב שבני ישראל ברובם לא רצו לעזוב את המוכר ואת ההרגלים ("ביושבינו על סיר הבשר"). למרות העובדה שהם חיו במציאות איומה ונוראה, עדיין זה היה המוכר וההליכה אל הארץ המובטחת עברה דרך המדבר. במדבר לעיתים נראה שאין אוכל ומים ומפחיד להיות שם, ולכן רבים מעדיפים לחיות בתוך הצמצום. נכתב ש-80% מבני ישראל העדיפו להישאר במצרים ולא לצאת עם משה, ולכן מצאו שם את מותם. רק אותם 20% שהבינו את החשיבות והתגברו על הפחדים וההרגלים לבסוף ניצלו.

כל אחד יכול לחשוב בינו לבין עצמו היכן הוא עצמו כלוא ומה הן התבניות המחשבתיות והרגשיות שמעכבות מבעדו להיות אדם שמח, נינוח ואוהב יותר. רובינו חיים ברמת תודעה כזו שהדברים די ידועים לנו, ובכל זאת אנחנו מפחדים לעשות שינוי. אנחנו מפחדים לעזוב עבודה לא טובה, אנחנו מפחדים להתחייב לתחביב שתמיד חלמנו עליו, אנחנו מפחדים להפסיק לעשן ולשנות הרגלי תזונה ואנחנו מפחדים להיות יותר אדיבים, מנומסים ומשפיעים מהחשש ש"בעולם כה קר ומנוכר ירמסו אותנו". לפער הזה בין מה שאנחנו מבינים שנכון לנו לעשות לבין מה שאנחנו עושים בפועל קוראים פרעה. פרעה זה מלשון עורף והפרעה. מבחינה רוחנית פרעה יושב היכן שממוקם הצוואר והעורף ומונע מהידע שישנו בשכל שלנו

לרדת אל הלב שמרגיש ואל הידיים והרגליים שמבצעות. אנחנו יודעים שאסור לעשן, לאכול ג'אנק-פוד, להיות אנוכי, לכעוס ולרכל, ובכל זאת לא אחת נעצרים ברמת הידיעה השכלית. בכל פעם שעשינו מעשה שלא רצינו והיצר הרע ניצח אותנו פרעה סימן לעצמו וי קטן וחיוכו התרחב.

הפרשה הנוכחית מחדדת את סוגיית גלות העם ומחירה. גולה היא מצב נפשי ולא בהכרח טריטוריאלי. אפשר לחיות בא"י ועדיין מנטאלית לחוות גלות וריחוק, שבן גלות זה כשבן האדם רחוק מעצמו, מהנשמה שלו, מהאמת. זה מצב שבו האדם תקוע בשאיפות וברצונות הקטנים שלו והוא לא מתפתח ועסוק בבנייה של עולם פנימי וחיצוני טובים יותר. כולנו בסוג של גולה ולכן כולנו נדרשים להוסיף את ה'א' (האות א' מסמלת את האלוקות) ולהגיע מגולה לגאולה. החומרים של הגולה והגאולה הם אותם חומרים – היחסים במשפחה שלנו, הקשר עם בן/בת הזוג, היחס לילדים, למקום העבודה, לחבר, לשכן במעלית, לנהג לידי בכביש וכו'. השאלה היא האם אנחנו מכניסים לאותן התמודדויות רגילות של החיים את החתירה למשמעות והשאיפה לאלוקות?

לא צריך לשנות את החיים, לא צריך להרחיק עד לאשרם בהודו או להסתגר בישיבה במאה שערים. הגאולה היא בלרומם את החיים שלנו כפי שהם, בלהכניס את הטוב ליום יום. לא לחיות רק את הרגע, לא לחיות "בשביל לחיות", אלא לעשות את זה עם כוונה, עם משמעות.

יכול להיות אדם שגופו משוחרר, אולם הוא כלוא בתוך בית סוהר של מחשבות שליליות, פחדים ותסכולים. ישנם בנינו אנשים שנוסעים במרצדסים חדישים, גרים בוילות גדולות, בעלי משפחות לתפארת ובריאות טובה, ובכל זאת הם שבויים בתוך ייאוש ועצבות וכל דבר קטן שלא קורה כפי שהם מתכננים שובר את רוחם. לעומתם, ישנם בני אדם שאנשים אחרים שולטים על הגוף שלהם ומשעבדים אותם פיזית, אולם מבחינה מנטאלית הם משוחררים כציפורי דרור. יוסף הצדיק הוא דוגמא נפלאה לאדם שהיה בתחתית התחתיות של הכלא המצרי, אולם השכיל להישאר אדם חופשי ברוחו. כמוהו ישנם לא מעט סיפורים מימי השואה על צדיקים וצדיקות שגם בלב מחנה השמדה שמרו על נפשם הזכה והחופשית ואף נוגש וצורר לא הצליח לקחת מהם את האמונה בטוב של הבורא ובטובו הבסיסי של האדם. ההבדל בין השניים הוא שהאחד חווה גאולה ואילו השני חי בגלות. הם יכולים

לחיות את אותם נסיבות חיים, אבל המוח שלהם יהיה במקום שונה לחלוטין. המפתח אל החופש והאושר נמצא בכיס של כל אחד מאתנו. אין טעם להאשים אנשים אחרים או את נסיבות חיינו במצבנו הרגשי ובמצב הרוח שלנו. אנחנו מצד אחד הסוהרים, אך מהצד השני יכולים להיות גם המשחררים של עצמנו. הכול עניין של בחירה והשקפה.

איך יוצאים מהפלונטר הזה? איך בורחים מהמטריקס? חכמינו זיכרונם לברכה המשילו את התורה לחבל הצלה שזורקים למי שטובע בנהר. בדורנו רבים רואים בה משהו ארכאי ואולי אפילו פרימיטיבי, אולם אדם אמיתי שניגש אל הטקסטים והפרשנויות בעיניים נקיות יגלה עולם ומלואו עשיר בכלים עכשוויים להתמודדות בריאה עם חיינו כאן ועכשיו. שלמה המלך, החכם באדם, כתב על התורה: "עין חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה ש-לום" (משלי ג'). לפי התפיסה היהודית, בן חורין אמיתי הוא מי שלומד ועוסק בתורה. מתוך כך, משהו מהאור שבה מועבר אליו ומחזירו למוטב. כיום רבים וטובים מקשרים את עולם התורה לקומץ של חרדים שזורקים אבנים וחיתולים מלובלכים על שוטרים או לחברי כנסת שמעלו בקופה הציבורית. מי שמתייחס אך ורק לפן הזה ודאי שלא ירצה שום קשר עם העולם הזה, בעוד שמי שמעט פותח את ראשו ובעיקר את ליבו, בקלות רבה ימצא תשובות אמיתיות ורציניות לשאלות שכולנו מתמודדים איתן ובראשן כיצד להיות בני חורין. עצם הקריאה על פרשות השבוע, עצם שאלת השאלות הנכונות, עצם העיסוק בעשיית טוב לסביבה תוך ניסיונות להילחם באגואיזם המולד והנרכש שקיים בנו, עצם הרצון ליצור סביבו "אוויר טוב" שיטיב גם לזולת – הם אלה שמחדירים אור לחיים שלנו ומקרבים אותנו לאותן "דרכי נועם ונתיבות השלום".

מעבר לכך, יש לחדד ולהבין טוב יותר את התפיסה היהודית למילים "חופש" ו"בן חורין". בתרבויות רבות בעולם חופש נחשב כהשתחררות ממחויבויות ומעול מכביד. הגדילו והקצינו תפיסה זו "ילדי הפרחים", אשר בשנות ה-60 בארצות הברית ניסו לחיות חיים נטולי עכבות, טרדות, מחויבויות ודאגות. מחקרים מראים כי האמת המרה התפוצצה מהר מאוד בפניהם ובפני ילדיהם. אחוזי הדיכאון אצל אותם אנשים היו גבוהים משמעותית מאשר אצל שאר הציבור. הסיבה לכך היא

שחופש אמיתי, כפי שגורסת היהדות, אינו פריקת עול, אשר מביא את האדם בסופו של דבר להתנהגות הכי בהמית שלו, אלא בדיוק להיפך – דווקא המסגרת עוזרת לאדם להשתלט על היצר הרע שלו ואף לנתב אותו לעשייה חיובית. דווקא אותו "עול תורה ומצוות" עוזר להתמודד עם היצרים של כעס, קינאה, עצבות וייאוש שקיימים בכל אחד מאתנו באופן מולד. אדם חופשי באמת, אם כך, הוא לא מי שצועק freedom (חופש) ברחובות ונותן דרור לכל תאוה ורצון, אלא מי שמתגבר על הנפש הבהמית שלו ומתעדרן.

לזמר ברי סחרוף יש שיר נהדר בשם "עבדים" המדבר בדיוק על כך. בשיר הוא שואל: "כולנו רוצים להיות חופשים. אבל ממה אלוהים, ממה?". אוסיף ואומר שגם אם אדם טס לחופשה מפנקת במלון במחלקה ראשונה, לן במלון הכי מפואר בעולם ורואה את הנופים המרשימים ביותר שיש – עדיין בסופו של דבר הוא נוסע עם עצמו. עם השדים שלו והמצוקות הנפשיות. חופש אמיתי זה לא זה. חופש אמיתי זה להיות מאושר, להיות שלם, לממש את היעוד שבשבילו באנו לעולם. יש לנו בתרבות היהודית שלנו כל כך הרבה כלים כיצד להגיע לשם. פשוט צריך לפתוח את המחסן, לנער קצת אבק ולבחור את המפתח הנכון.

ואם כבר אזכרנו קודם את גלות הנפש ואת שיעבוד המוח בימינו בין היתר לתוכניות הראליטי, אני לא יכול שלא לדבר על תופעה שמדהימה ומפחידה אותי כאחד. 50% רייטינג ל"אח הגדול" ולתוכניות הריאליטי שכמותו?! רבאק, מה קורה פה?! במחילה ממי שצופה בתוכנית זו ושדומיה ואולי יעלב מדברי, אולם נראה לי שקצת איבדנו את הכיוון. עם ישראל, עם הסגולה והאור לגוים, מכלה את זמנו בהבל וריק. אני רואה סביבי אנשים טובים, משכילים ואינטליגנטים המכורים לשטותון הנמוך הזה, ובוקר, צהרים וערב הוא ממש מעסיק, ממלא ומסעיר את עולמם. מה מעניין 50% מעם ישראל? מתי החתיכונת העכשווית תחשוף טפח לעינינו המציצניות, איזה הגיג עילג יאמר ה בדחן התורן ואלו תככים יתגלו השבוע עד הפרק הבא בין הערס/הצפוני/הבלונדינית? האם כבר גמרנו את התיקון האישי והלאומי שהתפנינו לעסוק בסוגיות הרות גורל אלו? במחילה ממי שאומר לעצמו "אני צופה בזה חצי שעה בסוף היום כדי לנקות את הראש ממחשבות. זה ממש לא משפיע עלי" או "זה בסך הכל ניסוי אנתרופולוגי מעניין ואין בכך שום נזק". לעניות דעתי זו טעות והונאה עצמית של היצר הרע. ודאי

שבאופן טבעי מעניין ומגרה לבחוש בחיים של אנשים אחרים, אולם זה רק מרחיק אותנו יותר מהתבוננות אמיתית על עצמנו.

כל הרשמים שהמוח שלנו קולט במהלך היום מתורגמים למי ומה שאנחנו גדלים להיות. לדעתי לא ניתן להתעניין ולצפות בחבורת אנשים שעסוקה כל היום בלתחמון, לרכל ולהסתכסך מבלי שזה ישפיע עלינו ברבדים הכי עמוקים של הנשמה. יסכימו איתי כולם שהחברה הישראלית עוברת מטמורפוזה בשנים האחרונות ואנחנו נהיים כציבור וכפרטים יותר אנוכיים וחסרי סבלנות אחד כלפי השני. אני מאמין שלצפייה בתוכניות האלה למיניהן יש השפעה מכרעת על כך. מה הביצה ומה התרנגולת קשה לדעת, כלומר האם ההווה הישראלית מגדירה את התכנים בטלוויזיה או שלהיפך. מה שבטוח זה שאת המעגל הזה יש להפסיק. גם עבורנו, המבוגרים, צפייה בתוכניות מהסוג הזה מזיקה, אבל עבור ילדינו זו ממש תרעלה לנפש. מה אנחנו משדרים להם כשאנחנו מאפשרים להם לראות בתוכניות הראליטי למיניהן, או חמור מכך כשאנחנו צופים יחד איתם והופכים את המאורע לחוויה משפחתית? אנו בעצם אומרים להם (כמובן מבלי לבחור בכך או להתכוון) שדיבור לשון הרע והרכילות הם לגיטימיים במקום הניסיון "לנצור לשוננו מרע ושפתינו מדבר מרמה". שלהיות "ידוען" ולנסות להתפרסם ולקנות את עולמינו ברגע זה לגיטימי במקום היגיעה שבעבודה מאומצת בדרכינו המאוזנת מעלה במעלה הסולם. שלכרות בריתות, "לדרוך על גוויות" ולתחמן אחד את השני בדרך אל הפרס ואל התהילה זה משתלם במקום הניסיון לחפש את המאחד ולשאוף ל"אהבת לרעך כמוך". שלנבל את הפה ולהשתמש בשפה דלה ורדודה זה מותר במקום הניסיון לשמור על תרבות שיח נעימה ומתחשבת. שרביצה שעות מול המסך בבהייה פאסיבית יכולה לבוא על חשבון ניצול הזמן לעשיות ממשיות ומועילות למען חייך וחיי סביבתך. נרצה או לא נרצה – אלה המסרים שעוברים אלינו ואל בני הנוער והילדים וחודרים מבעד לכל ניסיונות החינוך האחרים שננסה לעשות. אז מה אם כל החברים שלהם רואים והם לא רוצים להיות חריגים בחברה? בשביל זה אנחנו כהורים קיימים ועלינו לשים גבולות (קודם כל לעצמינו...) ולעזור להם להבחין בין טוב ורע.

האמת היא שמאחורי התוכנית הזו עומד עיקרון רוחני גדול – כמו באותה וילה מדוברת, כך גם בחיים – כולנו מצולמים בכל רגע ורגע, יש מי שצופה בנו ויבוא

היום בו נצטרך לתת את הדין על מי שאנחנו. אותו היום הוא לא היום בו המוני המצביעים המשולהבים ישלחו אסמסים כדי להכריע תור מי הפעם לעזוב את התוכנית ולהיפלט אל תהום השכחה, אלא היום בו נעמוד מול בורא העולם, האבא של כולנו, נצפה בכל אותן ההקלטות ונצטרך לתת את הדין על מעשינו, מחשבותינו ורגשותינו בעולם בר החלוף הזה. בכוחה של ידיעה זו לבדה לסייע לנו להיות קצת יותר ערניים, עדינים ומתחשבים בחיינו היום-יומיים. מעבר לכך, בזמן בו רבים מצקצקים בלשונם על יחס מזלזל כביכול של העולם הדתי לנשים, בחדווה הם נהנים לראות כיצד מתייחסים לנשים בתוכניות אלה בשיא הבוז והלעג, צוחקים על טיפשותן, חושפים את גופן ורומסים את כבודן. ובעניין אחר – מאתים ועשר שנים היו בני ישראל במצרים, כאשר מתוכם שנים רבות עברו עליהם בסבל וייסורים. מתי התחילה הגאולה? האם העיתוי היה מקרי? "ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויעקו, ותעל שוועתם אל האלוקים" אומר הפסוק בפרשת "שמות" הקודמת. רק כאשר בני ישראל הבינו שכוחם ותחבולותיהם לבדם לא מצליחים להוציאם מהצרה אליה נקלעו ורק לאחר שהם פנו אל הקב"ה מעומק ליבם בבקשה לעזרה, רק אז החל השינוי להתרחש. רבי נחמן נתן עצה נפלאה לתלמידיו שכולנו יכולים ללמוד ממנה – אם קשה לנו (ובנינו, למי הכול הולך חלק?) אחד הדברים הטובים ביותר שנוכל לעשות זה להישען אחורה ולפלוט אנחה עמוקה וכנה מעומק ה"קישקע". זה לא "קרחץ" פולני של קיטורים, אלא סוג של תפילה קטנה בה אנחנו מבקשים מהבורא שישמע את אנחתנו ושתעלה שוועתנו השמימה. אאאחחח אחד ארוך וטוב בלב תמים ומאמין יכול לפתוח רקיעים ולפתור כמעט כל תסבוכת. שווה לנסות...

א. מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת וארא

משה מבשר על הגאולה • מטהו הופך לנחש • מכות באות על המצרים בזה אחר זה: דם • צפרדע • כינים • הערוב • הדבר • שחין • ברד

בפרשה הקודמת קראנו כי משה קיבל על עצמו את השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים. אך מסתבר שהדבר אינו קל כלל ועיקר. פרעה מתעלם לחלוטין מכל הבקשות וכתגובה לרעיונות השחרור מכביד הוא את העבודה על בני-ישראל: מעתה יהיה עליהם לדאוג גם לחומר הגלם ויחד עם זאת לעמוד באותו קצב של בניה!

את זעמם שופכים בני-ישראל על משה ואהרן הם ראו בהם את האשמים הישירים להרעת תנאי עבודתם. משה, שאינו יכול לעמוד בפני תלונות העם, פונה אל ה': "למה הרעות לעם הזה? למה זה שלחתני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה!..."

בשורת הגאולה

כנגד הדברים הקשים של משה מזכיר לו ה' את התנהגותם של אבות האומה. על אף שהקב"ה הבטיח לו את כל ארץ כנען, היה צריך אברהם אבינו לכתת את רגליו עד שמצא מקום מתאים לקבור את שרה, וגם אז קנה אותו במיטב כספו ובכל אופן, ודאי שלא תטיל ספק בקיום הבטחתו של הקב"ה, התנהגות דומה מצאנו גם ביתר האבות. עתה, הגיע עת קיום ההבטחה שניתנה לאבות, גאולת עם ישראל משעבוד מצרים ויציאתו לחירות עד הבאתו לארץ.

בכוחות חדשים שב משה אל אחיו העובדים בפרך ובישר להם את בשורת הגאולה. אך אלה, שהיו כה טרודים בעבודתם, "לא שמעו אל משה מקוצר רוח ועבודה קשה". הקב"ה אינו מניח למשה להתייאש וממשיך לצוותו ללכת אל פרעה מלך מצרים ולדרוש ממנו כי ישלח את בני-ישראל מארצו. מראש מודיע הקב"ה למשה כי הוא, הקב"ה, יקשה בכוונה את לב פרעה והלה לא יסכים לשלח

את בני-ישראל. זו תהיה סיבה טובה להכות בו ובעמו על אשר היכו את בני-
ישראל יתר על המידה. אז יכירו וידעו גם המצריים כי ה' הוא השליט על כל
הארץ.

המטה הופך לנחש

כשהגיעו משה ואהרן אל פרעה רצה הלה לראות מה כוחו של אלוקי העברים.
נטל אהרן את מטהו וזרק אותו ארצה, כפי שציוה אותו ה', והנה המטה נהפך
לנחש. אלא שפרעה לא התרגש ממופת זה. הוא קרא למכשפים המצריים, וגם הם
השליכו את מקלותיהם שנהפכו לנחשים. ואז, להפתעת הכל, חזרו הנחשים והפכו
למטות ומטה אהרן בלע את כל יתר המטות האחרים...

אך גם מופת שכזה לא ריכך את דעתו של פרעה, ומה הפלא בכך, הרי הקב"ה
אמר למשה ואהרן בפירוש שיקשה את ליבו!

מכת דם

המצריים המיתו את בניהם של ישראל ביאור. באה מכת הדם והראתה למצרים כי
היאור וכל ארצם יהיו מלאים דם, כנגד זה אשר שפכו מישראל. לאחר שפרעה
אינו שועה לאזהרותיו של משה, לוקח אהרן את מטהו ומכה ביאור, וברגע אחד
הפכו כל מימיו לדם. המצריים ראו ביאור אליל והיו עובדים ומשתחוים לו, ולכן
בחר הקב"ה להכות אותו בראשונה ורק אח"כ במצריים עצמם.

במכה זו, ובכל הבאות אחריה, ניכר במוחש ההבדל בין המצרי והיהודי. כשהגוי
היה ממלא כוסו מים היו הם נהפכים לדם, בשונה מהיהודי. אפילו כששתו שניהם
מכוס אחת שתה המצרי דם והעברי שתה מים!). שבעה ימים נמשכה מכת הדם, אך
פרעה – "...לא שת ליבו גם לזאת".

מכת צפרדע

"...ותעל הצפרדע (מן היאור) ותכס את ארץ מצרים. גם הפעם, מידה כנגד מידה:
נוגשי מצרים היו מעירים את בני ישראל בעלות השחר, צועקים להם תחת
חלונותיהם וצווחים עליהם בעת עבודתם. באו עליהם הצפרדעים וקרקרו להם בכל
מקום, אפילו מתוך בטנם.

הפעם פגעה המכה בפרעה עצמו ולכן כעבור ששה ימים קרא למשה ואהרן כדי שיבטלו את הגזירה. משה נענה לבקשת פרעה. הוא התפלל לה' ולמחרת מתו כל הצפרדעים. רק חלקם נשארו ביאור, לאות ולעדות על כל מה שקרה.

מכת כינים

המכה הבאה באה ללא התרעה מראש: "...ותהי הכינים באדם ובבהמה". בניגוד למכות הקודמות, בהן הצליחו מכשפי מצרים לעשות מופתים דומים, הרי שהפעם אף הם הרימו ידיים: "ויאמרו החרטומים אל פרעה: אצבע אלוקים היא". אך פרעה בשלו – "ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם..."

מכת הערוב

בטבע העולם שוכנות חיות הטרף ביערות ובמדבריות, אך במכה זו הסיר הקב"ה את הגבולות הסמויים שטבע בעולמו וחיות הטרף פשטו על כל בתי מצרים. רק בארץ גושן, בה התגוררו בני-ישראל, לא דרכה כף רגלם. גם בפעם הזאת קרא פרעה למשה ואהרן והבטיח לשלח את ישראל מארצו, וזאת כדי שתפסק המכה האיומה. אך לאחר שתפילתו של משה התקבלה וחיות הטרף נעלמו, חזר פרעה והקשה את ליבו.

מכת הדבר

במשך כל השנים גזלו מצרים את צאנם ומקניהם של ישראל. כעת הכתה בהם מכת הדבר וזו כילתה כמעט את כל בהמתם אשר בשדה. גם מכה זו לא שברה את רוחו של פרעה.

מכת שחין

על פי ציווי ה' לוקח משה מלוא חופניים מפיוח הכבשן, מתייצב לפני פרעה וזורק את הפיוח השמימה. האבק מתפשט על כל ארץ מצרים – "והיה על האדם ועל הבהמה לשחין פורח אבעבעות..." גם הפעם, כרגיל: "ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אליהם..."

משה ואהרון מתייצבים לפני פרעה במטרה להראות לו פעם נוספת את כוחו הגדול והעל טבעי של ה' אלוקי ישראל. במכה זו ממטיר ה' ברד כבד מאוד, "אשר לא היה כמוהו במצרים למן היום הווסדה ועד עתה". הפעם מתרחש נס בתוך נס: בתוך גושי הברד נמצאת אש מתלקחת; על אף שכידוע אש ומים אינם "מסתדרים" ביניהם, עשו הם באופן מיוחד שלום ביניהם, כדי לעשות רצון בוראם.

עתה יצא פרעה משלוותו והצהיר בפני משה ואהרון: "חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". אך הכל רק לרגע. רק הפסיק הברד ופרעה התכחש לדבריו ולא היה מוכן לשחרר את עם ישראל. עד כה מנינו שבע מכות מתוך עשר מכות מצרים. על שלוש המכות הנותרות והמשך יציאת בני-ישראל ממצרים – נקרא בשבוע הבא.

ב . פרפראות

1 . פרק-ו' פסוק-ג'

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" וארא – ראשי תיבות: ואני אלוקים ראיתי אבות (אברהם יצחק ויעקב) כותב הספורנו: לא נודעתי להם, באותו המראה ולא שינתי בעדם שום טבע.

2 . פרק-ו' פסוק-ד'

"וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה"

(ארץ) כנען = 190 בגימטריא קץ = 190. כאן רמוז קץ השעבוד והבטחת הקב"ה את ארץ ישראל לעם ישראל.

ארץ מגריהם אשר – אותיות רגש, תמיד יש רגשות עזים לאדם למקום מגוריו הקודם, מגריהם = 298 בגימטריא חצר = 298. מגריהם – זה הבית עם החצר, השבטים באו מכנען למצרים והקב"ה גואל אותם משעבוד מצרים וחוזרים למקום מגוריהם בא"י.

3 . פרק-ו' פסוק-ה'

"וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי"

אני שמעתי ראשי תיבות: אש= 301 בגימטרייא הצור= 301. הקב"ה שמע נאקת בני ישראל, (מצרים).

מעבדים- ראשי תיבות: מבוקר עד בערב דיכוי יהודי מצרים.

4 . פרק-ו' פסוק-ו'

"וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים"

בזרוע= 285 בגימטרייא רפה (משוחרר)= 285 בזרוע נטויה הקב"ה משחרר את עם ישראל, כותב רבנו אברהם אבן עזרא בזרוע נטויה מן השמים אל הארץ.

5 . פרק-ו' פסוק-ט'

"וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה"

מקצר רוח ראשי תיבות: מר, אדם שגורלו מר וקשה אין דעתו פנויה לשמוע דיבורים על העתיד כך בני ישראל לא יכלו לשמוע את דברי משה מקוצר רוח ומעבודה קשה.

6 . פרק-ו' פסוק-כ"ז

"הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן"

הם המדברים= 346 בגימטרייא שמו= 346 שמו- ראשי תיבות: שם משה ואהרן, המדברים= 301 בגימטרייא הצור= 301. המדברים משה ואהרן מדברים בשם הצור- הקב"ה, לא עלה מעולם על דעתו של משה וכן לא עלה על דעתו של אהרון שהוא גדול מאחיו, שניהם שקולים כאחד.

7 . פרק-ז' פסוק-ה'

"וידעו מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם"

וידעו מצרים= 476 בגימטריא ועת (זמן)= 476. היות והמצרים עבדו עבודה אלילים לכן הגיע הזמן שהקב"ה יוציא את בני ישראל מתוכם של עובדי העבודה הזרה וזה רמוז במילים בני ישראל מתוכם ראשי תיבות: בים (ים סוף) תהיה גאולת עם ישראל.

8 . פרק-ט' פסוק-י"ט

"כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עליהם הברד ומתו"

(וירד) עליהם הברד ומתו אותיות לבס, הלב של כל אדם והבהמה אשר היו בחוץ במכת הברד לא החזיק מעמד ומתו.

ג . מות וחיים ביד הלשון

"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב? נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה!"

לכל דבר, לכל חפץ ולכל פריט בעולם הזה, ניתן להתייחס בשני אופנים. אופן אחד הוא לבדוק "מה ניתן לעשות בחפץ?". אופן שני הוא לברר "מה צריך לעשות עם החפץ?". בדיקה עיונית תוביל למסקנה, שהגישה הראשונה היא שטחית וילדותית. למשל: כאשר ילד רואה מצלמה ובודק מה ניתן לעשות איתה, יתכן ומסקנתו תהיה שניתן להשתמש בה כפטיש ולקבוע מסמרים בקיר בעזרתה. ברור שהמצלמה תתקלקל על ידי כך. מאידך, גישה מבוגרת ואחראית דורשת בירור מדוקדק של תפקידים ומטרותם של חפצים, והתאמת השימוש בהם אל אותה התכלית. רק כך יביא החפץ תועלת מקסימלית ולא יתקלקל במהרה. ולכן לפני השימוש במוצר מעיין האדם בעלון הוראות של היצרן ולומד אותו, ואז מפיק מהמוצר את התועלת שלשמו נועד.

אם כלפי חפצים אמורים הדברים, הרי שלגבי גוף האדם נכונים הדברים יותר. גישה ילדותית גורסת שיש לברר מה התועלתיות שניתן להפיק מגוף האדם כדי לנצלו עד תום. יש ההורסים אותו לחלוטין על ידי שימוש באמצעים משונים כסמים או

מחלות אחרות הבאות לאדם הקשורות ישירות במילוי תאוות גופניות ללא מעצרים.

כדי שידע האדם כיצד עליו להשתמש בגופו כהלכה, עליו לעייין ב"עלון הוראות יצרן" שהיא התורה – "כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא!".

כל הנ"ל הוא נכון באופן כללי, אבל ביחס לכוח הדיבור שבו ניחן האדם, הדברים נכונים ביותר, שכן בזה נבדל הוא מכל בעלי החיים כנאמר: "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ומבאר בתרגום אונקלוס: "לרוח ממללא (לנשמה מדברת)". ולכן דרושה זהירות מיוחדת בשימוש שהאדם עושה בכח הדיבור.

בסוף פרשת "שמות", יש לנו דוגמא מאלפת עד כמה מוטל על האדם להזהר לא רק בדיבורים שמוציא מפיו, אלא גם באופן הבעתם וסיגנונם.

לאחר שמשה ואהרן יוצאים מפרעה ונענים בשלילה לשלח את ישראל ממצרים, פונה משה לבורא עולם "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני ... והצל לא הצלת את עמך". ומובא במדרש: "אמר לו הקדוש ברוך הוא, חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרי כמה פעמים נגליתי לאברהם יצחק ויעקב, ולא הרהרו על מידותי, אמרתי לאברהם "קום והתהלך בארץ ... כי לך אתננה", וכשבקש מקום לקבור את שרה אשתו לא מצא עד שקנה מקום בארבע מאות שקל כסף, ולא הרהר על מידותי. אמרתי ליצחק "גור בארץ הזאת ואהיה עמך", בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו, ולא הרהר אחר מידותי. אמרתי ליעקב "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה", ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה, ולא הרהר אחר מידותי, ואתה – משה אמרת לי בתחילה "מה שמך", ועכשיו אתה אומר לי "למה הרעותה", "והצל לא הצלת את עמך"?!.

לכאורה ההבדל בין האבות שלא הרהרו לבין משה הוא הבדל רב שהרי הם לא הרהרו בצרכים הקשורים לענייניהם הפרטיים, ואילו משה התאונן על צרת הכלל וזו היא חובתו של מנהיג ואם כן על מה נתבע?!

מבאר הגאון הרב ניימן זצ"ל בספרו "דרכי מוסר" ואומר שהטענה על משה לא היתה על עצם הצעקה על צרת העם, אלא על הביטוי "למה הרעותה לעם הזה"? כלומר, מהמילים בהם השתמש משה השתמע כביכול הרהור אחר מידותיו של ה'.

לו היה משה אומר את אותם הדברים במילים אחרות, יתכן והיה נזקף הדבר לזכותו. גם כאשר צריך האדם לומר דבר מה, עליו לברור היטב באילו מילים ראוי ונכון להשתמש.

עלינו להתחזק במיוחד בשמירת הפה – לפחות מדברים אסורים כלשון הרע וניבול פה, ובמקום זה להרבות בתפילה ובדברי תורה כמאמר חז"ל על הפסוק: "האמנם אלם צדק תדברון, מישרים תשפטו בני אדם", מה אומנותו של אדם בעולם זה? – ישים עצמו כאלם! יכול אף לדברי תורה?! – תלמוד לומר: צדק – תדברון!".

וכדברי התנא: "כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה וכל המרבה דברים מביא חטא".

ד . וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' . (ו,ב)

יש לדייק, למה התחיל הכתוב בלשון וידבר "אלקים" שהיא מידת הדין, וגם התחיל בלשון "וידבר", שהוא לשון קשה (כפי שפירש רש"י 'דיבר איתו משפט, על שאמר למה הרעותה לעם הזה). ומסיים הכתוב בלשון ויאמר אליו אני "ה" שהיא מידת הרחמים, וגם "ויאמר" היא לשון רכה .

אלא שמעתי מאת כ"ק מרן אדמו"ר ממישקולץ שליט"א לבאר בהקדם דברי הבעש"ט הק' ע"זי , שאמר: אדם צריך לדעת, אפילו כשהוא במצב של הסתרת פנים ח"ו , כלומר , כשקורים לו דברים שאינם מובנים לו כלל , ונראים לו כחושך על פני תהום, גם אז צריך הוא לדעת שהכל מאיתו יתברך , וגם אז הקב"ה עמו. כי גם ההסתר פנים זה מאיתו יתברך שמו. ועל ידי זה, שאדם יודע שגם בתוך ההסתרת פנים נמצא הקב"ה , אז נמתקים ממנו כל הדינים ומתבטל ההסתרה .

וזה מה שאומר ה' יתברך (דברים א"ל ח"י) , בתוכחה, "ואנכי הסתר אסתיר פני" שאני יסתיר מעם ישראל , שלא ידעו שגם בהסתר פנים אני נמצא עמם, כי לו היו יודעים ומאמינים בזאת היו מתבטלים מעליהם כל הדינים. עכת"ד הבעש"ט הק' .

ועל פי זה פירש מרן אדמו"ר שליט"א את הכתוב: "וידבר אלוקים" שתדע שגם מידת הדין והלשון קשה ו ההסתרת פנים שאתה אומר "למה הרעותה לעם הזה", היא בעצם "ויאמר אליו אני ה'" מידת הרחמים . שאני הקב"ה נמצא שם, וזה בא

את הקב"ה, האם כוונתך להמשיך באל ש-די ולהושיעם בישועה זמנית. או, שמא הגיע הזמן שישועתם תהא נצחית.

עונה על כך הקב"ה, אהיה אשר אהיה, ואמר על כך 'היהודי הקדוש' מפשיסחא זיע"א, כי אמר הקב"ה 'אהיה' עם מי שאומר 'אהיה', אותו יהודי שנכון הוא לשוב ולהיות מכאן ואילך טוב עם השי"ת ועם הבריות, הרי שאני עמו. וכעיי"ז כתב הרמב"ן שאהיה עם מי שרוצה שאהי אצלו. אך כיון שיודע תעלומות ידע שעתידים ישראל לחטוא אח"כ, על כן לא יכול היה לתת להם באותו זמן ישועה נצחית, עד שיהיה בטוח שלא ישובו לכסלה עוד, ויוסר לב האבן מקרבם, כשיתוקן העולם במלכות שד - י בביאת משיח צדקינו, או אז תהיה הישועה לנצח נצחים.

אחים אהובים! בני ישראל קדושים! הלא עלינו להתבונן כמה ישועות זמניות עושה עמנו ה' יתברך בכל עת ובכל שעה, אלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות נסים ונפלאות! וההזדמנות הרי ניתנה בידינו להמשיך עוד על ידי 'אהיה', היינו שנחליט להמשיך להיות טובים עם השם יתברך, ונאמר לו 'אהיה טוב עמך'! לא נכעיס אותך ח"ו בחילולי שבת, לא נכעיס אותך בלבושי שחץ ותועבה, לא נכעיס אותך בשנאת תלמידי חכמים! יודעים אנו בבירור שמילאנו כבר את הסאה ה"י, וכעסך הרב מפנה אתה כלפי האומות, מי ברעש ומי במלחמה, ומי בכלכלה. ואת הכל עושה השי"ת כדי להסיח דעתם משנאת ישראל, ושלא ישפוך חלילה את חמתו על עמו צאן מרעיתו. על כן אחיי ורעיי בואו יחד נאמר להשי"ת מכל לבנו "אהיה טוב עמך, ואתה תהא עמנו תמיד!" אמן.

ו . התגלות לפרט ולכלל (ו,ג)

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" הפרשה נפתחת בהתגלות שזוכה לה משה, עם אמירה ממשית הממחישה את גודלו של עם ישראל כעם ולא כקבוצת יחידים. בספר בראשית מופיעה הדת כאמונה אינטימית, המתעוררת בעולם מלא רגש וסער. שמו המפורש של ה' לא יוכל להתגלות אל הפרט באופן הגלוי ביותר. בני ישראל חייבים להתגבש כעם בכדי לזכות להופעת ה' ולגילוי השכינה האלוקית במלוא תפארתה. זוהי בעצם ברית דורות המבצבצת ובוקעת בפרשתנו ומתמידה עד לימינו אנו.

האלוקים מקדים ואומר שיש שינוי מהותי בהופעתו ובהתגלותו בימי האבות לבין הופעתו בימי משה ויציאת מצרים. אנו רואים שע"מ שמציאות ה' תעמוד במלוא עצמתה והדרה, לא ניתן להותירה בחיקם של בודדים ובחזקתו של האינדיווידואל, אלא להפיצה ולזרותה ברחבי התרבות כולה.

בימי האבות מופיע ה' כ"אל שדי" ובימי משה מתגלה ה' בשמו המפורש, נראה כי הסיבה היא שבימיהם של האבות הייתה עבודת האל-ל עבודה אישית, פרטית, אל אנשים שהגיעו בכוחות עצמם להכרת האלוקים ודרכי עבודתו. בימי יציאת מצרים חל שינוי, שינוי שנובע מהודעת שם ה' בעולם.

אם כן, מתבטאים אפוא דברי הכתוב כי מלכות ה' בעולם תתגלה בעולם בשמה המפורש רק באמצעות מלכות ישראל. אילו לא היה עם ישראל מתגבש לעם, לא הייתה מופיעה הסנונית הראשונה של התגלות בשם המפורש, שכן מהות ה' מתבטאת רק באמצעות הכלל.

ז . "לִכֵּן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֹלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם וְגו' . וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם:" (ו, 1-2)

בירושלמי (פסחים פ"י) נקט דד' כוסות שתקנו בפסח הינם כנגד ד' לשונות הגאולה שנאמרו במקרא זה, ויש להזכירם ביציאת מצרים על הכוסות.

ויל"ע, שהרי עיקר הנס במצרים היה עצם יציאת ישראל לחירות, שהרי לו היו נותרים בידי המצרים לא היו מקבלים את התורה בהר סיני, ומהו שפירט הכתוב אף את חלקי הניסים שהרכיבו את הנס הגדול שהוציאם ממצרים.

ומשל לדבר לאדם שנאסר ועונה קשות ולאחר זמן הניחו לו מעינוייו, וכעבור זמן רב שחררוהו לחירות, וכי יזכור ויודה על הפסקת העינויים, הרי כל הודאתו וזכירתו תהיה השחרור שיצא בסוף לחירות, ואף באן עיקר הגאולה היא יציאתם לחירות ומהו שנצטוו לזכור אף את חלקי הניסים.

ואשר י"ל, ובהקדם מה דפירשו בהנך ד' לשונות, שהוצאתי היינו היציאה מסבלות מצרים שרדו בהם, אך עול השעבוד עדיין נותר עליהם, ועל כך נאמר והצלת

מעבודתם לומר שלא עבדו ישראל למצרים כלל, ולאחר מכת בכורות שנפסקה העבודה עדיין היו תחת ידם למרות שלא עבדו להם, ולכך נאמר וגאלתי אתכם מידיהם, ואף לאחר שיצאו למדבר נאמר ולקחתי שלקחם השי"ת לסיני לקבלת התורה.

ומצינו שנאמר (ויקרא כה) כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, והיינו שיש ציווי מיוחד לזכור את שהיינו עבדים לפרעה במצרים, והקב"ה גאל אותנו מהמצרים, ובא לומר שישראל היו כעבדים שאין להם שום חירות, והנס הוא שיצאו מעול חירות זה על ידי הקב"ה, ולכך כיון שנצטוו לזכור את השחרור מאותו עול, וד' לשונות אלו מסמלים בקרבם ד' אופנים שונים של השתעבדות, לכן חייבים לזכור ולהודות על כל ד' פרטי הנס, שהם כולם יסודות האמונה בבניית עם ישראל.

ח . "וְנָתַתִּי אֶתְּהָ לָּכֶם מִזְרָשָׁה אֲנִי ה'" (ו,ח)

בגמ' ע"ז (נג, ב) ישראל שזקף לבנה והשתחוה לה עכו"ם אוסרה, מנ"ל כתחילתה דאר"י דאמר רחמנא ואשריהם תשרפו באש מכדי אר"י ירושה היא מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואי הנך דמעיקרא בביטולא בעלמא סגי, אלא דמדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתא דניחא להו בעכו"ם, וכי אתא עכו"ם ופלח ליה, שליחותא דידיה קעביד.

ויש להבין למש"כ הרמ"ה דירושת הארץ אינה מקודם אלא שניתנה להם לאחר זמן למפרע, ואף אינו למפרע ממש אלא כלאחר ל', וא"כ נמצא דעתה עדיין אינה ברשות ישראל ולא יוכלו לאוסרה.

ובמחנ"א (הל' שלוחין) תמה על המבואר בזאת שעכו"ם אוסר בניחותא דישראל, דהא אין שליחות לעכו"ם. ובעונג יו"ט (סי' פ"ב) הק' דהא אין שליח לדבר עבירה, וכתב דאין זה מטעם שליחות אלא גילוי דעת דניחא ליה, דבהא סגי שיוכל העכו"ם לאסור. וצ"ב כוונתו דהרי צריך שתחשב הע"ז כע"ז של ישראל, דאלמלא כן מהני לבטלה, וזהו דהוכיחו מאשרה דאר"י דחשיב דישראל ולא מהני ביטול, ועכצ"ל שהוא דין מיוחד דע"י ניחותא נחשב ע"ז דישראל כפולחנא נוכראה ע"י הנכרי.

ויעווי ברמב"ם (בפ"י מהל' עכו"ם הל"ג) שמבואר בדבריו דמה דמהני נוחא ליה להאסר ע"י העכו"ם, היינו דוקא בהקרימו מעשה זקיפה דישראל, והיינו דישראל הוא אשר עשאה לע"ז, ורק דלא נאסר מבלי דפלחו ליה, ולזה מהני פולחן העכו"ם אדעתא דישראל, אבל אם עדיין לא חל עליה שם ע"ז לא מהני מה דפלח העכו"ם אפילו אם הוא מדעת ישראל.

ולפ"ז צ"ל דהגמ' קאי אהנך דמעיקרא, אלא שהק' שיהא די בביטול בעלמא, ולזה השיבו דכיון דהשתא פלחו עכו"ם אדעתא דישראל סגי, והוא דאף כאן כבר חל עלה שם ע"ז, ואזי מהני פולחן נכרי לאסור כדין ע"ז דישראל, אבל אין כח ביד העכו"ם לעשות דבר שאינו שלו לע"ז אפי' ע"י גילוי דעתא.

ט . וְאִיךָ יִשְׁמַעְנִי פִּרְעָה וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם" (ו,יב)

יש לעיין, דהא לעיל מינה (ד, י) כבר אמר משה להקב"ה "לא איש דברים אנכי כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי", ועל זה השיבו הקב"ה שאהרן יהיה לו לפה, וא"כ מדוע חזר משה שוב באותה טענה של קושי הדיבור, אחר שכבר השיבו הקב"ה שאהרן יסייעו.

ונראה, ובהקדם מש"כ הרמב"ם (פ"ז מהל' יסה"ת) שאחד מן התנאים הנדרשים לו לאדם בכדי שיוכל לקבל נבואה הוא שיהיה שלם בגופו. ונראה דכיון שמשה היה ערל שפתים, חשש שלא יאמינוהו כנביא כיון שאינו שלם בגופו.

ובזה אף יש לבאר דברי הגמ' בסוטה (יב, ב) הוא ילד וקולו כנער דברי ר"י, א"ל ר"נ א"כ עשית למשה רבינו בעל מוס ע"כ, וברש"י שם ביאר לענין שיר שאינו יכול לשורר בהיותו לוי, ובחי' הגרי"ז בכתבים הקשה עליו יעו"ש, ואפ"ל דהרמב"ם ס"ל דכוונת הגמ' שנעשה בעל מוס וממילא נפסל משה מלהיות נביא, וכדברינו.

ומעתה י"ל, שב' טענות שונות טען משה לפני ה', דבתחילה טען שאין שפתו ברורה ואין דבריו מובנים, וכדמשמע מלשון המקרא שם "כבוד לשון אנכי" "לא איש דברים אנכי", ועל זה השיבו הקב"ה שאהרן יהיה לו לפה, וממילא דבריו יהיו מובנים לפרעה כראוי. אבל כאן טען משה כיון שהוא בעל מוס יטילו דופי בנביאותו, וכן משתמע מלשונו "ואני ערל שפתים", והרי חלוק הלשון משפתים,

ששפתים הוא האבר החיצוני הקובע אם הוא שלם או בעל מום, ואילו הלשון הוא האבר הפנימי הקובע את כושר הדיבור.

ולטענה זו שלא יאמינו לנביאותו לא יועיל תרגומו של אהרן, כיון שהנבואה עצמה נאמרה ע"י משה, ובהיותו בעל מום לא יתכן שהתנבא, ולטענה זו השיבו הקב"ה בפסוק הבא וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוום וכו', וידוייק שזהו הדיבור הראשון שנאמר גם לאהרן, וה"ט דר"ל הקב"ה שמעתה יתן את הנבואה למשה ואהרן ביחד, ושוב לא יטילו דופי בנביאותו של משה, כיון שגם אהרן שאינו בעל מום נביא הוא לאותה נבואה.

אלא דעדיין יש לבאר, מדוע בפרשת שמות העלה משה את הטענה של קושי הדיבור, ואילו כאן העלה את היותו בעל מום הפוסלו לנבואה.

וי"ל שבפרשת שמות הציווי הוא לדבר אל בני ישראל, וכלשון הכתוב לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם, וא"כ לבני ישראל אין חשש שיטילו דופי בנביאותו, כיון שכבר מסר להם סימנים שהוכיחו בבירור את היותו נביא, ולכך כל חששו היה שלא יבינו את דבריו ולא יושפעו מדיבורו הלקוי, משא"כ כאן שנצטוו משה לדבר עם פרעה, וכלשון הכתוב בא אל פרעה, על זאת היתה טענת משה שהרי לפרעה לא הוכחה נביאותו וממילא בהיותו בעל מום לא יאמין לנבואתו.

י. "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על-עבאתם. הם המדברים אל-פרעה מלך-מצרים" (ו, כו-כו)

פשוטו של מקרא מתפרש כזאת, דמשה ואהרן נצטוו מפי הגבורה בשני ענינים הכתובים כאן, חדא להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, ושנית לדבר עם פרעה על שילוח ישראל מארץ מצרים, וכפרש"י (לעיל ו, יג) על הכתוב ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים, וזהו הא דכתיב כאן הוא אהרן ומשה שנצטוו להוציא את ישראל ממצרים, הם המדברים אל פרעה לשלח את ישראל ממצרים.

ואשר נראה בזה עוד, דהנה בברית בין הבתרים גזר הקב"ה גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, הרי שהיו ב' גזירות חדא גזירת גרות ושנית גזירת עבדות, ועל שניהם נקבע הקץ לד' מאות שנה, וגזירת גרות חישב הקב"ה ד' מאות שנה משעת לידת יצחק, אולם גזירת עבדות לא נתקיימה אלא בארץ מצרים תחת

ידי פרעה ועמו, (וקושי השיעבוד השלים לד' מאות שנה), וערש"י פרשת בא (יב, מ).

אשר דכוותה נראה, שכאשר הבטיחו השי"ת לאברהם בברית בין הבתרים שאחר הגרות והעבדות יצאו ישראל, הרי דתרת יציאות נכללו בזה, חדא שיצאו לחפשי מתחת ידי העבדות וסבלות העינוי של מצרים, ושנית שתפסק גזירת הגרות בארץ לא להם, ויצאו מארץ מצרים לילך ארצה כנען, כי על שתי הגזירות באה הבשורה ואחרי כן יצאו, וכמו שנתבאר.

הלא מעתה מבואר מאד לשון הכתובים, דמשה ואהרן נצטוו להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, והיינו להוציא את ישראל מגלות 'ארץ מצרים', ושנית נצטוו משה ואהרן להוציא את ישראל מתחת שיעבוד יד מצרים, וזהו הא דכתיב המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את ישראל ממצרים, וכאן לא הוזכר ארץ מצרים משום דכאן מיירי בענין היציאה מתחת ידי מצרים והשיעבוד למלך פרעה.

הלא מעתה מדוקדק מאד לשון הכתובים, דביציאת מצרים לא כתיב על צבאותם ואלו ביציאתם מארץ מצרים כתיב על צבאותם, והוא משום דהלא כונת על צבאותם פרש"י כל צבאם לשבטיהם אשר זה כולל גם שבט לוי, הלא מעתה פשוט, דהרי ביציאתם מארץ מצרים אף שבט לוי בכלל שאף הם היו בגזירת הגלות, אך בהיציאה ממצרים (היינו מעבדות מצרים) לא היו שבט לוי בכלל כיון שמעולם לא היה שבט לוי בכלל גזירת העבדות

י"א . "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים... הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים" (ו,כו-כז)

יש להבין, מדוע נאמר בתחלה 'מארץ מצרים' ובהמשך 'ממצרים' – להיכן נעלמה הארץ?

אומר רבי יוסף חסן זצ"ל בספרו "כשנגלה ה' למשה בסנה, הבטיח (ג, יז): 'אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני', כלומר, אוציא אתכם מכל ארץ מצרים.

אולם בהמשך אמר לו לומר לפרעה: 'נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו'. כשנחשב, ארץ מצרים היתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה (תענית י" ע"א), וכיון שמהלך אדם ביום הוא רק עשר פרסאות (פסחים צג ע"ב), הרי שבשלושה ימים לא יהיה ביד בני ישראל לצאת מכל השטח שנקרא 'ארץ מצרים', אלא רק מעיר הבירה הנקראת 'מצרים'.

לפי זה מדויק הפסוק בפרשתנו היטב, הקב"ה אמר למשה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים – מכל ארץ מצרים, אולם הם אמרו לפרעה להוציא את בני ישראל ממצרים – נלך רק דרך שלשת ימים שבהם נתן לצאת רק מעיר הבירה ולא מכל ארץ מצרים

י"ב . וַאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת-לֵב פַּרְעֹה" (ז,ג)

וברש"י ז"ל מאחר שהרשיע והתרים כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותתי ותכירו את גבורתי. ויש לבאר כוונת הדברים.

ונראה דביאור הדברים בהא דחלוק ישראל מעכו"ם לענין התשובה, הוא עפ"י מה שמבואר בהרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין הל"כ) לענין הדין במחויב מחמת בי"ד לתת גט לאשתו דמהני ע"י כפייה משום דמצוה לשמוע דברי חכמים. כתב בזה הר"ם וז"ל לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו, היוצא דבעכו"ם שיעשה ע"י אונס וכמו הכא ע"י המכות שקבלו, הרי דתשובתו ורצונו הוי מחמת העונש ולא מחמת עצם התשובה ולא תשובה בלב שלם הוא. וזה מה שגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, ומשא"כ ישראל הרי דנפש הישראלית יש בו רצון לחזור בתשובה, ונשתרש הך רצון מהאבות הקדושים דעמדו בכל הנסיונות לקיום ציווי הקב"ה.

י"ג . "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר. כִּי יִדְבַר אֵלֵיכֶם פְּרַעֲהַ
לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל-אַהֲרֹן קַח אֶת-מִטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי-
פְּרַעֲהַ יְהִי לְתַנּוּן." (ז,ח - ט)

מדוע נאמר "תנו לכם מופת", ולא "תנו לנו מופת"?

למי היה מיועד המופת שעשו משה ואהרן אם לא לפרעה?

מתרצים רבי מאיר שפירא מלובלין והרב פרבר, בעל ה"כרם צבי", שכאשר אמרו
משה ואהרן לפרעה, שהם רוצים להוציא את ישראל מארץ מצרים, ולקחתם להר
סיני כדי לקבל את התורה, הגיב פרעה בתמיהה: וכי יודעים אתם באלו אנשים
מדובר?

הלא אנשים אלו הם עבדים בני עבדים במשך מאתיים שנה! כיצד הנכם מעלים
בדעתכם, שתצליחו לקחת אותם ולהפכם לבני אדם?... ועל אחת כמה וכמה,
שמטרתכם להביא אותם לעבודת ה', ולזכותם לגלוי אלקות מרומם, אינה
מתאימה להם כלל וכלל! לפיכך, "תנו לכם מופת" - שכנעו את עצמכם, שאתם
יכולים לעשות משהו מעין זה. נענה משה ואמר: המקל שאני אוחז כעת בידי יקר
מאד ועשוי מסנפירינון, ולא זו בלבד, אלא ששם הוי"ה חקוק עליו, כשאני זורק
אותו ארצה הוא הופך לנחש, וכשאני שב ואוחז בו בידי שוב הוא הופך למטה.

מה שנראה לך כנחש, כאשר הוא מונח על הארץ, בידי יהיה סנפירינון, אשר שם
הוי"ה חקוק עליו!... ואף ישראל, כעת הם נראים לך בתחתית המדרגה, משום שהם
על הארץ, אולם בטוח אני, שאוכל להפכם לאנשים מעולים ביותר הראויים
לקבלת התורה!

י"ד . "וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת-מִטְּהוֹ... וַיְהִי לְתַנּוּן וְכוּ' וַיִּשְׁלִיכוּ וְכוּ' וַיִּבְלַע
מִטְּה-אַהֲרֹן אֶת-מִטְּתָם" (ז,י-יב)

הנה היה נס בתוך נס, כי כשהשליך אהרן את מטהו נהיה תנין. וכשהשליכו
החרטומים מטותם ונהפכו לתנינים אז חזר התנין ונעשה מטה אהרן, ואז בהיותו
מטה בלע מטותם. וכאן מעיר בזוהר (שמות כת). בענין הפלא של תחיית המתים
לעתיד, ואומר: בא וראה מטה אהרן שהיה עץ יבש עשה הקב"ה בו מופתים, ושתי

שליחויות נעשו בו. האחת: שעץ יבש בלע את התנינים ההם. ואחת: שהרי לזמן מה הפך להיות בעל רוח חיים ונעשה בריאה. והמשיך ואמר רבי אלעזר (שם) תפח רוחם של אותם האומרים שאין הקב"ה עתיד "להחיות מתים", שהרי איך תעשה מהם בריאה חדשה, יבואו ויראו אותם השוטים רשעים הרחוקים מהתורה ומהקב"ה הרי בידיו של אהרן היה מטה עץ יבש והפך הקב"ה את המטה לבריאה ברוח וגוף, ק"ו לגופות המתים שהיו בהם רוח ונשמה קדושה ושמרו מצוות התורה ועסקו בתורה יומם ולילה והקב"ה הטמינם בעפר, שיעשה הקב"ה אותם לעתיד לבא בריאה חדשה. עכ"ד הזוה"ק.

ובזוהר מסופר שנפטר איש אחד ואז בכה בנו היתום עליו, ונעשה נס וחי, ונתפעלו רבי אלעזר וחביריו וברכו מחיה המתים. וע"ע בפסחים (דף נ.), ובזוהר הקדוש פרשת וישלח (דקע"ה). עה"פ (בראשית לה, יח): זיהי בצאת נפשה כי מתה'. וכן אנו רואים בעין תחיית המתים, שהרי בחורף כל העצים נעשים שלכת בלא עלים, ויבשים. ובהגיע זמן מסויים חוזרים לחיים. גם המעופף שנקרא "פרפר" יש זמן שנושרים כנפיו ונשאר רק גופו כמת ומוטל כך הרבה זמן, ופתאום חוזר וחי ומצמיח כנפיים ושב ומעופף.

מכל זה יכול האדם להבין גם בשכל, הגם ש"אמונת" תחיית המתים צריכה אמונה פשוטה וכך מצותה הגם שהיא נוגדת את השכל הפשוט, אבל הקב"ה ישתבח שמו, וכי יש דבר שנפלא ממנו וקשה עליו?! אין, הכל ברשותו והכל בכחו. ונוכל לראות זאת משאר "ניסים שונים" שנעשו ונעשים ושיעשו.

בא וראה פלא גדול עוד מעוף הנקרא "חול", וכנזכר באיוב (פרק כט, יח וברש"י), שרבותינו אמרו שחי אלף שנה, ואחרי כן יוצאת אש מקונו ושורפתו ונשאר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי ומתחדש. והובא בדברי החיד"א בספר "מדבר קדמות" (מע' ח אות א), וע"ש עוד דברים. ובכן, היפלא מה' יתברך דבר?

וישנם בני אדם שומרי תורה, ואעפ"כ ששומעים ענין תחיית המתים נדמה בעיניהם כמין "דבורי דמיון" ח"ו. והנה הקב"ה הראה לחזקאל בנבואה ואמר לו בבקעת דורא: 'התחיינה העצמות האלה', ואח"כ החיה את כל שבט אפרים שהיו מוטלים כך בעצמותיהם, ופתאום העלו בשר ומתחו גידים וכוסו בעור. ואח"כ צוה לרוח "פ' ח' י באלו" ויחיו.

ה' יזכנו להאמין היטב ולצפות לתחיית המתים. וכמו שאנו מברכים ג' פעמים בכל יום "ונאמן אתה להחיות מתים, ברוך אתה ה' מחיה המתים", נאמין, נחיה ונזכה. אמן.

ט"ו . "ויעשו גם-הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן" (ז,יא)

יש לדקדק מדוע לגבי המופת של המטה שנהפך לנחש נאמר ויעשו חרטומים כן "בלהטיהם", ואילו במכת דם (ז, כב) כתיב ויעשו כן חרטומי מצרים "בלטיהם" בלא ה'. והנה חלוקים הם הדברים, שכך מצינו בגמ' סנהדרין (סז, א) דבלטיהם זה מעשה שדים, ובלהטיהם זה מעשה כשפים, הרי שמופת זה עשאו דרך כישוף, ומופת זה עשאו דרך שדים, וצ"ב חילוק הדבר.

ונראה, דבגמ' שם הביאו ראיה דבלהטיהם הוא מעשה כשפים, מהנאמר (בראשית ג') להט החרב המתהפכת, וברש"י שם פירש מהי הראיה שיש להביא מפסוק זה, ויש להבין זאת.

אלא דאיתא שם בגמרא דאין השד שולט בדבר הפחות מכשעורה, דביותר מכשעורה מכניף ליה ובפחות לא מכניף ליה, הרי דמעשה שדים אינו דמיון להפוך דבר הנראה לעין הרואה לדבר אחר, אלא עיקרו שמביא את הדבר שאיננו בנמצא לפנינו לכאן.

אמנם מעשה כשפים עיקרו דמיון, שמהפך הדבר עצמו הנמצא כאן שיהיה נראה כדבר אחר לגמרי, ובזה שונה הוא ממעשה שדים. ומביא שפיר ראיה מקרא דלהט החרב המתהפכת, דהחרב בעצמו היא מתהפכת ונעשית לדבר אחר וזהו מעשה כשפים, אבל מעשה שדים אין הדבר מתהפך לתמונה אחרת, אלא מביא דבר זה ממקום אחר לכאן.

ולפ"ז מעשה שדים כשנעשה הדבר במים שכידוע גורם המים להחזיר הדבר לקדמותו, לא יתבטל במים כיון דזה הדבר אינו דבר הפוך שבראית המים חוזר הוא לקדמותו, ורק מעשה כשפים דבאמת הוא דבר אחר ונתהפך לדבר הנראה לעינים עתה, א"כ כשבא על המים חוזר למה שהיה בראשונה.

ומעתה מדויק, דבמופת של המטה שלא היה על המים, לכך אמר הכתוב בלהטיהם שהרי הספיק להם מעשה כשפים, אבל במכת דם שהיתה על המים לא יכלו לעשותו במעשה כשפים, דאילו היו עושין כן היה חוזר וניעור כבראשונה, וע"כ אמר הכתוב בלטיהם שהוא מעשה שדים שהביאוהו ממקום אחר ומחליפו עם המים שהיו באותו מקום.

ט"ז . "וַיְבַלַע מִטֶּה-אֶהָרָן אֶת-מִטָּתָם" (ז,יב)

הזמיר הגדול

מהו השקר הגדול ביותר? זוהי ההנחה שמנסים להחדיר בנו, שיש שתי תפיסות עולם מנוגדות. דרך התורה מצד אחד, והמדע מהעבר השני. כאילו שאותו בורא עולם, לא הוא שיצר את המדע והוא שהנחיל לנו את התורה, והוא הוא שציוה עלינו: "ובחרת בחיים!" אמת, יש רק אחת: "זה' אלקים אמת!"

לא שאין הבדל בין דרך התורה לדרך המדע, אבל זהו הבדל שכולו לרעת המדע: דרך התורה היא מלמעלה למטה, ודרך המדע הפוכה והוא עדיין לא הגיע לחצי הדרך. למה הכוונה? בתורה הקדושה כלולות כל החכמות וכלולים כל המדעים מיסודם. החל משורשי הבריאה הנסתרים, מהעולמות העליונים והספירות הקדושות, מסתרי תורת הקבלה, והשתלשלותם עד לעולמנו אנו. ומי שיודע ומכיר את השורשים והסיבות, מבין את התוצאות וההתפתחויות. לפיכך ידע שלמה המלך את כל סודות הטבע, והבין את כל ההתרחשויות בעולם. את הכל כותב רבינו הרמב"ן זצ"ל בהקדמתו לפירוש התורה ידע שלמה המלך מן התורה!

המדענים הולכים בדרך ההפוכה. הם מתבוננים בטבע, ומנסים לעמוד על שורשי עד היכן יוכלו להגיע? יש רעידת אדמה. מדוע אירעה? אז הם מתחקים על מבנה האדמה, על "לוחות היבשה", על התנודות והלחצים, ובסיכומו של דבר אינם יודעים מאומה. מדוע אירע הרעש במקום מסויים, בעוצמה מסויימת? חזאי השירות המטאורולוגי הם חכמים מחוכמים. יודעים הכל על רום ושקע, על לחץ ומשקעים. משגרים לוויינים ומנתחים צילומים. אבל יומיים תמימים יכולים להתלות עננים מעל אזורינו, ולא להוריד טיפה אחת של גשמים. משום ששורשי הדברים, הרוח החיה שבהם, נסתרים ונעלמים מאיתנו. תלויים בסיתרי ההנהגה האלוקית,

בשיקולי שכר ועונש, רחמים ודין. ובהם, אינם יודעים מאומה, אין הם עוסקים אלא בקליפה החיצונית, בתופעות הנראות לעין, ועל כן גם חכמתם קרויה "חכמה חיצונית" וספריהם "ספרים חיצוניים".

והתורה לא רק מגלה מה מתרחש בעולמות שמעלינו, מה הם שורשי הבריאה וכללי ההנהגה האלוקית. התורה גם משפיעה עליהם! לימודה מאיר את כל העולמות ומריק שפע עצום, ככתוב: "אם בחוקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה תזכו לכל הברכות שבתורה. "ובאמצעות קיום המצוות, הוא שולט ודורך על המזלות!".

יתר על כן: לא רק על העולמות משפיעה התורה, ומשפיעות המצוות. לא רק בהם מזריחות הן אור ומניבות שפע. אלא על האדם עצמו מזריחות הן אור, מרוממות ומזככות, ומשפיעות עליו שפע כה רב, ברוחניות ובגשמיות!

המדען מוסיף ידע. אבל הוא עצמו אינו מזדכך. מידותיו אינן מתעדנות ונשמתו אינה מתעלה כתוצאה מידיעותיו. לא כן לומד התורה ושומר המצוות: "מרובה תורה מרובה חיים!".

משל, למה הדבר דומה? לשאה הפרסי ששמע, כי לקיסר סין הובא זמיר פלא. נוצותיו בצבע כסף, רגליו כעין הזהב, וציצת ראשו כיהלומים. קולו כפעמונים משובב נפש ומרגש נשמה. והוא נתון בכלוב זהב מעשה רשת אמן, עין לא ראתה! התקנא השאה ושלח את אנשיו ליערות, לצוד זן זה של זמיר פלאי. הלכו ושבו בידיים ריקות. אין עוד זמיר דומה! אבל השאה לא השלים עם המציאות, לא יתכן שקיסר סין יעלה עליו ויתפאר בזמירו. ציוה, ועשו לו כלוב זהב דומה, זהה לכלוב שבחצר הקיסר הסיני. ציוה, ומצאו ציפור דומה. אך נוצותיה, שחורות. רגליה, אדומות. וקולה אוי לאוזניים ששומעות. חנקוה וחנטוה, הפכוה לפוחליץ. את נוצותיה צבעו בצבע כסף, רגליה בזהב, ולראשה הדביקו עטרת יהלומים. העמידוה בכלוב, והציגוהו בהיכל המלך. המונים נהרו לחזות בה, וכולם פסעו על בהונות רגליהם. הסו, אמרו להם, הזמיר ישן...

זהו ההבדל התהומי בין תורה למדע. התורה מאירת עיניים, מתוקה מדבש ונופת צופים, פיקודיה ישרים, משמחי לב. אבל גם המדע מתפאר בהישגים ובחכמה,

בברק וביופי. הם מציגים תרבות ואומנות, פאר והוד. אבל כל חכמתם, חיצונית היא. תרבותם, אך קליפה ריקנית. הבנתם, שיטחית. "זמיר דמה", פוחלץ קר ומת. ואילו התורה נובעת חיים ללא סוף, פועלת בחביוני עולמות, מגיעה ומפעילה הנהגות עליונות וספירות קדושות, תורת חיים!

רבינו עובדיה ספורנו זצ"ל הצביע על כך בפרשתנו. אהרן זורק את המטה לפני פרעה, והוא הופך לתנין. קורא פרעה לחרטומיו ואך הם משליכים את מטותיהם, וגם הם הופכים לתנינים. "ויבלע מטה אהרן את מטותם". מדוע? מסביר הספורנו: כי הם יצרו תנינים מתים, חסרי רוח חיים. ואילו התנין של אהרן היה חי ונושם, לכן בלע את תניניהם. זהו ההבדל שבין חכמת התורה לחכמות האחרות. חכמת התורה, תורת חיים, חיה היא, מלאה תוכן ופנימיות: "אשר נתן לנו תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו!"

י"ז . "הִנֵּה אֲנֹכִי מִפֶּה... עַל-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם" (ז', י"ז)

"והדגה אשר ביאור תמות... ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור"

אם כל מימי מצריים נהפכו לדם, "ובאש היאור" עד כדי כך ש"נלאו מצרים לשתות מים" ממנו,

למה התורה היתה צריכה לכתוב "והדגה אשר ביאור תמות"?

אומר הספורנו, שמפה מוכח שמימי מצריים נהפכו לדם ממש, ולא סתם נצבעו בצבע אדום.

י"ח . וְהִדְּגָה אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר תָּמֹת וּבְאֵשׁ הַיָּאֵר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לְשֵׁתוֹת מַיִם מִן-הַיָּאֵר. (ז', י"ח)

משמע שהמצרים לא שתו ממי היאור מחמת שהיאור "באש" – הסריח.

ולכאורה דבר פלא הוא, שכך בפשטות הם לא יכלו לשתות מחמת עצם העובדה שהמים נהפכו לדם, ולא כי הסריחו!

שאלה נוספת: הרי "נלאו" הוא לשון לאות, עייפות. מה שייך כאן ענין העייפות, וכי כשלא יכולים לשתות נהיים עייפים?!

שאלה שלישית, על הנאמר בהמשך (פסוק כד) "ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשתות", כלומר, הם ראו שאין מים ביאור, רק דם, ולכן חפרו ליד היאור וגם שם מצאו רק דם. הראשון חפר ומצא דם, השני התקדם חמשים מטר – וגם הוא מצא דם. השלישי התקדם – ומצא דם. לשם מה ממשיכים כולם לחפור? "ויחפרו כל מצרים", האם עדיין לא תפסו שימצאו שם רק דם!?

שאלות אלו שאל הרב איתן אליה, ובאר את הענין כך: בתחילה לא היה למצרים מה לשתות, עד שגילו שהיהודים מוכרים מים. בא מצרי אל היהודי ושאל: "כמה עולה כוס מים?" "יש לנו כעת מבצע" – השיב היהודי – "ליטר וחצי עולה מאה וחמשים דולר, אך כל זה בתנאי שאתה קונה ששיה...". המחיר היה מופקע לכל הדעות, אך למצרים לא היתה בררה, היו מוכרחים לשתות ונאלצו לקנות מים מהיהודים. עד שבא מצרי אחד ואמר: "המחיר מופקע, אי אפשר להמשיך ככה!" אמר לו היהודי: "אין בעיה. אתה תלך להביא דם מהיאור, ואני בעד מחיר סמלי – מאה דולר – נוגע לך אפילו בחבית ומיד כל המים שבה נהפכים למים". המצרי הסכים. רץ ליאור, שאב חבית מלאה מים ונשא אותה לארץ גושן. לכן "ונלאו מצרים", מחמת כובד המשא. כשהגיע לארץ גושן נגש אל היהודי, שלם לו מאה דולר והדם נהפך למים. המצרי בא לשתות את זה, ולמרבה הגועל התברר שהמים מלאים דגים מתים, מדיפי ריח של רקבון... "זה מסריח! מקח טעות!" זעק המצרי. אמר היהודי: "מה פתאום מקח טעות?"

אני את שלי עשיתי, נגעתי בדם, והוא אכן נהפך למים. אם אתה רוצה, לך ותביא דם טרי, בלי דגים מתים. ואז – "ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשתות", הם חפרו ומצאו דם טרי, נטול דגים, אותו הם נשאו על גבם לארץ גושן, ושוב, תמורת 'מחיר סמלי' נגעו היהודים בדם והפכוהו למים. כך העשירו אבותינו ממכת דם י"ט. כוחה של השפעה (ז', כ', כג')

"...ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם... ויפן פרעה ויבוא אל ביתו"

ויבוא אל ביתו – מובא במדרש שמכת דם לא היתה בבית פרעה. שפרעה לא חשש ולא הרגיש במכת ה' יתברך.

וכתב לבאר בספר מעייני חיים, מדוע לא היתה ולא שלטה בבית פרעה זו המכה?

והטעם: משום שמשה נתגדל בבית פרעה אי אפשר שלא השפיע על פרעה האויר שמשה פיזר באותו בית, וריח גן עדן שהיה נודף ממנו, שמשהו מזה בודאי דבק בפרעה. כמו שהשפעת יוסף השאירה בו איזה שהם רישומים טובים כלפי עם ישראל. שהרי שלושה חודשים הורידו אותו מכסא המלכות, מפני שהיה מתנגד למזימתם הרעה שיזמו המצרים נגד בני ישראל לענותם ולשעבדם.

וכמו כן רואים בהמשך שאמר פרעה ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. וזאת גם לאחר כל רשעתו ואכזריותו ולאחר שהקשה ה' את ליבו מטעם הכמוס עימו. וזה אות שמכל מקום היה בנפשו הרהור של כניעה, אפי' לרגע אחד השפיל וביזה עצמו להודות שהוא רשע, דבר זה מורה על הרושם הדק שנתדבק בו מזמן שמשה היה מתגורר בביתו. וחז"ל שואלים מה שכרו נטל על כך? "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו". (מכילתא דרשב"י יב', לד'). משמע שאמירת פרעה ה' הצדיק השפיעה גם על מצריים. שבשביל אמירתו הנועזה נגד הטבע שלו ונגד היועצים הרשעים שלו נמשכה ההשפעה גם על עמו.

ויותר מכך יש לומר, שלא רק בגלל אמירת פרעה, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, זכו להכנס לעם ישראל אחר ג' דורות. אלא גם משום 'כי גר היית בארצו', כלומר בגלל עצם שהותם של עם ישראל במצריים, ועל ידי מידותיהם הטובות צניעותם ועמידתם החזקה שהחזיקו מעמד באמונתם אף אחרי השעבוד והנסיונות הקשים, נגרם שמשהו נתדבק בהם במצרים, עד כדי כך שראויים להכנס אחר תקופה מסוימת של שלושה דורות לעם ישראל ע"י גרות. בגלל שגר היית בארצו והושפעו ממך המצרים יש להם האפשרות לבוא בקהל אחר גירות. זהו כוחה של השפעה!!!

כ . וַיַּעֲשׂוּ-בֵּן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיָּרִם בְּמִטָּה וַיִּךְ אֶת-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרַעֲהוּ וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיַּהֲפֹכוּ כָּל-הַמַּיִם אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר לְדָם. (ז, כ')

מדוע פתח השי"ת במכת דם ראשונה?

באר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל: המצרים שעבדו את עם ישראל אבל מאידך גיסא היו להם מערכת חוקים המסדירה את חיי האזרחים ודואגת לתקנתם. נמשלת היא למים חיים. באה המכה הראשונה הבסיסית וחשפה את הסוד גם ה'מים' של

המצרים דם! השחתה והרוע חדרו וחילחלו לכל רמות החיים. ואם כלפי עם ישראל הם מתנהגים באכזריות לא יעזרו חוקים ותקנות. אין מוסר למחצה! נפשם מורגלת לשחיתות ורוע. החוקים הם רק כלפי חוץ כמסוה ולא יותר.

כ"א . " הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת-כָּל-גְּבוּלְךָ בַּצְּפַרְדְּעִים" (ז,כז)

במדרש מספר, שהיתה מחלוקת בין מצרים לשכנותיה היכן עובר קו הגבול בין המדינות.

כשהגיעה מכת צפרדע הסתיימו הסכסוכים, כי מקום הצפרדעים גלה היכן, בדיוק, עובר הגבול.

אלא שלפי זה צריך להבין, מדוע במכת הארבה מוזכר שוב ענין סימון הגבול, שנאמר "הנני מביא מחר ארבה בגבולך" (לקמן י, ד)? ובאר הרב מטשעבין זצ"ל: דוד המלך בתהלים (קה, לב-לג) אומר: "נתן גשמיים ברד, אש להבות בארצם. ויך גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם". כלומר, סימני הגבול ["עץ גבולם"] נשברו בברד, ומודיע משה רבנו הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים"

כ"ב . "וְיִשְׂרָאֵל הַיָּאֵר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְךָ וְעַל-מִטְּתְךָ... וּבַתְּנוּרֶיךָ וּבַמִּשְׁאָרוֹתֶיךָ" (ז,כח)

מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשא קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם, כתיב בהו "ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך וכו', אנו שמצווין על קדושת השם, על אחת כמה וכמה. (פסחים נג, ב).

הקשו בזה, הא מפסוק זה גופא שמעינן ציווי לצפרדעים, מכיון שאמר ה' ובאו ועלו בביתך וכו', זהו עצמו ציווי לצפרדעים, ואיך אמרו שהצפרדעים לא מצוות היו.

אמנם י"ל, דאכן כן, מצוות היו הצפרדעים לבוא ביתה פרעה, אבל לא נאמר לכל צפרדע ציווי פרטי להיכן תכנס בתוך הבית. ומכיון שכך, יכולה היתה כל צפרדע לפטור את עצמה מלהכנס לתנור ולקיים את הציווי במה שתכנס לחדר משכבו של פרעה, או במיטתו. ומאותן צפרדעים שבחרו להכנס לתנורים, ילפינן שפיר חנניה מישאל ועזריה ק"ו לעצמם.

כ"ג . "וַיַּעֲשׂוּ-בֵּן הַחֲרָטוּמִּים בְּלִטְיָהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת-הַצְּפַרְדָּעִים עַל-אֲרֶץ
מִצְרַיִם." (ח,ג)

הקשה בספר "ילקוט האורים", לשם מה ציינה התורה שהצפרדעים עלו על ארץ
מצרים, וכי מה אכפת לי אם הם באו לשם או גם למקום אחר?

ותרץ ה"עדות ביוסף" על פי דברי המדרש, שבמשך כמה שנים היתה מלחמה בין
מלך מצרים למלך כוש על הגבולות. על ידי מכת הצפרדעים ראו כולם בדיוק היסן
עובר הגבול שבין שתי המדינות, כיון שהצפרדעים עלו רק על ארץ מצרים ולא על
הארצות שבשכנותה.

לכן רצו החרטומים לעשות עוד צפרדעים, ושילכו צפרדעים אלו מחוץ לגבול כדי
להרוויח עוד שטח. אבל הקב"ה עשה שעלו הצפרדעים "על ארץ מצרים" בלבד,
ולא מילימטר אחד מעבר לגבול...

כ"ד . "לְמַתִּי אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמָדָךְ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדָּעִים" (ח,ה)

כתב רש"י, "אילו נאמר "מתי אעתיר", היה משמע מתי אתפלל, עכשיו שנאמר
"למתי אעתיר", משמע אני היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע
עלי".

צריך להתבונן במה שונה מכת הצפרדעים משאר המכות, שבשאר המכות התפלל
משה שיסורו מיד, וכאן התפלל יום קודם שיסורו למחרת.

ואולי אפשר לומר, שמשום שהיה זה ביום שישי שאמר לו משה לפרעה שיתפלל
עליו למחרת, כמו שנבאר להלן, והרי אסור לצעוק בשבת כנפסק בשו"ע הל'
שבת (רפח' סעי' ט') שאין צועקין ולא מתריעין בשבת על שום צרה, לכן התפלל
משה יום קודם שיסורו למחרת.

ומנין שזה היה ביום שישי דהנה במדרש רבה כאן כתוב, שהסיבה שבקשו להתפלל
רק על מחר, משום שכל מכה לא היתה פחותה מז' ימים, ואמר לו פרעה למשה
ביום השישי למכה שיתפלל למחר יום השביעי למכה שיסורו הצפרדעים, ולפי
חשבון עולה לנו שמכת הצפרדעים נסתיימה בשבת.

שהרי מכות מצרים החלו באייר, כמבואר בגמרא שמשפט המצרים היה יב' חודש (משניות עדויות פ"ב, מ"י), ויב' חודש נסתיימו בניסן, א"כ החלו המכות באייר, ומכה זו השניה מכת הצפרדעים החלה בסיון.

עוד מצינו בחז"ל פלוגתא אם תורה ניתנה בשישי בסיון או בשביעי בסיון. ולמ"ד בשישי בסיון ניתנה תורה, יוצא שר"ח סיון של שנה שאחריה היה ביום שני, שלכו"ע בשבת ניתנה תורה (שבת פו, ב). ומכיון שקיי"ל שאין בין שנה לשנה אלא ד' ימים, יוצא איפא, שאם סיון שלאחר היציאה היה ביום ב', סיון של שנה שלפניה החל ביום ה'.

ומתחילת התראה עד לסוף המכה היו לא' יום, בין לדברי האומר כד' יום התראה וז' ימים מכה, ובין לדברי האומר ז' ימים התראה וכד' ימים מכה, לדברי כולם נסתיימה מכת הצפרדעים ביום שב"ק.

מעתה יובן היטב מדוע אמר לו משה לפרעה יום קודם שיתפלל עבורו למחר, מפני שלמחרת לא יכל להתפלל דאין צועקים בשבת, ובפרט באופן שיכול לצעוק יום קודם שאז ודאי אסור לדחות הצעקה לשבת, לכן אמר לו ביום שישי "למתי אעתיר לך".

כ"ה . "אַצְבַּע אֱלֹקִים הוּא" (ח,טו)

למה התכוונו החרטומים באומרם "אצבע אלקים"?

באר האבן עזרא, שכוונתם היתה לכפר ולומר שמדובר בארוע מקרי הנובע מתנועת הכוכבים, ואין לכך כל קשר לאלוקי ישראל. וכאן מתעוררת השאלה,

איך יתכן שפרעה והחרטומים מתרצים לעצמם את המכות כתופעות טבע, וכי אין שכל בקדקדם? הרי כלל נקוט בידנו, שכשישנן עשר שאלות עם עשרה תרועים ולעומת זאת יש תרוץ אחד העונה על כל השאלות יחד, התרוץ האחד הוא הנכון, ומדוע ואיך יכלו להתעלם מהאמת הפשוטה?

אלא, שלכל אדם יש 'מערכת' במח הממונה על הסקת מסקנות הגיוניות, וישנם, לא עלינו, אנשים שמערכת זו אינה עובדת אצלם כראוי, וזאת מחמת שתי סבות:

א. כשהאדם לא ניחן במדה מספקת של חכמה.

ב. האדם הוא חכם, אבל אחרי ששתה כמה כוסות אינו מסוגל להסיק מסקנות הגיוניות...

והדברים יתבארו בספור הבא:

מעשה באדם שנכנס לבית מרזח והזמין כוסית שתיה לו, לבעל בית המרזח ולכל הנוכחים. מיד לאחר שסיים לשתות קם ויצא. מהר אחריו בעל בית המרזח: "ומה עם התשלום?" – "איזה תשלום? אין עמי כסף כלל" ... הכה בעל בית המרזח את האיש מכות נאמנות. למחרת נכנס אותו אדם בשנית אל בית המרזח ואמר: "תמוג כוס יי"ש – לי ולכל הנוכחים" – "ומה אתי, למה אתה לא מזמין גם אותי?", שאל בעל בית המרזח. – "אתה?", התריס האיש, "אתה רק שותה כוס אחת, מיד אתה נהיה אליס"...

ג. ישנם אנשים שנחנו בשכל רב וגם לא שתו יין, אבל הם "שכורים ולא מייין", הם שכורים מתאווה או מגאווה וזה מה שגורם להם לטעות. פרעה והחרטומים היו שכורים מגאווה, וגאווה זו גרמה להם לחפש תרועים שונים ומשונים למכות, והעיקר לא להגיע למסקנה האמיתית שה' הוא האלקים. כלומר, כאשר מערכת הסקת המסקנות נפגמת, עלולים להגיע למצבים כאלו. ומה גורם לכך? שכרות. אך יש שכורים ולא מייין, אלא מתאוות, מכבוד, מגאווה, המכנים "נגיעות אישיות", הם הגורמים לשבוש מערכת הסקת המסקנות במוחו של האדם... וזאת היתה גם הבעיה של החרטומים!

כ"ו . הַנְּנִי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְבִתֶיךָ אֶת-הָעֶרְב... וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-הֵם עָלֶיהָ (ח,יז)

מהו הביאור של המילים "וגם האדמה אשר הם עליה", אל מי מתייחסות מילים אלה.

ונראה לבאר, דהנה פירש רש"י דהערוב היה כל מיני חיות רעות. ובמסכת כלאים (פ"ח, מ"ה) אמרו, שיש מין חיה רעה ששמה ידעוני, וקשורה חציה בארץ, ואם יפסק הקשר מיד מתה.

זהו שאמר הכתוב "וגם האדמה אשר הם עליה", היינו אותן חיות הקשורות באדמה ואינן יכולות לילך ממקום למקום, גם מהם תמלא ארץ מצרים, שיוליך הקב"ה את האדמה אשר הם עליה ממקום למקום להכות את המצרים.

כ"ז . וְהִפְלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת-אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיֹת-שָׁם עָרֹב" (ח,יח)

הנה בטעם הדבר שנתיחדה ההפלאה בין ישראל למצרים במכת ערוב יותר מהמכות הקודמות, ביאר המהרי"ל דיסקין על התורה, דזאת משום שמכות צפרדע וכינים היו ע"י בריות מיוחדות שנבראו לצורך המכה, ולכן לא היה ניכר כ"כ ההפלאה במה שהיתה המכה במצרים ולא בישראל, אבל במכת ערוב לא היה בריאה חדשה של ערוב, אלא כל החיות מכל העולם נתקבצו למצרים והיכו בהם, ונמצא שניכר היה ההפלאה במה שלא נכנסו החיות לארץ גושן, אלא עברו סביבה כדי להיכנס לארץ מצרים.

וכך מבואר במדרש הגדול, אמר לו הקב"ה למשה צא השדה וקרא לחיות רעות, ואמור להם מיום שבראתי אתכם התקנתי אתכם ליום זה, מחר עשו אחוה זה עם זה ובואו כולכם בערבוביא ושחתו את ארץ מצרים.

ומבואר שלא היתה בריאה חדשה של חיות טורפות, אלא שקרא משה לכל החיות שבעולם שיבואו לארץ מצרים, וכך הוא הלשון בשפתי כהן, הנני משליח את הערוב, היתה מכת ערוב ע"י הקב"ה, לפי שהחיות רעות יש להם גבול ששם דירתם, ואין להם רשות לצאת חוץ לתחום, אלא במאמרו של הקב"ה. ומבואר גם בדבריו שבאו החיות הרעות שבכל העולם.

אלא דצ"ע מדברי רש"י (ח, כז) שכתב, ויסר הערוב, ולא כתיב ביה מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו יהיה להם הנאה בעורותיהם, וצ"ע דמה"ת שימותו כמו הצפרדעים, הרי הצפרדעים שהינם בריאה חדשה לצורך המכה, א"כ כיון שנגמרה המכה אין להם קיום ועליהם למות, אבל הערוב שהינם חיות קיימות שבאו מהעולם כולו, א"כ כיון שנגמרה המכה עליהם לחזור למקומם, ולמה להמיתם.

כ"ח . "וַיִּקְרָא פְּרַעֲהָ... לְכוּ זִבְחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ" (ח, כא)

יש להבין מדוע דוקא במכה זו הואיל פרעה ליתן להם לזבוח את אלוקיהם, ורק שאמר שיעשו זאת בארץ ולא במדבר. ולא מצינו שאמר כן ביתר המכות, וצ"ב טעם הדבר.

ונראה לומר, שהרי במכת הצפרדע קרא פרעה למשה ואמר להם ואשלחה העם ויזבחו לה, ולאחר מכן במכות הבאות אמר משה לפרעה שני פעמים שלח עמי ויעבדוני, ולא הזכיר כמו שהזכיר בתחילה במכת דם שדרישתו היא שיעבדוני במדבר, אלא נקט יעבדוני בסתמא, א"כ סבר פרעה דאין קפידא אם יעבדו לה, שלא במדבר, ולכן אמר זבחו בארץ, לומר שאכן מוכן אני לשלוח אתכם לזבוח, אבל לא במדבר אלא בארץ.

ואף שבתחילה אמר לו משה כי חפץ הוא לשלחם למדבר, הרי מצינו בגמ' גיטין (עו, א) שאם אמר ע"מ שתתן לי מאתים זוז וחזר ואמר ע"מ שתתן לי ג' מאות זוז ביטל תנאו האחרון את הראשון, וברש"י שם ביאר הטעם דודאי עקר בכך את תנאו הראשון, וה"נ אף שבתחילה אמר שיעבדוני במדבר, כיון דלאחר מכן בקשתו היתה בסתמא שיעבדוני ולא הזכיר שייעשה כן במדבר, ניתן לומר שביטל בקשתו הראשונה וחפץ הוא שיעבדו ואפילו בארץ.

כ"ט . "...וַיִּמַת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מֵת אֶחָד, וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲהָ וְהִנֵּה לֹא מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד.." (טו, ז-ז)

פרעה היה אדם חושב, אינטלקטואל. דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, באים כמו שעון, נוחתים על המצרים ופוסחים על בני ישראל: "וימת כל מקנה מצרים, וממקנה בני ישראל לא מת אחד." "וישלח פרעה", מינה ועדת חקירה, "והנה לא מת ממקנה בני ישראל עד אחד", אפי' לא אחד, לא ממחלה או מזיקנה אף הגוססים מותם הושעה. "ויכבד לב פרעה, ולא שילח את העם". הוועדה פירסמה את מסקנותיה ומאומה.

רגע, אבל פרעה שלח לבדוק, אז איך לא התייחס לממצאים? התשובה, הכופרים אינם מנסים אלא לנגח. אבל אם יפסידו יתעלמו בלי כל בושה. הסביר האלשיך הק' "כי ידבר פרעה אליכם לאמר תנו לנו מופת". מהו לאמר? אלא, דעו לכם

שאינו רוצה במופת אלא כדי "לאמר", כדי לנגח. גם אם תראו לו עשרה מופתים
יתעלם, ויעצום עין ולב.
כמה שזה מוכר וקרוב....

ל . "וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲהַ וְהִנֵּה לֹא-מִתּ מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד-אֶחָד" (ט,ז)

להתבונן, מדוע דוקא במכת הדבר שלח פרעה לבדוק אצל בני ישראל אם מתו
ממקנם, והרי המכות כולן פסחו על ישראל ושם לא מצינו ששלח לבדוק זאת,
ובמכת ערוב אף נאמר במפורש יפלה בין ישראל למצרים, ומ"מ לא שלח פרעה
לראות אם אכן התקיימה הפלאה זו, ומדוע דוקא במכת הדבר עשה כן.

ויש ליישב, דהנה יש לדייק דבמכת דבר נאמר "ולא ימות מכל לבני ישראל
דבר", ומדנקט "כל" ר"ל דלא ימות ממקנה ישראל אף שלא מפני מכת הדבר,
ואף אם היתה להם בהמה שננטתה למות, עשה ה' שלא תמות כל זמן שהיה
למצרים מכת הדבר.

ונמצא שפרעה ראה במכה זו הצלה מיוחדת שנעשתה לישראל, שכן עד עתה
ביתר המכות ראה שהקב"ה מכה רק את המצרים ולא את היהודים, אבל במכת
הדבר הבחין דמחד תהיה מכה על מקנה מצרים, ומצד שני תהיה הצלה למקנה
ישראל שלא ימותו אף מיתה טבעית, וזהו ששלח לבדוק האם כך הוא הדבר,
וראה שבאמת לא מת ממקנה ישראל עד אחד, אפי' מסיבות אחרות, ואעפ"כ
הכביד את לבו.

ועוד י"ל, דהנה במכת ערוב כתיב דבארץ גושן ששם היו בני ישראל לא היה ערוב,
וכן במכת ברד כתיב דלא היתה בארץ גושן, אבל במכת דבר לא הזכרה ארץ
גושן, אלא נאמר בסתם "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים וכו'", וצ"ב
טעם הדבר.

ואשר נראה דהנה במכת בכורות (פי"א פסוק ז') מצינו, שמשא אמר לפרעה
שהקב"ה יפלה בין מצרים ובין ישראל, וברש"י (יב, יג) חידש שאף בכורי ישראל
ששהו באותה עת בבתי המצרים, אפילו הכי לא מתו, עי"ש. נמצא דההצלה
לישראל לא היתה רק בארץ גושן, אלא בכל מקום שבו היו היהודים בעת המכה

ומעתה י"ל, דגם במכת דבר היה כן, שהיו בהמות ממקנה ישראל ששהו באיזורי המצרים במקום שהיתה מכת הדבר, ואף המצרים הכניסו בהמות ישראל לרשותם, כדי לראות אם ינצלו, שהרי אלו שהיו בארץ גושן אין מהם ראייה שלא הוכו, דהתם לא הגיעה המכה, אבל במצרים שהיתה המכה, שם מוכחת ההפלאה בין מצרים לישראל, ואפיה"כ לא מת אף אחד ממקנה ישראל, ולכך לא הוזכרה ארץ גושן. וזהו ששלח פרעה לראות אם המכה שנגזרה על כל מקנה מצרים פסח על מקנה ישראל כולו אף אלו שהיו בתוככי מצרים, ובכך ודאי נראה בחוש ההפלאה שהפלה ה' בין ישראל ובין מצרים.

ל"א . "הִירָא אֶת-דְּבַר ה' מֵעֲבָדֵי פְרַעֲה הַנִּים... וְאֲשֶׁר לֹא-שָׁם לְבוּ אֶל-דְּבַר ה' וַיַּעֲזֹב..." (ט,כ-כא)

התורה מכנה את המצרים בתואר "הירא את דבר ה'". אם נתבונן ביראתם של המצרים נראה כי היא טבעית והגיונית לאחר כמה מכות שקיבלו מהקב"ה ואחר שראו שאזהרותיו של משה כלפי העלול לקרות אותם אכן מתגשמות, הבינו שכדאי להיזהר מפני מכת הברד. שש המכות הראשונות הוכיחו להם שהדברים אינם מתרחשים מאליהם, אלא יש יד מכוונת וכאשר מגיעה מכת ברד הם חוששים לחייהם ונמלטים.

בספר "דעת תורה" להגאון ירוחם לייבוביץ ממיר זצ"ל, מבואר אודות מידת יראתם של המצרים אשר ראו ולקחו מוסר, לפי שראו את יד ה' וההשגחה העליונה במתרחש איתם, הם יודעים שמכה נוספת אמורה להגיע אליהם ולכן הם יראים וחוששים. ואת מי הם יראים? את ה'.

אנחנו מה נענה, אנו רואים צרה רודפת צרה ואין אנו מקשרים מה קורה איתנו, אלא מתייחסים לכל אירוע בתור "מקרה".

וכבר עמד והתפלא רבי ישראל סלנט על עניין יראת השמים שבאדם, ותמה במשלו הידוע, שאם ימצא אדם כוס של מים, ורבים מן האנשים יאמרו לו שהמים זכים ובריאיים ואיש אחד יתרה בו ויזהירו שבכוס המים יש סם מוות, תיכף יחדל האדם מלגעת בכוס, למרות שרבים מן האנשים אומרים היפך הדברים. ואף אם

יבטיחו לו שהם שתו מן המים, בכל זאת החשש יקנן בו, ולמה לו להיכנס לסכנת ספק חיים ספק מיתה.

מסיק מכך ר' ישראל מסלנט: איך האדם הולך בעולמו בריא ובטוח, אינו חושש, אינו ירא ואינו דואג על אחריתו. והרי ישנם אנשים המתרים בו ואומרים לו כי לעתיד ענוש ייענש ורע ומר יהיה לו על עוברו פי ה'. ואפילו אם הדברים אינם ברורים לו במאה אחוז, אפילו בחמישים אחוז, ואפילו בעשרה אחוזים, ואומרים לו שרע ומר תהיה אחריתו ומוכיחים אותו, אינם סתם אנשים, כי אם צדיקים ויראי ה' מ"מ הוא נותר בשלו ועובר על עבירות חמורות, ואינו מרגיש שהוא שותה מסס המוות.

המצרים חששו לחייהם בעולם הזה, הזהירו אותם מפני העלול לקרות. ומיד אחזתם חיל ורעדה. והכתוב מזכירם במילים "הירא את דבר ה'" דבר המורה על יראת שמים שהייתם בהם.

יראת שמים צריכה לבוא מתוך התבוננות במתרחש סביב. לצערנו, רבים מן האנשים "מסתכלים אך לא רואים".

מעשה מופלא מובא בספר "מאורות הדף היומי", הממחיש לנו עד כמה אנו צריכים לראות כל "מקרה" כתרחיש משמים. לעיתים אנו מצליחים לראות את "סוף הסיפור" ולהבין את יד ה' בדבר.

מעשה זה אירע ברבי בצלאל, שהוא אחד משומעי ה"שיעור דף היומי" בלונדון. בבית הכנסת שבו מתפלל רבי בצלאל, אחד הכללים החשובים הוא הסדר והניקיון. בזמן שהיו האנשים שוהים בבית הכנסת לתפילה, לימוד וכדומה, היה נכנס מדי פעם פועל גוי. האחראי על ניקיון בית הכנסת, כדי לפנות כוסות חד פעמיות ששתו מהן לומדי השיעור ופסולת אחרת שהצטברה.

ויהי היום, ישב לו רבי בצלאל בשיעור היומי שמתקיים אחר תפילת שחרית והאזין בקשב רב לדברי מגיד השיעור. באמצע השיעור נאלץ לצאת לרגע קט. קם רבי בצלאל ממקומו, עבר לאגף צדדי בבית הכנסת, חלץ את התפילין, כשהוא חושב לחזור ולהניחן ולהצטרף בחזרה לשומעי השיעור.

אך כשחזר חשכו עיניו. התפילין לא היו במקומן! פנה רבי בצלאל כה וכה, הביט לכל הצדדים והתעניין אצל יושבי בית המדרש שמא ראה מי מהם את התפילין. כל הנמצאים ניסו לסייע לרבי בצלאל. האחד בעצה, האחר בחיפושים קדחתניים. אולם התפילין נעלמו כאילו בלעתם האדמה. לפתע קרא אחד המתפללים ואמר: "כנראה ממלא המקום של פועל הניקיון 'סחב' את התפילין!". פנו המתפללים אל הפועל ושאלוהו: "אולי ראית את התפילין?"

הפועל, שעל פניו ארשת תמימה, שאל: "מה אמרת? תפין? מה זה תפין?"

רבי בצלאל לא יכול היה להתאפק: "תפילין, תפילין, איפה התפילין?"

והפועל בשלו: "מה זה תפילין?"

הזדרזו המתפללים ותיארו לו בשפה פשוטה: "אלו ריבועים שחורים שמחוברות להם רצועות."

סוף סוף קלט הפועל במה מדובר והסביר בפנים שלוות: "ראיתי על השולחן קופסאות חד פעמיות והשלכתים לאשפה כמתחייב מתפקידי."

שמע רבי בצלאל את דבריו ונשמתו כמעט פרחה. רץ במהירות אל מחוץ לבנין לביתן האשפה. והנה שור ושבר אל מול עיניו המשתאות ראה את משאית הזבל מתרחקת. נשא רבי בצלאל את רגליו ואץ אחריה. כשבליבו מחשבה: שכאשר תעצור המשאית בפעם הבאה כדי לפנות אשפה אולי יצליח להציל את התפילין. לשמחתו נוכח שהמשאית נעצרת. מיד הגביר את מהירות ריצתו. ובין התנשמויותיו התכופות צעק לעבר העובדים במלוא גרונו שיעצרו, אך כאילו "להכעיס" עובדי התברואה הספיקו להשלים את ריקון האשפה ונסעו מהמקום אל אתר הפסולת העירוני.

נחפו רבי בצלאל אל בית הכנסת. לקח את רכבו ונסע במהירות למזבלה העירונית. כשבליבו תקווה להספיק לעצור את המשאית האשפה לפני שתרוקן את הפסולת באתר. אבל דבר לא הועיל לו, והוא הגיע אל המקום לאחר מעשה.

בפתח האתר ישב שומר אנגלי טיפוס. גוי מגושם. פנה אליו רבי בצלאל וביקש שירשה לו להיכנס כדי לחפש את התפילין. כרבע שעה ארך לו רק להסביר מה הן תפילין כשהוא נעזר בידיו וברגליו.

כשסיים את דברי ההסבר ענה לו הגוי: "אני מצטער מאוד הכניסה לנהגי משאיות בלבד!"

ניסה רבי בצלאל את השיטה הידועה ומשמע הגוי את רשרוש השטר, נפתח ליבו לרבי בצלאל: "הכניסה לזרים אסורה. אך אני בעצמי אלך לחפש את החפצים שלך". שאל הגוי את רבי בצלאל מאיזה איזור פינו את הפסולת המדוברת ופנה ללכת לכיוון שבו משליכים את האשפה.

בחסדי שמים, לאחר זמן רב, חזר מדושן עונג ומחוייך כשבידיו זוג התפילין. רבי בצלאל התרפק בערגה על תפילין, נשקן ופנה ללכת. אבל הגוי לא הניח לו. הוא החזיק בידו את שטר הכסף שקיבל מרבי בצלאל, ובפיו בקשה ביותר: "אינני מעוניין בכסף, אך אבקש ממך דבר אחד בתמורה."

כרה רבי בצלאל את אוזניו כאפרכסת. והגוי ממשיך: "אספר לך עניין אישי. אשתי יהודיה, ואביה נפטר לפני כשנה. לפני כחודש התחיל חמי להטריד את אשתי בחלומה, באומרו שהוא מצווה עליה שתמצא מישהו שילמדו תורה ברבים ויאמרו קדיש בציבור לעילוי נשמתו. אשתי ביקשה ממני לדאוג לכך, אך כבר שבועיים אני דוחה אותה בטענות ומענות שונות. והנה הבוקר ביקשה ממני מאוד שאטפל בעניין. כנראה התגלגלת לכאן כדי לדאוג לעניין זה."

הסכים רבי בצלאל ואמר קדיש לעילוי נשמת אותו יהודי גלמוד שבתו נישאה לגוי.

לצערנו לא תמיד אנו זוכים שיתקיים בנו "גל עיני ואביטה"...

כל מקרה שמתרחש אל לנו לומר "זה מקרה וממנהג העולם אירע לנו זה". לכל צרה, לכל אירוע יש את היד המכוונת. במרבית המקרים אנו חשים צער ותסכול בשעת צרה. כיוון שאיננו יודעים את מטרתה של המכה, ואף אין אנו רואים את יד ה' המושטת מאחורי המכה. אך הקב"ה בוודאי עשה זאת אך ורק לטובתנו כיוון שאין רעה יורדת מלמעלה. על כן "גם כי אלך בגיא צלמוות", גם כאשר הייסורים

הם נוראים תמיד נזכור "לא אירא רע כי אתה עמדי!" יש סיבות ומסובבים אשר עינינו אינן רואות אותן. אך דבר אחד ברור: בכל המקרים אין מדובר במקריות!
ל"ב . "וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצְאָתִי אֶת-הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת-כַּפֵּי אֱלֹהֵי
הַקְּלוֹת יַחְדָּלוּן... (ט, כט)

אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גילולים (רש"י).

יש לשאול, הלא במכת צפרדע נאמר "ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה'" וגם במכת ערוב כתוב "והעתרתי אל ה'", ולא נאמר שם שיצא מן העיר, ולמה דוקא במכת ברד נמנע משה להתפלל בתוך העיר מפני גילוליהם.

אכן י"ל שגילולי מצרים האמורים כאן הם צאננים של המצרים, כמש"כ (בראשית מו) כי תועבת מצרים כל רועי צאן, ופרש"י שם שהצאן היה למצרים לאלהות. ומכיון שהצאן נמצא תמיד בשדה נמצא שתוך העיר היה נקי מגילולים ויכול היה משה להתפלל בתוכה. משא"כ לאחר מכת הברד שכתוב בה "הירא את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים", שאז נכנסו הגילולים אל תוך העיר, לכן אמר משה "כצאתי את העיר" שאין יכול להתפלל בתוכה.

(הפלאה)

ובאופן אחר אפשר לבאר ענין זה, דהנה לפני מכת ברד התרה הקב"ה בפרעה (לעיל פסוק יד) כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. ופרש"י את כל מגפותי למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות. ועיי' בשפתי חכמים שכבר תמה מה ענין מכת בכורות לכאן.

והנראה בזה, דהנה שלח הקב"ה ביד נביאו אל פרעה שישלח את העם, ותכלית המכות לכתחילה הי' לשם זה, על מנת שפרעה יסכים לשלח את ישראל מארצו, אך לאחר שהקשה והכביד את לבו, מצינו במכת שחין (לעיל פסוק יב) ויחזק ה' את לב פרעה וכו', ועיי' ברמב"ן דמכאן ואילך היתה סיבה מאת ה', כעונש על מריו שיחזק ה' את לבו, וכ"ה במדרש שמו"ר (יא, ז) כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש מכות ראשונות מכאן ואילך אמר הקב"ה אפי' אם ירצה לשוב אני מחזק

לבו, וע"ע בפירש"י (ז, ג), ולכן מעתה יש תכלית נוספת למכות, דהיינו להביא את פרעה לאמונה בהשי"ת וליראה מלפניו, וכמו שאמר לו הקב"ה שלעולם הי' אמור להכחד מן הארץ (לעיל פסוק טו) ואולם בעבור זאת העמדתך, בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ, והיינו ע"מ שיתגדל ויתרומם שמו של הקב"ה.

והנה בודאי היו המכות הראשונות ראי' ברורה על מציאות השי"ת, ומה שבכ"ז הכביד פרעה את לבו משום שלא הי' כופר אלא עובד ע"ז, והגדר בזה שהאמינו שהבורא ברא את העולם, אבל סברו שמסר עולמו לאלילים ויש להם שליטה על הטבע, ולא יכלו החרטומים לעשות מה שעשו, והוא משום שסברו שהשלטון על הטבע נמסר לאלוהיהם, ובודאי היו כל המכות בגדר שליטה עצומה על הטבע, ואכן ראה פרעה שאלוקי העברים יש לו שליטה על הטבע יותר מהע"ז שלו, אך פירש דבכל זאת יש לו יותר כח. אמנם זה אינו שייך כלל לגדרי האמונה, דהאמונה בהשי"ת היינו שאין טבע כלל והקב"ה מנהיג כסדר את כל הבריאה, ולכן הודיעו הקב"ה (משעה שהעמידו וחיזק לבו ע"מ שיתגלה כבודו ית') על מכת בכורות, דרק במכה זו נראה בבירור גמור דהקב"ה לא רק ששולט בטבע, אלא דאין כלל טבע, דבכל המכות הוא בגדרים טבעיים וכגון דם וצפרדע וכו', אלא דהוכח בהם שליטה נפלאה על הטבע, אך מה שימותו בפתאום כל הבכורות בלא מכת חרב כלל זה אינו בגדרי טבע כלל, ומזה הוא שנתברר לעין כל הנהגתו של הקב"ה, ולכן לאחר מכת שחין הודיעו הקב"ה שאם לא יגיע להכרה ואמונה אמתית בבורא ית"ש בסופו של דבר ילקו במכת בכורות ובה יתגדל שמו הגדול, וזה שא"ל הקב"ה שהי' אמור להכחידו בדבר, אך לא עשה כן אלא העמידו כדי להגיע לתכלית זו.

והנה לאחר שלקו בברד אמר פרעה למרע"ה (לעיל פסוק כז) חטאתי הפעם הי' הצדיק ואני ועמי הרשעים, העתירו אל ה' וכו', ואין זו הכרה ואמונה בקב"ה, אלא שחטא בזה שלא שולח את העם, והצדיק עליו מה שלקה בעבור זה והודה שהקב"ה שליט על הטבע יותר מכל הע"ז שלו, ומוכן עתה להכנע מפני כוחו ולשלח את העם, אך אין זו התכלית הנזכרת לעיל, ולזה א"ל משה (ט, ל) ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון וכו', אשר צ"ב ענינו לכאן.

ולמשנ"ת א"ש דא"ל משה עדיין לא הגעת לתכלית האמתית, ולכן א"ל משה לפרעה דמה שעתה יעתיר לקב"ה אינו על מנת ובשביל שישלח את העם, אלא כדי שישאר פרעה ולא ימות בברד ע"מ שיגיע לתכלית הנ"ל. (ועיי' בפ"י האוה"ח (ט, כט) למען תדע כי לה' הארץ, פי' אין אני מתפלל עליך לצד שאני מאמין בדברייך שתשלח את העם אלא להראותך כי לה' הארץ. ולדברינו י"ל מעין זה, שאין אני מתפלל עליך ע"מ שתוכל לשלח את העם אלא לתכלית האמתית שתדע כי לה' הארץ והוא מנהיג כל הבריאה).

ומעתה נראה דבשאר המכות מה שביקש מרע"ה מהקב"ה שיפסיק מלהכות הוא בגדר בקשה, שכיון שהי' המכה ע"מ שיכנע פרעה וישלח את העם, ופרעה אמנם אומר שישלח, לכן בא מרע"ה לפני הקב"ה וביקש מלפניו שאכן תכלה המכה, אך עתה לא בא לצורך זה שישלח פרעה את העם, אלא כדי שיגדל נא כח ה', וכדי שיגיעו לתכלית האמתית (וע"מ שפרעה לא ישלח לפני שיגיעו לזה) וא"כ הוא בגדר תפילה, דעיקר ענין התפילה הוא שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה, ולכן בזה נקט מרע"ה לשון אפרוש את כפי (שלא כתוב לפני כן) דהוא לשון תפילה.

ומעתה א"ש דבמכות הקודמות שהי' רק בדרך 'בקשה', זה הי' אפשר להיות אף בתוך העיר ואף שמלאה גלולים, משא"כ עתה שבא 'בתפילה' לרומם ולגדל שמו הגדול אינו מן הראוי שיהא במקום המלא בגלולים

ל"ג . "כִּצְאֹתִי אֶת-הָעִיר אֶפְרַיִם אֶת-כַּפֵּי...". (ט, כט)

מדוע ביקש דוקא לצאת תחילה, ולא פרש ידיו תוך העיר. אמרו רבותינו "לפי שהיתה מלאה גלולי עבודה זרה". והביאו רש"י. ויש לשאול וכי מי שנמצא תוך עיר של גוים אשר ישנו שם עבודה זרה, אסור לו להתפלל. ועוד מדוע אמר אפרוש את כפי ולא אמר "אתפלל ואבקש מהשם", ומה ענין פרישת הידים.

ואפשר, כי בכל המכות כאשר היה פרעה כמתחרט וביקש ממשה שיעתיר לה' להסיר המכה ממנו, לא הוציא הבעת חרטה. אולם במכה הזו מכת ברד נאמר (ט, כז) "וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". לזה השיב לו משה, כצאתי את העיר "אפרוש את כפי אל ה', הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד" כלומר מכיון שהבעת "חרטה", זו עצמה

יכולה היא שתגן, ודי לי מעתה רק פרישת ידים, וכמעט בלא דיבור. אך חשש משה שמיד יחזור בו מהחרטה ורצה שיחזיק בדעתו זו במה שאמר "ה' הצדיק" וגו' לכך הרחיק לו את הדרך ואמר, המתן עד שאצא... ובינתיים ימשיכו הברד והקולות.

אמנם, כדי שלא יחזיק פרעה בעצמו שמרמה את משה, אמר לו משה: "ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלהים". כי אינך אמיתי באמונת ה'. ותדע שהרי כל ארצך מלאה גילולים, עד שאני צריך להתרחק מכאן כדי שלא תהא סתירה בין פיך שאומר ה' הצדיק לבין המעשים הנמצאים בעירך אלו העבודה זרה.

ובשו"ת תרומת הדשן (סימן ו) כתב, שמי שהולך בדרך והגיע זמן התפילה ובקרוב מגיע לבית מלון, אם יש שם עבודה זרה, אזי עדיף שיתפלל בדרך ולא במלון, וכמו שאמר משה "כצאתי את העיר לפי שהיתה מלאה גילולים". ע"כ. ויתכן שאע"פ שאין הדבר אסור ממש, מ"מ אין ראוי. וכן משמע מהראיה הנוספת שהביא שם, ממסכת שבת (קכז ע"ב). ע"ש.

ובתוספות (במגילה ו ע"א) כתבו שקשה לומר שמקום שהיה בו עבודה זרה כגון בית גדול, יהיה אפשר ללמוד שם תורה, ומה שאמרה הגמרא (שם) עתידין בתי קרקסאות ששרי יהודה ילמדו בהם תורה, אינו ממש מקום עבודה זרה. ע"ש.

ומזה נלמד: כמה צריך כל "בית" להיות נקי ברוחניות, שאם יש בבית טלויזיה רעה, או אינטרנט, או אייפון ופלאפון לא כשר רק יש בו דברים שלא כן ח"ו, איך בבית כזה יתקבלו תפילות וישמע בהם תורה? ישמע חכם ויוסף לקח!

ל"ד . וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר רֹחַ וּמִעֲבֹדָה קָשָׁה" (ו' , ט')

אדם שגורלו מר וקשה בהווה, אין דעתו פנויה לקבל הבטחות לעתיד הרחוק. בני ישראל שנשימתם טרופה עליהם מחמת קושי העבודה, אינם קולטים כלל את דבריו של משה, האומר להם כי בעתיד יביאם אל ארץ טובה. אין להם כל ענין במה שיהיה לעתיד, קודם כל רוצים הם רק להיחלץ מהמצוקה בה הם נתונים כרגע. לפיכך אומר ה' יתברך למשה, כי ידבר רק על ההווה: "...לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" וכן הוא אומר: "לָכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה

וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדֹתָם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם
בְּזֵרוּעַ נְטוּיָהּ וּבְשִׁפְטַיִם גְּדֹלִים" (משך חכמה)

ל"ה . "וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת יוֹכָבֵד בִּדְתוֹ לֹו לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹו אֶת אֶהָרֹן

וְאֶת מֹשֶׁה וּשְׁנַיִ חַיֵּי עִמָּרָם שִׁבְעַ וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה" (ו' , כ')

התורה מספרת כאן במתכון כי משה ואהרן נולדו ככל בשר ודם להורים רגילים, ובכל זאת נעשו לגדולי הנביאים והמנהיגים של עמנו. זאת, הודות לפעולותיהם ומעשיהם הגיעו לאן שהגיעו! ולא שירדו לעולם כמלאכי מרום. מכאן עלינו ללמוד, כי כל אדם ואדם מסוגל על ידי עבודתו ובחירתו להגיע למדרגות העליונות ביותר (ספר המורה והתלמוד)

4. בין אדם לחבירו

הידור אנשים שהגיעו לשיבה ותלמידי חכמים / הרב שמעון בוחניק

נאמר בתורה (ויקרא יט' – לב') "מפני שיבה תקום", כתב בספר החינוך: משורשי המצווה, לפי שעיקר היות האדם נברא בעולם הוא מפני החכמה, כדי שיכיר בוראו, על כן ראוי לבני אדם לכבד מי שהשיג אותה, ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה. ומזה השורש פירש איסי בן יהודה בקידושין שאפילו זקן אשמאי, כלומר שאינו חכם, הוא בכלל המצווה, שראוי לכבדו מפני שברוב שניו ראה והכיר קצת במעשי השם ונפלאותיו, ומתוך כך ראוי לכבוד... זה שאמרו, בתנאי שלא יהיה בעל עבירות, שאם כן מנע עצמו מכבוד.

מעלתם של תלמידי חכמים גדולה מאוד, ובזכותם יורד לעולם שפע קדושה וטהרה ומרבים שלום בעולם כפי שמובא בתנא דבי אליהו: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך..."

מצוות עשה לקום לפני כל חכם אפילו אם אינו זקן (בגיל), ואפילו אינו רבן, וכן מצווה לקום מפני שיבה כלומר אדם בן שבעים ומעלה, ואפילו אם הוא עם הארץ, ובלבד שאינו רשע מפני שאם כן בכך מנע עצמו מכבוד.

נאמר בתורה (ויקרא יט' – לב') "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" מפני שיבה – בן שבעים שנה ומעלה.

והדרת פני זקן – חכם שקנה חוכמה.

אומנם לדעת האר"י הקדוש מה שצריך לקום לפני אדם שהגיע לשיבה הכוונה מבן שישים שנה ומעלה, אך העיקר להלכה כדעת הש"ס והפוסקים שמה שצריך לקום לפני אדם שהגיע לשיבה הכוונה לפני זקן בן שבעים שנה ומעלה, ומכל מקום רשאי אדם לקום לפני זקן בן שישים שנה ומעלה. ואם יש ספק לגבי גיל הזקן, אם ידוע שהוא מעל גיל שישים ראוי לקום לכבודו.

חייב אדם לעמוד "מלא קומתו" לזקן ולא מספיק רק להדר אותו. וכמו כן חייב לעמוד מלא קומתו לחכם.

גם בבית הכנסת בשעת קריאת ספר תורה וקריאת שמע וכיוצא, חייב אדם לעמוד בפני זקן וחכם ואין כאן חלילה זלזול בכבוד שמים, כיון שעמידה בפניהם היא קיום מצוותו יתברך וזהו כבוד שמים – רמז לכך אפשר לומר מהפסוק "הוא אמר ויהי הוא ציוה ויעמוד".

אסור לאדם לעצום עיניו מהזקן או החכם לפני שיגיע לתוך ארבע אמותיו, כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ארבע אמותיו, ואפילו אם החכם או הזקן יושבים בעגלה – חייב לקום בפניהם.

מי שיושב כשהוא אוחז ספר תורה בידו כגון לפי מנהג האשכנזים, שבשבת בזמן קריאת ההפטרה יושב המגביה של ספר התורה ואוחז את ספר התורה עד החזרתו להיכל, ובעודו יושב עם הספר תורה עובר זקן מופלג או תלמיד חכם גדול – אם העובר הוא תלמיד חכם גדול ששמו הולך לפניו, יש לאדם המחזיק את הספר תורה לכבדו ולהדרו, אבל אם העובר אינו תלמיד חכם מובהק אלא רק ידוע כדרשן וכדומה, אף שבדרך כלל מכבדים אותו בקימה, לא יקום עתה לפניו מפני שכבוד הספר תורה עדיף, ומכל מקום רצוי שיהדר בלי קימה.

נכון לנהוג כדעת הסוברים שצריך לקום בפני אשת תלמיד חכם, כיון שאשתו כגופו ונחשב כאילו קמים בפני בעלה. ומצווה לקום מפני אשה חכמה בחכמת התורה, וכן מפני אשה זקנה בגיל משבעים שנה.

ותלמידה חייבת לקום ולכבד את מורתה שלמדה תורה מפיה, ואסור לה לקרוא נאת מורתה בשמה הפרטי, אלא בתוספת תואר "מורה"

החובה לעמוד בפני תלמידי חכמים, או זקנים מעל גיל שבעים שנה הוא משיגיע לארבע אמותיו. ואם רוצה אדם לקום לפניו, לפני שנכנס לארבע אמותיו, אינו רשאי, ואין כל הבית נחשב ארבע אמות לעניין זה. מכל מקום נראה שכאשר נכנס תלמיד חכם לבית הכנסת וכדומה רשאים לקום כולם יחד לפניו.

5 . מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1 . חודש שבט

שבט הוא החודש החמישי בלוח העברי בשנה המתחילה בחודש תשרי, והאחד עשר בשנה המתחילה בחודש ניסן. בחודש שבט 30 יום. שם החודש נגזר מהמילה האכדית "סבטו" שפירושה "מכה". מזלו של חודש שבט הוא מזל דלי.

כשאר שמות החודשים, שם החודש "שבט" הגיע לשפה העברית מאכדית בזמן גלות בבל. שם החודש באכדית – שֶבְטוּ (shabatu). יש החושבים שפירוש השם הוא "מכה", והכוונה לגשם הכבד. שם החודש נזכר במקרא: "בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֶשְׂתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ, הוּא־חֹדֶשׁ שֶבֶט, בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיוֹשׁ, הָיָה דְבַר־ה' אֶל־זְכַרְיָה בְּדַרְכָּיִהוּ בְּעֵדוּת הַנְּבִיא לֵאמֹר" (זכריה א ז)

סמל מזלו של החודש הוא דלי. במסורת העברית מוסבר הדבר על פי הכתוב "יזל מים מדליו וזרעו במים רבים"¹¹, ומכיוון ששבט יוצא אחרי שרוב גשמי העונה ירדו, ובורות המים היו מלאים, והיו שואבים מים ממרומי הבור בעזרת דליים.

בחודש זה חלה שבת "שירה". בחודש שבט גם חל ראש השנה לאילנות: בא' שבט לדעת בית שמאי, ובט"ו שבט לדעת בית הלל, כפי שהתקבל להלכה.

א' בשבט יכול לחול בימים שני, שלישי, רביעי, חמישי ושבת.

מועדים עיקריים

ט"ו בשבט – ראש השנה לאילנות

יום המשפחה – ל' בשבט

יום הנריטה סולד

טו בשבט יום הולדת לכנסת ישראל

חודש שבט – ומשמעותו הרוחנית / הרב דוד דב לבנון

ראש חודש שבט מיוחד בהיותו ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, ובית הלל אומרים: בחמשה עשר בו (ראש השנה דף ב עמוד א). לפי דברי הראשונים, הריצב"א שהובא בהגהות מימוניות, הוקשו כל ראשי השנים כאחד ונחשבים ליו"ט. ומובא בספרים שיום זה הוא כראש השנה, שמסוגל לתפילה על פירות האילן, ובכללן "הפירות" של האדם, אלו בניו ובני בניו שיעסקו בתורה ובמעשים טובים ויצליחו לגדול בטעם וברוח טוב.

זמן זה שהטבע מתעורר לחיים, וכל מה שגלום באדמה ובאילנות פורץ החוצה, הוא כעין לידה חדשה של הארץ, וכן הגאולה משולה ללידה חדשה, הנביא יחזקאל (פרק טז) אומר:

"וּמֹלְדוֹתַיִךְ בַּיּוֹם הַזֶּה יִלְדוּן אֶתְךָ לֹא כָרַת שָׂרֵךְ וּבְמִים לֹא רִחַצְתָּ לְמַשְׁעֵי וְהַמְלַח לֹא הִמְלַחְתָּ וְהַחֲתַל לֹא חֲתַלְתָּ: לֹא חָסָה עָלֶיךָ עֵינַי לַעֲשׂוֹת לָךְ אַחַת מֵאֵלֶּה לְחַמְלָה עָלֶיךָ וְתִשְׁלַכֵּי אֵל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּגַעַל נַפְשֶׁךָ בַּיּוֹם הַלְדַת אֶתְךָ: וְאָעֵבֶר עָלֶיךָ וְאָרַאךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי:"

וכך אמרו במדרש (תהלים מזמור קיד):

"דבר אחר: בצאת ישראל ממצרים. ראה מה כתיב או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי אמר ר' אחא בשם ר' יונתן מהו גוי מקרב גוי, כאדם שהוא שומט את העובר מתוך מעי הבהמה בזמנו, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, שנאמר גוי מקרב גוי, כענין שנאמר והקרב והכרעים (ויקרא א יג).

ולכן זמן זה של פריחת האדמה משול לגאולת הארץ, שמוציאה מן ההעלם אל הגילוי את תנובתה, והוא גם מסמל את גאולתן ישראל, כפי שנאמר בשיר השירים פרק ב:

"כִּי הִנֵּה הִסְתַּיּוֹ עָבַר הַגֶּשֶׁם חָלַף הֶלֶךְ לוֹ: הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ עֵת הַזְּמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ: הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פְּגִיָּה וְהַגִּפְנִים סְמִדֵּר נִתְּנוּ רֵיחַ קוֹמֵי לָךְ רַעֲיָתִי יִפְתִּי וְלִכִּי לָךְ:"

וכך ראו זאת חז"ל (שיר השירים רבה פרשה ב)

"עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע וגו', ר' תנחומא אמר: הגיע זמן שתעשו זמירות להקב"ה, שנא' (שם / שמות ט"ו) 'עזי וזמרת י-ה', זמירות י-ה, אמר ר' ביבי:

(תהלים קי"ט) 'זמירות היו לי חוקיך', 'זקול התור נשמע בארצנו', אמר ר' יוחנן:
קול תייר טב נשמע בארצנו – זה משה, בשעה שאמר: (שמות י"א) 'ויאמר משה
כה אמר ה' כחצות הלילה'."

חכמינו ז"ל קשרו בין זמן גאולת הארץ וזמן גאולתן של ישראל ואמרו (במדבר
רבה פרשה ג):

" 'מוציא אסירים בכושרות', א"ר עקיבא: לא הוציאם אלא בחדש כשר לצאת,
לא בתמוז מפני השרב, ולא בטבת מפני הצנה, אלא בניסן שהוא כשר לצאת בו
לדרך, לא חמה קשה ולא צנה קשה, ואם תאמר תשרי? הרי יש בו עונות גשמים,
הוי – בכושרות,"

נראה שהזמן כשר ליציאה ממצרים לא רק בגלל הנוחות של מזג האוויר, אלא
בגלל סגולת הזמן שמבחינה רוחנית כשר לגאולה. וכך אומר הגר"א שהטבע מעיד
על סגולת הזמן, וכאשר הטבע מתעורר לחיים, זה מראה שגם בשמים מתעורר זמן
המסוגל לגאולה.

ולכן מצאנו שבחודש שבט התחילו מכות מצרים (עשרה שבועות לפני פסח, שבהם
היו עשר מכות מצרים, שכל מכה ומכה היתה בבחינת "נגוף ורפוא" נגוף למצרים
ורפוא לישראל), ובו התחילה גאולתן של ישראל.

יחוד נוסף יש לחודש שבט, שבאחד בו התחיל משה באר היטב את התורה
בשבעים לשון, כפי שנאמר (דברים פרק א):

"וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֵשְׂתֵי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶתוֹ אֲלֵהֶם, וְגו'. בְּעֵבֶר הִירְדָן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֵר אֶת
הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאִמֹר."

בספר "בני יששכר" לומד מכאן שחודש זה מסוגל לחידושי תורה שבעל פה, כשם
שמשה התחיל לומר בחודש זה חידושי תורה שלו, כי "משנה תורה משה מפי עצמו
אמרן" (מגילה), ומבאר התוספות "ברוח הקודש" שהיא דרגה פחות מנבואה, ולכן
זו בחינה של תורה שבעל פה.

ונראה שיש קשר בין ראש השנה לאילן לבין חידושי תורה שבעל פה, כמו שראש
השנה לאילן הוא לאחר שיצאו רוב גשמי שנה ולאחריו יש כח באילן להוציא
פירות, כך מיום זה מתעוררת הסגולה להוציא מן הכוח אל הפועל את חידושי
התורה שנספגו ונקלטו ברוב תורה שירדה כמטר לקחה מן השמים. וגם כאן אפשר

לראות את חידושי התורה כלידה רוחנית, וגילוי כוחות גלומים באדם מן הכוח אל הפועל.

חז"ל עומדים על השינוי שחל במשה בסוף ארבעים שנה שאז התחיל לומר את "אלה הדברים" מפי עצמו, וז"ל (דברים רבה פרשת דברים ד"ה ז):

"ד"א אלה הדברים, אתמול היה אומר לא איש דברים אנכי, ועתה אומר אלה הדברים, וא"ר אלעזר ... אמר שלמה 'מרפא לשון עץ חיים' (משלי ט"ו ד). א"ר אחא: אם לשונך חוכך אשון אותו בד"ת והוא מתרפא, צא ולמד ממשה שהיה פסילוס (=כבד פה), ובשביל שנתעסק בתורה נתרפא לשונו, [אתמול] לא איש דברים אנכי, [עכשיו] [והוא] [הוא] אומר אלה הדברים, הוי מרפא לשון עץ חיים" לכאורה קשה, הלא משה היה הולך ומלמד תורה את ישראל כל ארבעים שנה במדבר, ועד כאן לא היה איש דברים עד שבא לומר "אלה הדברים"?

אלא שעד עתה משה אמר דברים מפי הגבורה, כפי שנאמר "משה ידבר והאלקים יעננו בקול", משה טען שלא יוכל לדבר עם פרעה (שמות פרק ד) "ויאמר משה אל ה' בי א-ד-נ-י לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי", והקב"ה עונה לו "ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלים או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה': ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר", היינו שהשכינה כביכול תדבר מתוך גרונו, וממילא אין לו ממה לחשוש. בכל אופן אין אלו דברי משה, והוא עדין נשאר כבד פה וכבד לשון, אבל משעה שהתחיל לדבר דברי עצמו לבאר את התורה באר היטב מאז מוכח שנתרפאת לשונו.

וצריך להבין מדוע היה משה האיש שנבחר למסור את התורה לישראל כבד פה וכבד לשון, וכך מקשה המהר"ל בספר גבורות ה' פרק כ"ח, איך אפשר לומר שמשה מי שהיה שלם בכל השלמויות היה בעל מוס כבד פה וכבד לשון? ויש להוסיף, שהתורה מעידה עליו שאפילו ביום מותו ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו לא כהתה עינו ולא נס לחה" (דברים פרק לד), וחז"ל פירשו זאת ביחס לכוח דבור

"ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו בין טמא לטהור ובין איסור להיתר, ולא נס לחה בעמלו בתורה, במשפט האורים למה נקרא שמם אורים ותומים, אורים שהן מאירין דבריהם, תומים שהיו שלמין בדבריהם ולא היו מבדיין"

וכן למדו ממשה רבינו שהדיינים בסנהדרין צריכים להיות שלימים ללא מום "דתני רב יוסף: כשם שבית דין מנוקין בצדק, כך מנוקין מכל מום. אמר מרימר: מאי קראה? 'כולך יפה רעיתי ומום אין בך'. אימא: מומא ממש! אמר רב אחא בר יעקב, אמר קרא: (במדבר יא) 'והתיצבו שם עמך', עמך – בדומים לך".

מתרץ המהר"ל שזה היה לגודל מעלתו של משה שהיה כולו רוחני ולא היה יכול להוריד את הדברים שקבל לדבור שנחשב לכוח גשמי, (עייין שם בעומק הסברו) וביאור הדבר בלשון אחרת, שהדבור הוא צמצום התוכן המחשבתי והגבלתו למילים, ומשה לא היה יכול להגביל את כוח המחשבה שלו למילים.

וכך משמע מהמדרש (אותיות דר"ע):

"לפי שבשעה שאמר משה לפני הקב"ה הן אני ערל שפתים נזדעזעו כל בריות שבעולם ואמרו מה משה שעתיד לדבר עמו שכינה בקע"ה מקומות (הם קע"ה פרשיות שבתורה), והוא מבאר כל אות וכל דבר ודבר וכל פסוק ופסוק שבתורה בע' לשון הוא אומר לפני הקב"ה הן אני ערל שפתים אנו עאכו"כ, ובשביל שאמר משה כי כבוד פה ולא איש דברים אנכי זכה שאמר לו הקב"ה פה אל פה אדבר בו וזכה שאמר אלה הדברים".

אם נאמר שמשה היה ערל שפתים כפשוטו, לא מובן הק"ו שלמדו ממשה, אלא בודאי פירוש הדברים כפי שאמר המהר"ל, שמשה עם כל גדלותו בתורה לא היה יכול לבאר אותה בלשונו, על אחת כמה וכמה שאנו לא נוכל לבאר את התורה בלשונו.

ולפי זה נוכל לפרש את ההבדל שחל במשה לאחר ארבעים שנה, עד אז למד תורה מפי ה' ומסר את הדברים בדיוק כפי שקבל, והיה כצינור שמעביר דבר ה', וביחס אליהם היה ככבוד פה וכבוד לשון, (פרט לשלושה חידושים שחידש משה מדעתו והסכימה שכינה עמו). ובגלל ענותנותו של משה שהיה מודע לגודל הדברים ולקטנות עצמו להביע אותם, זכה לקלוט את הדברים ולהתאחד אתם עד שגם כשהיה מדבר דברי עצמו היו אלו דברי תורה שנכתבו בתורה, ומזה מוכח ש"נתרפאת לשונו".

כדי להבין את התהליך הזה שעבר משה רבינו, נעייין בגמ' (נדה ל עמוד ב):

"דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו – לפנקס שמקופל ומונח... ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ומלמדין אותו כל התורה

כולה ... וכיון שבא לאויר העולם – בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה”.

מה משמעות התורה שמלמדים את העובר? מדוע ביציאתו לאויר העולם הוא משכח תלמודו? ואם הוא משכח מה התועלת בכך שמלמדים אותו כל התורה? המהר”ל (שם) מבאר את עומק הדברים:

”בעוד שלא יצא לאויר העולם, אז נשמתו נבדלת ואז היא שכלית לגמרי, וידע כל התורה, ובעת יציאתו נגמר בריאתו והנשמה תתחבר לחומר, וכאשר תתחבר הנשמה אל הגוף נעשה אדם חי מדבר גשמי, וזה משכח כל התורה שאינו שכלי לגמרי”.

ונשתדל לבאר זאת בלשוננו: העובר בבטן אמו מקבל נשמה חלק אלוק ממעל, שהיא בעצם מהותה תורה, ”אורייתא וישראל חד הוא”, וממילא היא יודעת את כל התורה כולה, אלא שבזמן הלידה האדם יוצא למציאות החיים בעולם הזה הגשמי, והגוף הגשמי אינו יודע את התורה שנשמתו מכילה עד שלומד אותה ועמל בה וכך הוא מגלה את סודה הטמון בו. וכך מפרש המהר”ל, שבא מלאך ומכהו על פיו, היינו שניתן בו כוח הדבור, שהוא כוח הדעת הגשמי שיש בה צמצום, ואינה יכולה להביע את הטמון בנשמה. ובאמת אלמלא היתה נשמתו מכילה את התורה לא היה יכול ללמוד ולדעת את סודה, ולפי זה מובן מאמר חז”ל ”יגעת ומצאת תאמין”, שעל ידי יגיעתו הוא חוזר ומוצא את חלקו האבוד בתורה לפי שורש נשמתו, שכביכול שכח עם לידתו.

ולפי זה גם משה רבינו במשך ארבעים שנה במדבר קבל את כל התורה כולה מסיני, אולם כאשר הגיע זמנם להיכנס לארץ ולהתחבר עם עולם הגשמי, הגיע הזמן לחדש חידושי תורה ולהוציאם מן הכוח אל הפועל. וזהי סגולת הזמן של חודש שבט, כמו האילנות שספגו את כוחם מגשמי השנה להוציא מעתה פירות, כך גם הגיע הזמן לעסוק בתורה שבעל פה ולהוציא ציצים ופרחים מאותיותיה של תורה.

חדושי הרי”ם אומר: ששמאי – סופי תיבות (לא כסדרן) – ”לא איש דברים אנכי”, בחינת מחשבה. הילל – ראשי תיבות ”הוא יהיה לך לפה” – בחינת דבור. שמאי הם תמיד בחינת בכוח כפי שהדברים במקורם בשמים, והלל הם בחינת בפועל כפי שהדברים נראים בארץ (ואין כאן המקום להאריך), ולפי זה מובן מדוע שמאי אומר

שר"ה לאילן באחד בשבט בתחילת החודש, כאשר הוא עדיין בכסה בחינת המחשבה, והלל אומר בחמישה עשר בו, כאשר הלבנה במילואה גלויה בהדרה בחינת דבור. ובחודש זה נעשה המעבר ממחשבה לדבור בתורה.

מובא בספרי חסידות שבמצרים היה הדבור בגלות, עד שיצאו ממצרים ואז יכלו לומר שירה, ונצטוו לומר הגדה ולהקריב את הפסת, שרומז על "פה סח", ולפי דברינו אפשר לומר שגלות מצרים היתה בחינת הריון כפי שהבאנו לעיל, ולכן עדין לא נוצרנו כעם, והדברים היו אצלנו רק בכוח, וכשיצאנו ממצרים זכינו לכוח הדבור היינו להוציא זאת אל הפועל.

עוד אמרו חז"ל שמשה זכה לחדש דברי תורה ולומר את "אלה הדברים" בזכות המילה, וז"ל: (בראשית רבה פרשה מט):

"כתיב (תהלים כה) 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם' איזהו סוד ה' זו מילה, שלא גלה אותה מאדם ועד עשרים דור עד שעמד אברהם ונתנה לו, שנאמר: 'זאתנה בריתי ביני ובינך', א"ל הקב"ה אם תמול, תטול סוד ה', מה סוד ה', ס', ששים, ו', ששה, ד', ארבעה, הרי שבעים, שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה, שנאמר: (דברים י) 'בשבעים נפש ירדו אבותיך, מעמיד אני מהן שבעים זקנים, שנא'

(במדבר יא) 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל', ומעמיד אני מהן משה שהוא הוגה בתורה בשבעים לשון, שנאמר (דברים א): 'הואיל משה באר וגו', בזכות מי? בזכות המילה, שנאמר 'סוד ה' ליראיו'."

"המילה" משמעותה גם דבור מילה, ולפי המהר"ל מסמלת את הצמצום הגשמי, וברית המילה היא תיקון הגוף והכשרתו להתחבר אל הנשמה, וכמו כן יש "ברית הלשון", שמירת הלשון גם היא מאפשרת להתחבר לדברי תורה ולהוציאם מן הכוח אל הפועל.

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג מצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – שנת תשע"ד ב–"הפנינים לשבת".

תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן.

אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבטות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת וארא

צו (המשך)

קמח. שלא נאכל דם בהמה חיה ועוף.

שמיני

קמט. שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער.

קנ. שלא יכנסו הכהנים למקדש קרועי בגדים.

קנא. שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה.

קנב. שלא להכנס שתויי יין במקדש וכן שלא יורה שתוי.

קנג. מצות בדיקת סימני בהמה וחיה.

קנד. שלא לאכל בהמה וחיה טמאה.

קנה. מצות בדיקת סימני דגים.

קנו. שלא לאכל דג טמא.

קנז. שלא לאכל עוף טמא.

קנח. מצות בדיקת סימני חגבים.

קנט. מצות טמאת שמנה שרצים.

קמח. שלא נאכל דם בהמה חיה ועוף.

שלא נאכל דם בהמה חיה ועוף, (כריתות כ ב) שנאמר (ויקרא ז כו) וכל דם לא תאכלו. ונאמר במקום אחר (שם ג יז) לעוף ולבהמה, וחיה בכלל בהמה. (חולין עא א) ונכפלה המניעה בדם בהרבה מקומות בתורה.

כבר כתבתי מה שאני חושב על צד הפשט באסורי המאכלות באזהרת טרפה (מצוה עג) וחלב (מצוה קמז). ואפשר לומר בדם עוד כי מלבד רע מזגו, שהוא רע המזג, יהיה באכילתו קצת קנין במדת אכזריות שיבלע האדם מבעלי חיים כמותו בגוף, אותו הדבר שבהן, שהחיות ממש תלוי עליו, ונפשם נקשרת בו, כי ידוע שיש לבהמות נפש, יכנוה החכמים נפש חיונית, כלומר שאינה שכלית. גם נראה אותם שיש לנפשותם בחינה להשמר מנפול באחר הפחתים ובקצת דברים אחרים. והרמב"ן זכרונו לברכה כתב (ויקרא יז יא) בטעם הדם, כי ידוע שהנאכל ישוב בגוף האוכל, ואם יאכל אדם הדם תהיה עבי וגסות בנפש האדם, כמו שנפש הבהמה עבה וגסה, וכתב עוד כעין זה שאמרתי אני אין ראוי שתאכל הנפש את הנפש. מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (כריתות כא א) שדם דגים וחגבים, שקצים ורמשים, ודם האדם אין חיבין עליו משום דם, ולפיכך אמרו שדם דגים וחגבים מתריץ, שמתר לאכל דמן ואפילו כנסו בכלי, והוא שיהא נכר לכל שהוא דם דגים. וכמו שאמרו בגמרא (שם ע' ב) שיהיה בכלי קצת מקשקשי הדג, אבל דם הדגים האסורין אסור, לפי שהוא כחלב בהמה טמאה שאסור מן הכלל שבידינו, שמאכל היוצא מן הטמא טמא, כמו שמצינו שאסרה תורה ביצת היענה לפי שיוצאה מן הטמא.

ודם האדם אסרוהו חכמים מפני מראית העין, ולפיכך אמרו (שם כב א) דם שבין השנים מוצצו ובולעו, ושעל הפת גוררו מעליו ואוכל הפת. וכן דם ביצים מתר, שאין אני קורא בו דם עוף, ולא מין בשר הוא ואפילו התחיל להתרקם, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (חולין סד ב, ד"ה והוא) וכדמשמע בפשטא דבריתא בכרתות (כא א). זהו דין תורה, אבל חכמים אסרו ביצה ש [נ] רקמה, וסמכו הדבר לקרא דשרץ השורץ (שם יא מב). ולכן אסרו דם ביצים משום ספק רקום, אבל כל שאין בו ספק רקום, לא אסרוהו אלא משום מראית העין, ולכן דם ביצים הנמצא בחלבון, זורק הדם ואוכל השאר, ויש מחמירין בנמצא בקשר וחויץ לקשר לאסר כל הביצה.

והדם האסור מן התורה, יש שאסורו בכרת ויש ממנו בלאו. דם הנפש הוא בכרת, שבמקום שבא בתורה הכרת בדם נאמר שם נפש, שנאמר (ויקרא יז יא) כי נפש

הבשר בדם הוא. ומה שאינו דם הנפש אלא דם האברים אין אסורו אלא בלאו, שעליו נאמר סתם וכל דם לא תאכלו. ולפיכך בארו זכרונם לברכה ואמרו (שם כב א) שחיבין כרת בדם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שיש בו אדמימות, וכן בדם הכנוס בתוך הלב, ודם הקזה כל זמן שמקלח ויוצא, שגם הוא דם הנפש כשהוא מקלח, ולפיכך חיבין עליו. ודוקא מקלח להוציא השותת בתחלת הקזה ובסופה שאינו דם הנפש, שאין חיבין עליו כרת. וכן דם התמצית. כלומר אותו הדם שמתמצה בשעת שחיטה מעט מעט אחר שיצא הדם הנובע. וכן דם האברים, כגון דם הטחול ודם הכליות ודם שבביצים ודם שמתכנס ללב בשעת שחיטה, אין חיבין עליו כרת אלא מלקות. והוא שיאכל ממנו כזית.

דם הבלוע בשאר הבשר שנקרא גם כן דם האברים, כל זמן שלא פרש מתר לאכל הבשר עם הדם הבלוע לתוכו, שאותו דם כבשר נחשב לנו כל זמן שלא פרש מן הבשר. ולפיכך התירו זכרונם לברכה לאכל בשר חי בלא מליחה כל זמן שהודח יפה שלא יהיה על פניו דם בעין. אבל כל זמן שפרש הדם הבלוע בתוך הבשר ויצא לחוץ חיבין עליו בלאו כמו בדם האברים שמנינו למעלה שהן בלאו.

ולפיכך הרוצה לאכל בשר מבשל בקדירה חיבוהו חכמים להוציא ממנו הדם [שלא] (ש) יהיה פורש מתוכו ויוצא לתוך המרק בבשול, ולא מצאו תחבולה להוציאו כי אם במלח, שהוא שואב הדם ומיבשו בטבע וכחו רב ונכנס בבשר, ואפילו בחתיכה עבה ביותר יש כח בו להוציא הדם מתוך העבי. וכן הדבר ידוע ומנסה, שאם ימלח אדם חתיכה של בשר יפה כשעור שנתנו חכמים למליחה ימצא טעם המלח בכל הבשר, ואפילו בחתיכה גדולה של שור הפטום. ואחר שהדבר כן בברור ונראה לעין, מתר לתת כל בשר שנמלח כשעורו בקדירה, בין שיהיו המים רותחים או פושרים וצוננים, לפי שאנו רואין הבשר אחר מליחה כשעור לכל דבר כאלו נתמצה ממנו כל דם האסור. ואם גם אחר מליחה אנו רואין שיוצא ממנו מעט דם אין לו תורת דם אלא כמהל אדום הוא חשוב, ועל כיוצא בו נאמר בגמרא (חולין קיב א) רבי פלוני קרי ליה חמר בשר ומתירו.

ויש בבהמה קצת אברים של רבוי דם שבהם נהגו כל ישראל להוציא הדם שבהם בכח האש טרם שיבשלום בקדרה ולא רצו לסמך בהם במליחה לבד, והם המח והכבד, צולים אותם מעט על האש ואחר כך מבשלין אותן, בין שירצו לבשולם בפני עצמן או עם בשר אחר, ומנהגן של ישראל תורה היא. עבר ובשלין במליחה לבד עם הבשר הכל מתר, ובלבד שלא יכון אדם לעשות כן לכתחילה כדי שישוּב הדבר עליו בדיעבד אחר הבישול, שכל העושה כן באסורין אוסרין עליו הכל כמו בתחילה, ואני קורא עליו (קהלת י ח) ופרץ גדר ישכנו נחש.

וסדר מליחה כך היא, מדיח הבשר יפה מדם שעליו, ואחר כך מניח עליו מלח בינוני לא עבה ביותר, כדי שידבק בו קצת, ולא דק ביותר, (כדי שלא ידבק בו

יותר מדי. ד"ו) ומניחו במלחו כדי הלוך מיל, ואפילו לבשר שור עבה, די בכך. ואחר שיעמד במלחו שעור זה במקום מדרון שיוכל הדם לזוב יפה או בכלי מנקב, לוקח הבשר בידיו ומגביהו, ומנפץ המלח מעליו, ואחר כך מדיחו יפה במים שבכלי פעמים שלש או יותר עד שיוסר המלח וישארו המים שמדיח הבשר בהם זכים. ואם נשתהה הבשר במלחו יותר מן השעור הראוי למליחה אין חוששין שמא חזר הבשר ובלע מדם שעל פני המלח, לפי שאנו אומרים שהבשר אחר שפלט דמו האסור פולט צירו, כלומר מחל הבשר והוא הלחות שבבשר, וכל זמן שיפלט הבשר אותו הציר אין בטבעו שיוכל לבלע דם, לפי שהדם חלק בטבעו הרבה ואינו נבלע כי אם במתון, רצונו לומר כל זמן שלא יפלט הבשר שום דבר, לא דם ולא ציר. וכמה יהיה שהוי זה שנחזיק הבשר שיפלט עדין ציר, אמרו הרבנים שהוא עד שתים עשרה שעות. נשתהא יותר מכן במלחו אסור לאכלו עד שיקלף פני הבשר כלו, ומיהו בקליפה סגי לפי שאנו מחזיקין מליח כרותח דצלי, ובאסור הנוגע בצלי קימא לן קליפה, בשאין שם אסור מפעפע, ודם אינו מפעפע. ואם לא רצה לקלף הבשר מתר לאכלו בצלי, שאף על פי שאנו אומרים שאין כח במלח להוציא דם הבא לבשר ממקום אחר, כח האש חזק מן המלח להוציאו, ולפיכך בשר שנשתהא במלחו יותר מדאי, מתר לאכלו בצלי בלא קליפה, ובקליפה אפילו בקדירה, כמו שאמרנו.

ויתר רבי דיני מליחה, כגון דגים ועופות שמלחן זה עם זה, ודג טהור שמלחו עם דג טמא, וכלים של חרס או של עץ שמלחו בהם מה דינם, והמלח עצמו שמלחו בו מה דינו, ויתר רבי פרטי המליחה, מבארים בחלין פרק כל הבשר [י"ד סימן ס"ט], ובפרק חמישי מכרתות יתבאר גם כן דיני הדם וחלוקי דם הנפש ודם האברים. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל כזית דם הנפש, במזיד חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה. ואם אכל כזית מדם האברים במזיד לוקה, בשוגג, פטור.

פרשת שמיני

פרשת שמיני יש בה שש מצות עשה ואחת עשרה מצות לא תעשה.

קמט. שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער.

שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער כמו שיעשו האבלים, כלומר שלא יגדלו שערותיהם, שנאמר (ויקרא יו) ראשיכם אל תפרעו. ואמר התרגום לא תרבוץ פרוע. ויחזקאל הנביא באר ואמר (מד כ) ופרע לא ישלחו, וכמו כן במצרע (ויקרא יג מה) וראשו יהיה פרוע, ואמרו בספרא (תזריע ה יב) יגדל פרע.

וכבר נכפלה מניעה זו בכהן גדול ואמר (שם כא י) את ראשו לא יפרע. ואולם נכפלה כדי שלא נחשב מה שנאמר לאלעזר ואיתמר ראשיכם אל תפרעו שיהיה מצד המת בלבד, וכשיעשו זה שלא על צד האבל שתחשב שיהיה מתר, על כן נתבאר בכהן גדול שזה בשביל העבודה הוא שיצוהו השם יתברך להסתפר (עי' בסהמ"צ להרמב"ם ל"ת קס"ג).

משרשי המצוה. הוא הגדלת הבית, וכמו שאמרנו למעלה (מצוה צה) שנצטוינו להגדילו בכל כחנו מן הטעם שאמרנו. ועל כן ראוי לנו שלא נבא שם מגדלי שער כדרך האבלים, וכעין מה שנאמר במגלת אסתר (ד ב) כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, כלומר אין ראוי לבוא אל בית מלכות רק דרך ששון ושמחה ותענוג, לא דרך אבל וצער. וכל זה יחזק היסוד הבנוי בראש הבנין כי כל עניני הבית ומעשיו לחזק ולציר בלב העושים מעשה הכשר, ולהרחיק מלבם וממחשבותם כל כעור וכל חטא. ועל כן בהיות כונת הבית בזה, ראוי לנו לבוא שם דרך כבוד ויראה וגדלה ושמחה, ומתוך קביעות מחשבתנו על חשיבות המקום וגדלו ותפארתו והודו יתרככו לבבנו שם ונהיה ראויים לקבלת הטוב.

מדיני המצוה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין כב ב) שאסור גדול פרע בכהנים הדיוטים אינו אלא בשעת ביאה למקדש, אבל כל זמן שאין כהן הדיוט נכנס למקדש אינו באסור גדול פרע כלל, אבל כהן גדול לפי שהוא תמיד במקדש אסור בגדול פרע לעולם, כאלו תאמר שאם יהיה לו דרך אנס לעמד חוץ למקדש קצת ימים, מן החיוב עליו אף על פי כן שלא יגדל פרע. וכמה הוא גדול פרע? שלשים יום, כנזירות, שסתם נזירות, אינו פחות משלשים יום, ויתר פרטיה מבארים.

ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהנה. והעובר עליה ונכנס למקדש פרוע ראש, כלומר אחר שיגדל שערו שלשים יום ועבד שם חייב מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא יו) ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו, ודברי התורה נוטריקון הם, כלומר הא אם יפרעו ראשיהם ימותו ומכל מקום אין עבודתו פסולה. ומי שנכנס לשם ולא עבד הוא באזהרה, כלומר שעבר על לאו, ולוקה, אבל אינו במיתה אלא אם כן עבד, שכן בא לנו הפרוש. והרמב"ן זכרונם לברכה כתב (בסהמ"צ ל"ת קסג) כי פרוע הראש שלא יכנס למקדש מעלה היא מדבריהם ולא מדאוריתא, וראיותיו בספרו. ואמר שלא בא הכתוב לאסור אלא קריבה לעבודה, והוא בכלל לאו דבעל מום שעבד. וכתב עוד שאף חכמים לא אסרו אלא המקום הנקרא בין האולם ולמזבח, אבל כנגד המזבח עצמו שהוא שתים ושלשים אמה כמו ששנינו (מדות פ"א מ"ד) המזבח שתים ושלשים אמה, בין האולם ולמזבח שתים ועשרים לא אסרו.

קנ. שלא יכנסו הכהנים למקדש קרועי בגדים.

שלא יכנסו הכהנים למקדש קרועי בגדים, שנאמר (ויקרא י ו) ובגדיכם לא תפרמו, פרוש אל תקרעו בגדיכם. ונכפלה מניעה זאת בכהן גדול, שנאמר עליו (שם כב י) ובגדיו לא יפרוס. וכפל המניעה בו מפני תוספת דבר שבו, שאינו רשאי לקרע על מת שימות, ואפילו שלא בשעת עבודה. ואמרו בספרא (אמור ב ג) ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרס על מתו, יב בזבחים כדרך שבני אדם פורעין ופורמין על מתייהם הא כיצד כהן גדול פורס מלמטה וההדיוט מלמעלה. משרשי המצוה. כתוב בפריעת הראש הקודם לזה (מצוה קמט). ודין פרועי ראש וקרועי בגדים, שוים בכל דיניהם.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ספרא שם) שחיוב קריעה זו הוא שתהיה כמו קריעה שקורעין על המתים, ומן הדומה שהיא טפת, שכן אמרו במועד קטן (כב ב) שאין קריעה פחותה מטפת. ויתר פרטיה מבאריסיב. ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהנה. והעובר עליה ונכנס למקדש מן המזבח ולפנים קרוע בגדים ועבד חייב מיתה בידי שמים, ואם לא עבד הרי הוא באזהרה ולוקה וזהו לדעת הרמב"ם זכרונו לברכה (הל' ביאת מקדש פ"א הט"ו), אבל לדעת הרמב"ן זכרונו לברכה (בספהמ"צ שם) אין מלקות בנכנס למקדש קרוע בגדים, שאין אסור הכניסה בלא עבודה אלא מעלה מדבריהם אבל אם עבד והוא קרוע בגדים לוקה, לפי מה שכתב בשם בעל הלכות.

קנא. שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה.

שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה, שנאמר (ויקרא י ז) ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו. ונכפלה מניעה זו כמו כן בכהן גדול ואמר (שם כא יב) ומן המקדש לא יצא. ולשון ספרא (שמיני מכילתא דמילואים פסקא מב) ומפתח אהל מועד יכול בשעת עבודה ושלא בשעת עבודה? תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, הוי אומר בשעת העבודה. כי שמן משחת יי עליכם אין לי אלא אהרן ובניו שנמשחו בשמן המשחה, שאם יצאו בשעת העבודה חייבים מיתה. מניין לכל הכהנים שבדורות? שנאמר כי שמן משחת יי עליכם.

וכתב המעתיק בשם הרמב"ם. זכרונו לברכה (ל"ת קסה) דע שיש בכהן הגדול תוספת, שהוא לא ילך אחד המטה, וזהו נגלה בלשון הכתוב באמרו ומן המקדש לא יצא, וכך נתבאר בפרק שני מסנהדרין (יח א) שהוא אם מת לו מת אינו יוצא אחר המטה, והביאו ראיה על זה מאמרו ומן המקדש לא יצא. ולמדנו מזה שמתר לו לעבד ביום שימות לו מת וכך אמרו זכרונם לברכה במסכת סנהדרין (פד א) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שעבד [שלא יצא] חלל. כלומר כהן הדיוט, שאין העבודה מתרת לו והוא אונן, הוא מזהר על זה. כלומר שלא יעבוד אונן. וכך

נתבאר בסוף הוריות (יב ב) זה העקר, שכהן הדיוט אונן לא יעבד, וכהן גדול עובד והוא אונן.

הנה נתבאר לך שאמרו הנה ולא יחלל שמוהו שלילות לא מניעה, לומר שלא תהיה עבודתו חלין, ואף על פי שהוא אונן. ומן הנראה מדברי הרמב"ן זכרוננו לברכה, כי הוא סובר כי לא יחלל אינו שלילות, אבל הוא מניעה לכהן גדול שנצטוו שלא יצא מן המקדש מפני מתו ולא יחלל עבודת השם יתברך, כי חלול יהיה לעבודה שניחנה המשרת הגדול בשביל שום דבר בעולם והוא יפרש כל ענין זה בדרך אחרת, כמו שכתב בפרוש החמש (שם כא יב).

משרשי המצוה. היסוד הבנוי לה בהגדלת הבית והעבודות הנעשות שם, ועל כן ראוי על כל פנים שלא לצאת ולהניח העבודה היקרה בשום דבר בעולם, כי באמת אם יניחה יהיה זלזול בה ויהיו מראים בעצמם שיהיה בעולם דבר גדול מעבודת השם אחר שתהיה נדחית אפילו לפי שעה בשביל שום דבר אחר, ועל כן הזהירו על זה במיתה.

דיני המצוה. כגון מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, שכהן הדיוט אף על פי שאינו רשאי לצאת מן המקדש בשעת עבודה כמו שנאמר (שם י ז) ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו, מכל מקום אם מת לו מת שהוא ראוי להתאבל עליו אינו עובד, לפי שהוא אונן, ואונן אסור בעבודה. ואף על פי שאינו עובד, הזהר שלא לצאת משם, עד שתגמר העבודה שהיה הוא עסוק בה מן הטעם שאמרנו לכבוד הדבר, שלא יהא דומה כעוסק בדברי עראי. ויתר עליו כהן גדול שהוא חייב שלא יצא מן המקדש וגם שלא להניח עבודתו כלל בשביל אנינות, שנאמר (שם כא יב) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וגו'. ובא הפרוש בזה המקרא כלומר שלא יצא אלא יעבוד עבודתו שהוא עוסק בה ולא תהא עבודתו מחללת בשביל אנינותו. ויתר פרטיה מבארים בזבחים [הל, ביאת מקדש פ"ב] ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהנה. ואם עבר ויצא בשעת עבודה לוקה.

קנב. שלא להכנס שתויי יין במקדש וכן שלא יורה שתוי. שלא להכנס שתוי במקדש. וכן שלא להורות. כלומר שלא נדון בדבר מדיני התורה בעוד שיהא האדם שכור, שנאמר (ויקרא י ט) יין ושכר אל תשת וגו' בבואכם אל אהל מועד. ולשון התלמוד (עירובין סד א) שתה רביעית אל יורה. ולשון ספרא (שמיני א ב) יין אל תשת אין לי אלא יין, מנין לרבות שאר המשכרים? תלמוד לומר ושכר. אם כן למה נאמר יין? על היין במיתה, ועל שאר המשכרים בלאו. ושם נאמר מנין שאין חייב אלא בשעת העבודה? תלמוד לומר (שם) אתה ובניך ולא תמותו אתה ובניך במיתה ואין ישראל חייבין מיתה על ההוראה.

שורש המצוה ידוע, שאין ראוי להתעסק בדברים היקרים בתכלית היקר כמו עניני המקדש ודברי התורה רק בעת שיהיה האדם מישב בדעתו ומכוון בכל מעשיו, אין להאריך בדברים פשוטים.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה, שכל כהן הכשר לעבודה, אם שתה יין הרי זה אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים, ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחיב מיתה בידי שמים (סנהדרין כב ב) שנאמר ולא תמותו. וכן אסור לכל אדם, בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כלו מתחלת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או שכר או פרוע ראש דרך נוול, כלומר, ששערות ראשו גדולים ביותר, או קרוע פגדים. ואף על פי שאינו באזהרה, אסור יש בדבר, והאסור אינו אלא מפני כבוד הבית. ולפיכך ישראל מתר להכנס שם בשערות ראשו מגדלות יותר משלשים יום, שאין זה נוול אצל בני אדם. ואף על פי שהכהנים הזהירו בזה לגודל קדשתן וקרבתן בבית הקדוש שראוי שלא יהא בהם דבר יתר כלל, רק שיהו כלם יפים ומוס אין בס אין שאד כל אדם בגדר שלהם רק שלא יכנסו שם בשערות גדולים ביותר, כמו שאמרנו.

ושעור היין (כריתות יג ב) שישתה האדם ויהא אסור להכנס למקדש או להורות הוא רביעית לג שהוא ביצה ומחצה ושישתה אותו חי ובבת אחת, ובתנאי שעברו על היין ארבעים יום משנעשה. חסר אחר מאלו פטור אבל אסור, ואינו מחלל עבודה בכך. שתה יותר מרביעית מן היין אף על פי שהיה מזוג ואף על פי שהפסיק ושתה מעט מעט חייב מיתה ופוסל העבודה. היה שכור משאר המשכרים אסור להכנס למקדש. ואם נכנס ועבד והוא שכור משאר המשכרים, אפילו מן החלב או מן הדבלה הרי זה לוקה ועבודתו כשרה, שאין חיבין מיתה אלא על היין בשעת העבודה, ואין מתחללת אלא בשכור מן היין.

וכשם שאסור לכהן לבוא למקדש מפני השכרות, כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות כשהוא שתוי אפילו שתה דבש תמרים או חלב ונתבלבלה דעתו אל יורה, שנאמר בפרשה יין ושכר אל תשת, ולהורות את בני ישראל ואם הורה בדבר שהוא מפרש בתורה עד (שיודו) [שיודעוהו] בו הצדוקין מתר. כגון שהורה שהשרץ טמא והדם אסור וכיוצא, בהן. ומתר לשכור לקרות בתורה. ואפילו הלכות ומדרשות. והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה, לא ילמד שלמודו הוראה היא. שתה כדי רביעית בלבד והיה בה מים כל שהוא, או ישן מעט או [אם] הלך כדי מיל, כבר עבד היין ומתר לעבוד. אבל אם שתה יותר מרביעית, אפילו מזוג, אם ישן שינה מעט או הלך בדרך מוסיפין בשכרותו, אלא ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שום דבר בעולם. אנשי משמר מתריץ לשתות יין בלילות אבל לא בימי שבתן (תענית טו ב) ואפילו שאר בתי אבות של משמר שאין עבודתן אותו היום אסורין, שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב של אותו יום

ויצטרכו לאחרים מאנשי משמרן לסייען. ואנשי משמר של אותו יום אסורין לשתות בין ביום בין בלילה, שמא ישתה בלילה וישכים לעבודתו ועדין לא סר יינו מעליו. כהן שידע מאיזה בית אב הוא וידע שבתי אבותיו קבועים הם בעבודת היום, אסור לו לשתות כל אותו היום. היה יודע מאיזה משמר הוא ואינו מכיר בית אב שלו, אסור לשתות כל אותה שבת שמשמרתו עובדין בה. לא היה מכיר משמרתו ולא בית אבותיו, הדין נותן שאסור לשתות יין לעולם, אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מתר לשתות תמיד, לפי שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו.

ונוהג אסור ביאת מקדש בשכרות בזמן הבית בזכרים ונקבות, ומניעת ההוריה בכל מקום ובכל זמן בזכרים, וכן באשה חכמה הראויה להורות. וכל מי שהוא חכם גדול שבני אדם סומכין על הוראתו, אסור לו לשנות לתלמידיו והוא שתוי, שהלמוד שלו כמו הוראה הוא, כמו שאמרנו.

ועובר עליה ונכנס שתוי יין מבין האולם ולמזבח ולפנים חייב מלקות. ואם עבד עבודה חייב מיתה בידי שמים. ואם שתה משאר המשכרין ועבד חייב מלקות לבד, לא מיתה. וכן כל מי שהורה והוא שתוי, בין כהן בין ישראל עבר על לאו, בין שתוי מן היין או שתוי משאר המשכרין. והרמב"ן זכרוננו לברכה כתב (בסהמ"צ ל"ת עג) כי מעלה היא מדבריהם שלא להכנס למקדש שתוי יין. ואין מן התורה אלא שלא יעבד שתוי.

קנג. מצות בדיקת סימני בהמה וחיה.

שנצטוינו לבדק סימני בהמה וחיה כשנרצה לאכל מהם. והן מעלת גרה ושוסעת שסע, שנאמר (ויקרא יא ב ג) זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה וגו'. ולשון ספרא (שמיניג א) אותה תאכלו אותה באכילה, ואין בהמה טמאה באכילה כלומר ונלמד מזה לאו לבהמה טמאה, ולא כזה נקרא לאו הבא מכלל עשה ונאמר במקום אחר (שם כ כה) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה וכו' וכתוב עוד (שם יא מז) להבדיל בין הטמא וכו'.

משרשי מצות אסור המאכלות, כתבנו באזהרת טרפה (מצוה עג) וחלב (מצוה קמג) מה שידענו, והוא השרש המספיק כפי הפשט בכלן. וענין הצווי לבדק סימניהם הולך אחר טעם אסורן, שכל מה שבא לנו אסור עליו ראוי ומחייב עלינו לבדקו יפה. והנני לא חשכתי עטי מכתב דברי הרמב"ם זכרוננו לברכה בכאן (בסהמ"צ עשה קמט) שחשב המקרא הזה למצות עשה מפני שיעדתי בדאש דברי לכתב המצות על הסדר שחשבם הוא, עם היות לבי נאחז בענין זה בסברת הרמב"ן זכרוננו לברכה שכתב (בהשגותיו לבהמ"צ שורש ו) שאין ראוי שנמנה בדיקת סימני טהרה בבהמות מצוה, כי באמת אחר שאסרה לנו התורה קצת הבהמות על כל פנים

יתחייב להודיענו סימני הטהורות להפרישנו מן האסור, ואין זה ראוי כלל להחשב בחשבון מצוה. והוא הדין והוא הטעם. גם כן בבדיקת עופות ודגים וחסידים שיחשב הרמב"ם זכרונו לברכה לשלשה, והרמב"ן זכרונו לבדקה לא יחשבם. מדיני המצוה. שכל בהמה וחיה שמעלת גרה אין לה שיניים פלחי העליון, וכל בהמה בעולם מעלת גרה היא מפרסת פרסה חוץ מן הגמל, וכל שמפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מן החזיר. ועשרה מינים הם בין בהמות וחיות המתריין, שלשה בהמות הידועות והן שור כבש ותיש, ושבעה מיני חיה המפרשיין בכתוב (דברים יד ה) איל וצבי וכו'. וכמו שאנו צריכין לדעת סימני הכשרות להבדילין מן הטמאות, כמו כן אנו צריכין לידע איזו היא מין בהמה ואיזו מין חיה מצד החלב, שחלב בהמה אסור וחלב חיה מתר, כמו שכתוב באזהרת החלב למעלה, ועוד שדם החיה טעון כיסוי ולא דם בהמה. וסימני החיה במה היא חלוקה מן הבהמה לא נאמר בתורה, אלא מפני השמועה למדנו (חולין נט ב) שהיא נכרת בקרניה, שקרני החיה עשויות כן כרוכות, חדוקות הדורות כרוכות כקרני השור, חדוקות כקרני העז ויהיה החדק מבלע בהן, והדורות כקרני הצבי. לפיכך כל שאין לה סימנים אלה בקרניה חייב אדם לנהג אסור בחלבה. והמוצא חיה בלא קרנים שאין יכול לבדקה בקרניה, אם מכירה בצורתה יפה, כגון שהרגל בהם, מתר לו לבטח בהכרתו ולא נאמר שיהיה צריך לבדק בקרנים על כל פנים. ויתר פרטיה בחלין (שם א). ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ואם עבר עליה ולא בדק אלא שראה בה הסימן האחד וסמך עליו ואכל ממנה, אף על פי שמצא אחר כן שהתיר אכל, בטל עשה זה של בדיקת הסימנים.

קנד. שלא לאכל בהמה וחיה טמאה.

שלא לאכל בהמה וחיה טמאה, שנאמר (ויקרא יא ד ז) את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל והחזיר והארנבת והשפן. ומיני שאר בהמה טמאה לא בא עליהם לאו בבאור, אבל מכיון שאמרה תורה כל מפרסת פרסה ומעלת גרה בבהמה אתה תאכלו. נדע שכל מה שאין בו שני הסימנים יחד הוא נמנע מלאכלו, וזה לאו הבא מכלל עשה, והעקר אצלנו לאו הבא מכלל עשה עשה, ואין לוקיין עליו.

ואמנם נאסרו לנו גם כן שאר בהמה וחיה מקל וחמר שאנו אומרים החזיר והגמל שיש בהן סימן טהרה אחד אנו לוקיין עליו קל וחמר שאר בהמה וחיה שאין להן סימן טהרה כלל, שלוקיין עליהן. ולשון ספרא (שמיני ג א ב) אתה תאכלו אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה. אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין? תלמוד לומר את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וכו'. אין לי אלא אלו בלבד שאר בהמה טמאה מניין? ודין הוא ומה אלו שיש בהן סימן טהרה הרי הן בלא תעשה על

אכילתן, שאר בהמה טמאה שאין בהם סימן טהרה אינו דין שיהא לא תעשה על אכילתן? נמצא הגמל והארנבת והשפן והחזיר מן הכתוב, ושאר בהמה טמאה מקל וחמר. ואמנם הוא לגילוי מלתא בעלמא, כלומר שקל וחמר בזה הענין מבאר בכתוב הוא, שאם הזהיר על אותן שיש להן סימן אחד של טהרה, כל שכן על שאין להם סימן טהרה כלל, ולא שייך בכאן כלל לומר אין עונשין מן הדין. ולפיכך כל מי שאכל כזית מבהמה טמאה מאי זה מין שיהיה לוקה מדאוריתא. ופרוש מפרסת פרסה הוא שפרסותיה סדוקות. ופרוש שוסעת שסע כלומר שתהא הפרסה מבדלת לגמרי מלמעלה ומלמטה. אבל אם היתה סדוקה למטה ומחברת למעלה או בהפך טמאה היא. ופרוש מעלת גרה, שמקיא האוכל מן המעים ומשיבה אותו לפיה לכתשו ולטחנו הדק.

משרשי המצוה. מה שכתבנו באזהרת טרפה בסדר משפטים, כי יודע אלקים כי כל המאכלות שהרחיק מעמו אשר בחר, יש בהם נזקים מצויים לגופים שהם כלים לנפשות לפעל בהם ולהתעלות על ידי מעשיהם הטובים. ועל כן הרחיקנו מהם למען יפעלו הנפשות פעלתן ולא ינעלו [דלת] בפניהם רע מזג הגופות וטמטום הלבבות, וכמו שכתבתי שם.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (זבחים ע א) שלא חלק הכתוב בבהמה וחיה טמאה בין בשרה לחלבה, שהכל אסור. ובשר אדם אף על פי שנקרא האדם נפש חיה ואינו מעלה גרה ושוסע שסע, אין בשרו בכלל אסור בהמה טמאה לעבר עליו בלאו, ולפיכך האוכל מבשרו או שותה מחלבו, בין חי בין מת, אין לוקין עליו, אבל מכל מקום אסור הוא בעשה, שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן (דברים יד ד) זאת החיה אשר תאכלו, מכלל שכל שהוא חוץ מאלו לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה עשה זהו דעת הרמב"ם זכרונם לברכה. (מאכלות אסורות ב ג) אבל הרמב"ן זכרונם לברכה כתב (ויקרא שם יג) שבשר האדם אפילו עשה אין בו, והביא ראיה ממה שאמרו זכרונם לברכה (כדיתות כא ב) דם מהלכי שתיים וחלבם, אפילו מצות פרישה אין בו. וכתב הוא זכרונם לברכה דהוא הדין לבשר שמתר כמו הדם, שאם לא כן, איך יהא מתר הדם, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (שם כד א) דם של בין השנים מוצצו ובולעו, והא קימא לן (בכורות ה א) כל היוצא מן הטמא טמא. ומכל מקום, בשר (ישראל) מת, אסור בהנאה. ויתר ראיותיו בספרו ושאר פרטי המצוה מבארים בפרק שלישי מחלין ובמקומות אחרים [הלכות מאכלות אסורות פ"ב]

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות. והעובד עליה ואכל כזית בהמה טמאה או שתה רביעית מחלבה במזיד, לוקה, ובשוגג, פטור.

קנה. מצות בדיקת סימני דגים.

לבדק בסימני דגים, כלומר שהרוצה לאכל מן הדגים שיבדק תחלה בהן יפה הסימנין שנתנה התורה בהן, והן סנפיר וקשקשת, שנאמר (ויקרא יא ט) את זה תאכלו מכל אשר במים וכו' כבר כתבנו במצוה הקודמת לזו ((מצוה קנג) במצות בדיקת סימני בהמה וחיה) שהרמב"ן זכרונו לברכה לא יחשב במנין המצות בדיקת סימנין במנין שהתירה התורה, וכי האמת אתו בזה לפי הנראה לנו. ואף על פי שמצאנו בגמרא (חולין סו ב) בפדוש בקצתן זו מצות עשה, הכונה בענין לחיב במינים הטמאים בעשה ולא תעשה עם הכלל הידוע לנו לאו הבא מכלל עשה עשה. וכמו שנכתב גם כן בעזרת השם במצות הלואת הנכרי (מצוה קעג), שחשבה הרמב"ם זכרונו לברכה למצוה (בסהמ"צ עשין קצח), ולא בא הכתוב לפי הדומה רק לחיב בעשה ולא תעשה בהלואת ישראל ברבית.

שרש המצוה כתבתיו גם כן למעלה בסימני בהמה, והוא כלל לארבעת המינין. מדיני המצוה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (חולין נט א) שסנפיר הוא מה שבדג שהוא לו כעין כנפים שפורח בהן, וקשקשת היא אותה קלפה שעליו הדבוקה בכל גופו, ואף על פי שלא נמצא הקשקשת כי אם במקצת גופו, ואפילו אחת לבד, דיו וכשר. ואמרו בתוספתא (חולין פ"ג ה"ט) והוא שתהא תחת לחיו או תחת זנבו או תחת סנפיריו, אבל בשאר גופו, לא סגי לן בפחות משתים. וכל שנמצא בו קשקשת אפילו אחת במקומות הנזכרים, איך צריך לבדק אם יש לו סנפיר, כי בודאי יש לו, אבל כשימצא בו סנפיר, צריך לבדק אם יש בו קשקשת, כי יש דגים טמאים הרבה שיש להם סנפיר. וכל דג שבטבעו יש לו קשקשים (שם סו א) אף על פי שאין נעשין בו בעודו קטן עד שיגדיל, כגון הסלתנית והאפיין, הרי זה מתר, וכל שיש בו קשקשים בעודו בים, אף על פי שהוא משיר אותן בשעה שעולה מן הים כגון אקונס ואפונס כספ (ת) יס אפנסתים ואטונאס הנקרא בירט בלע"ז, הרי זה כשר, שלא תקפיד התורה רק במין בעל קשקשת וסנפיר, כי הוא הנאות אל טבע בני אדם, ומן הטעם שכתבנו באסור המאכלות לפי הפשט. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות. ועובר עליה ולא בדק יפה, כגון שראה סימן אחד לבד בדג וסמך על האחר בלא בדיקה אף על פי שנמצא אחר כן כשר, בטל עשה זה.

קנו. שלא לאכל דג טמא.

שלא לאכל דג טמא, שנאמר (ויקרא יא יא) מבשרם לא תאכלו ואת נבלתם תשקצו. וסימני דגים כשרים כתבנו למעלה במצות עשה (מצוה קנה) שהיא לבדק בסימני דגים שחשבנו מן המנין לכבוד הרמב"ם זכרונו לברכה.

משרשי המצוה. מה שכתבנו למעלה (מצוה עג) בענין אסור המאכלות שהאל ברוך הוא הרחיק מעמו כל מה שנזק נמצא בו, הן בהמה או עוף או דגים, מן הטעם שאמרנו שם.

דיני המצוה. כתבנו למעלה גם כן, והם בחלין פרק שלישי [י"ד סי, פ"ג] ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל כזית מדג טמא במזיד, לוקה. בשוגג, פטור.

קנז. שלא לאכל עוף טמא.

שלא לאכל עוף טמא, שנאמר (ויקרא יא יג) ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו וגו'.

משרשי המצוה. מה שכתבנו במאכלות אסורות (מצוה עג, וקמז).

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (חולין נט א) סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, כלומר שהן מפרשין בתורה, והן פרסה חלוקה לגמרי, כמו השור והכבש, ומעלה גרה. וסימני העוף לא נאמרו לפי שהתורה פרשה לנו בשם כל הטמאים שבעולם, וכיון שכך הוא, אין צורך לכתב סימניהן, כי כל עוף הנמצא בעולם חוץ מהם, הוא כשר. ומכל מקום מפני שכל אותן מינין שהודיעתנו התורה אין כל אדם בקי בהן, הודיעונו חכמים סימנין בהם כדי שיכיר אותן כל אדם ויוכל לאכל מן העופות אף על פי שאינו מכיר אפילו אחד מכל המינין הטמאים המפרשים בכתוב. נמצא לפי דברינו, שכל המכיר יפה כל המנויין בתורה שהן עשרים וארבעה מינין, יכול לאכל מכל עוף אחר שימצא, כיון שאמרו שכל עוף שלא נזכר במנין הטמאים בתורה, כשר. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם סג ב) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעופות טהורים מרבים על הטמאים לפיכך פרט הטמאים. כלומר פרט כל הטמאים שבעולם, כן הוא הפרוש לפי דעת רב הרבנים. כי כל הטמאין שבעולם הזכרו בתורה. ומי שאינו מכירן אמרו חכמים זכרונם לברכה (שם נט א) שאלו סימניהם כל עוף הדורס, בידוע שהוא ממיני הטמאים שבתורה ופרוש דורס כלומר שנועץ הצפרנים על עוף אחר ומטיל בו ארס כמנהג הנץ ושאר העופות שצדין בהן בני אדם. ויש שאינו דורס והוא גם כן ממיני הטמאים.

ואמרו לנו חכמים זכרונם לברכה (שם סב א) דרך כלל, שכל שיש בגופו שלשה סימנין אלו שיש לו אצבע יתרה, והוא האצבע הגדול [ה] שיוצא [ת] יותר משאר האצבעות, וזפק, הוא מקום רחב בסוף הושט, שמקבץ העוף שם המאכל בתחלת האכילה, וקרקבן נקלף, והוא המקום הטוחן בו העוף המאכל הנקרא בלעז ונטראי, ויש לו עור דק בתוך הבשר לפניו, ואותו העור נקלף ממקצת העופות, מכיון שיש לו לעוף שלשה סימנין אלו בידוע שאינו ממיין הטמאים ומתר. שני כללים אלו

שכללנו, אחד לאסור ואחד להתר כל עוף שהן בו אין צריך שום אדם לשאל עליו לבקי בעופות, אלא יאסר האסור ויתיר המתר מיד, שאין בזה פקפוק. ונמצא לפי כלל זה, שארבעה סימני טהרות הן בעופות, ואלו הן אינו דורס, ואצבע יתרה, וזפק, וקרקבן נקלף. וכבר כללנו שכל עוף שנמצא חסר אחד מהם והוא המיחד שבהן, דהינו אינו דורס, כלומר שיהיה דורס, שהוא טמא לעולם ואינו צריך לבדק בו דבר אחר. ואין צריך לומר אם חסר מכלן. שאין בו אפילו אחד מסימני טהרה אלו שאסור. שהרי אפילו האחד המיחד לבד יאסר, כמו שאמרנו כל שכן אם חסר מכלן. והנשר הוא גם כן שאין בו אחד מכל סימני טהרה. נמצא עוף חסר מן השנים, כלומר שיהיו בו שני סימני טהרה לבד ויחסרו ממנו השנים האחרים. והאחד מן השנים של טהרה שימצאו בו יהיה שאינו דורס, כל עוף שהוא כן, הוא טהור לאכל לכל מי שמכיר עורב וכל מין עורב, לפי שאין בכל מין הטמאים שיהיה כן כי אם עורב ומינו שהוא כן שאינו דורס ויש לו סימן אחד בגופו מסימני טהרה, וסימן זה של טהרה אינו קבוע בכל מין העורב אלא יש במין העורב שיש לו אצבע יתירה ואינו דורס, ויש שיש לו זפק ואינו דורס, ויש שקרקבנו נקלף ואינו דורס. כלל הדבר, כי במינו ימצאו שני הסימנים אלו של טהרה ולא במין אחר, כן פרשו קצת מן המפרשים. ויש שאמרו כי לעורב שני סימני טהרה בגופו מלבד שאינו דורס.

נמצא עוף חסר השלשה סימני טהרה ולא ישאר לו כי האחד המיחד, והוא שאינו דורס, טהור לעולם, לפי שאין בכל העופות הטמאים, שלא יהיה בגופם אחד מכל סימני הטהרה אלא שאינו דורס חוץ מפרס ועזניה שהן כן. והן אינם מצויין בישוב, ומכיון שאינן מצויין בישוב, אין לספק בהן. ויש מן המפרשים שאמרו, כי לרבותינו זכרונם לברכה לא היו מצויין, אבל עכשיו מצויין הן, וקורא אני עליהן (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה. כי הם אמרו דלא שכיחי בישוב, כלומר שמרחיקין הם לעולם ממקומות הישוב, ומכיון שטבעם כן, הארץ לעולם עומדת (שם א ד), והדין שוה בכל זמן. נמצאו בגופו שלשה סימני הטהרה, והם אצבע יתרה וזפק וקרקבן נקלף, בידוע שהוא כשר, וגם הרביעי הוא [בו] [כן]. כלומר שאינו דורס, שאין בעולם עוף בשלשה סימנים אלו שיהיה דורס, ואין צריך לבדק אחריו כלל, אלא שיאכלנו מיד. אבל נמצאו בו שלשה סימני טהרה ויהיה אחד מן השלשה שאינו דורס בזה ודאי יש לספק, כי רב הטמאים הם כן שיש להם שלשה סימני טהרה כאלו, וצריך כל אדם לשאל על עוף כזה אם אינו מכיר כל (הטמאים) המנויים בתורה. נמצא לפי דברינו, שכל עוף שיספק עלינו אם טמא או טהור, יהיה על כל פנים בשני צדדים שיהיו לו שלשה סימני טהרה, והאחד מהם אינו דורס, כמו שאמרנו, שיש לספקו ברב מיני הטמאים, או שיהיו לו שני סימני טהרה ואחד מהם אינו דורס שיש לספקו בעורב ומינו, אבל כל שאר הצדדין אינו בא לידי הספק אלא נדין אותו או

בטהור או בטמא מיד. שית דעתך בדבר כי כן הוא לפי כללנו זה. וכלל זה כתבנו אותו לפי סברת קצת המפרשים, כי הרבה פרושים נתפרשו בענינים אלו של עופות, וכל העופות המספקים אמרו רבותינו זכרונם לברכה (חולין סד ב) שהן נאכלים במסורת, כלומר שאם קבלו בני המקום ונהגו בפשיטות לאכלו בחזקת טהור, שאין לפקפק עליו כלל ואין צריך לבדקו. ויתר פרטיה בפרק שלישי מחלין [י"ד סימן פ"ב].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל כזית מעוף טמא במזיד לוקה, בשוגג פטור.

קנח. מצות בדיקת סימני חגבים.

לבדק בסימני חגבים, והם הסימנים שכתובים בתורה (ויקרא יא כא) אשר לו כרעים ממעל לרגליו וגו', שנאמר (שם) את זה תאכלו מכל שרץ העוף. וענין שרשה כמו בשאר המינים.

דיניה. פרשו זכרונם לברכה (חולין סה א) ששמנה מיני חגב טהור הם. ואלו הן אחת שנקרא חגב, שני שנקרא [ז] רבנית והוא מין חגב, שלישי שנקרא חרגל, רביעי ערצוביא והוא מין חרגל, חמישי ארפה, ששי צפרת כרמים, והוא מין ארבה שביעי סלעם, שמיני יוחנה ירושלמית, והוא מין סלעם. מי שהוא בקי בודק בהן לפי בקיאותו ובשמותיהן ואוכל, והציד ישראל נאמן עליהם ובעוף. ומי שאינו בקי בהן, בודק בסימנים שנתנה התורה בהן. ושלשה סימנין הן. ואלו הן ארבע כנפים שחופות רב בארך ורב הקף גופו, וארבע רגלים, ושתי כרעים לנתר בהן על הארץ. ויש אומרים שצריך לדעת שיהא שמו חגב. ויתר פרטיה מבארים בפרק שלישי מחלין [י"ד סימן פה]

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל ולא בדק יפה, בטל עשה.

קנט. מצות טמאת שמנה שרצים.

להיות שמנה שרצים טמאים ומטמאין, שנאמר (ויקרא יא כט) וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעכבר והצב וגו'. משרשי המצוה. הקדמה, לא יספק כל מי שיש בו דעה, שלא היה אדם מעולם שהשיג לדעת כל החכמה עד סופה, שלא יתעלם לו ממנה. שהרי אפילו על משה רבינו ע"ה אמרו זכרונם לברכה (ר"ה כא ב) חמשים שערי בינה הן, וכלן נמסרו למשה חוץ מאחד, וכן שלמה המלך החכם אמר על עצמו (קהלת ז כג) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. וכן לא יספק כל מי שיש בו מח בקדקדו כי השם יתברך

הוא אב החכמה, ומאתו נמצאת בו נכללת כלה. ואין שום ספק גם כן כי אב כל הטובות לא יצוה דבר [את] (אל) בריותיו רק לטובתם ולתועלתם ולהרחיק כל נזק מעליהם. ועל כן באשר נשיג בחכמתינו מן המצות לדעת התועלת המגיע [ה] לנו בהן נשמח בו. וכאשר אין אנחנו משיגים מהם בחכמתינו התועלת שלנו בהן, יש לנו לחשב על כל פנים כי ביתרון החכמה אשר לשם יתברך על כל בריה ידע התועלת אשר לנו באותה מצוה ועל כן צונו עליה.

וכבר הודיעונו זכרונם לברכה (סנהדרין כא ב) למה לא נדע הטעם בכל המצות, ואמרו שהיה הדבר שלא יהיה לנו כשלון בזה, והביאו ראיה, שהרי שלושה מהן נתגלה טעמן ונכשל בהן גדול העולם. ואל יחשב תופש לבוא עלי על המשל שאמרו זכרונם לברכה (פסחים כח א) כפא דחק נגרא ביה נשרוף חרדלא, במה שאמרתי עכשיו שהשם יתברך העלים ממנו טעמי המצות, ואנכי הרימותי ידי לדבר בהן דבר אל נערי, כי כבר קדמוני רבותי לדבר בהן כמה דברים במדרשות ובמקומות אחרים על צד פשטן, ועמק חכמתן וחזק בינתן ורב קדשתן הגנוז בתוכן, ואפילו כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותן. וכל המעמיק עצה בפשטיהן וישתדל לחדש דבר בנגלה שבהן כי יכסף להציץ מן החרכים להתענג בזהר מראיהן וללקט מעליהן לחגר בהן, אין ראוי לתת בזה עליו אשם אך לברכו ולהזכירו לשבח באשר הוא שם.

ועתה אחרי הקדמתנו זאת, שחכמת האל גדלה על כל חכמה וכי לא יצוה דבר רק לטובה לנו ולתועלת גדולה, אין לנו קשיא ולא שאלה בכל אסור המאכלות והרחקת הטמאה בכל אשר לא יהיה התועלת לנו ידועה ומשג בחקירה, כי ידענו באמת שהכל לטוב. ואל תתמה בני על עניני הטמאה אם הוא נעלם הרבה על כל בריה, כי אפשר שהטמאה תזיק אל הנפש ומחליאה קצת, וכן שמעתי הדבד מפי חכמים, ובעין מה שאמרו זכרונם לברכה (יומא לט א) ונטמאתם בס ונטמתם כתיב כלומר שמעינות השכל שהוא הנפש הקימת מתקלקלים קצת בענין הטמאה. ואל תתמה בהתקלקל השכל בענינים הגשמיים אף על פי שאינו מינו, כי מפני שתופה של נפש עם הגוף יארע לה כן על כל פנים. ואם כן אנחנו בני איש בעניות דעתינו לא נדע הנפש ומהותה ואיך נלאה לדעת רפואתה או מחלתה מדרך החקירה הלא לרופאים אין תחבולה ברפואה עד הכירם עקר המחלה, ועל כן בכל הרחקות הטמאה שיבואו בתורה, אין לנו לחטט אחר שרשיהן, עד בואנו אל תכלית הידיעה בעניני הנפש לדעת מהותה מוצאה ומובאה והבן זה ודעהו, כי בו נמצא קצת תשובה על כל שרשי מצות הטמאה והטהרה עד אשר כמעט יהיה מסוה על פנינו בחדוש פדה אדמה שמטמא הטהור ומטהרת הטמא, וגם שם (מצוה קצז) נאריך בענין בעזדת השם לקבל שכר ביגיעה למצא דברי חפץ.

דיני המצוה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (כלים פ"א מ"א) ששמנה שרצים הם נקראים אב הטמאה כלומר שמטמאין אדם וכלים במגע, ואם הכלים של חרס מטמאין אותן מכיון שיכנסו בתוך אוירו. וזהו החלוק שיש בענין הטמאה בין מה שנקרא אב למה שנקרא ולד, שהנקרא אב מטמא אדם וכלים, והנקרא ולד אינו מטמא אדם וכלים. והשרצים אינם מטמאין עד שימותו, שנאמר (שם שם לא) הנוגע בהם במותם יטמא. ושמנה שרצים אלו דוקא הם שמטמאין, אבל כל שאר שרצים נחש ועקרב וכיוצא בהן, אינם מטמאין כלל. ודין השרצים הוא שאינם מטמאין במשא בלי מגע, והנוגען שאינו מטמא בגדים שעליו בשעת מגעו בהן, ושעור טמאת השרץ בכעדשה שהרי מצינו שהתורה טמאתן סתם. ויש מהן שרצים שאינם אלא כעדשה. וכל השרצים מצטרפין לכעדשה, כלומר אפילו מעט מזה ומעט מזה מצטרף לכעדשה לטמא, שלא תאמר אין החיוב אלא בכעדשה מאחד לבד (מעילה טו ב).

ודין (חולין קכח ב) בשר חי הפורש מן השרץ, ואבר אחד שלם, והכוליא והכבד והלשון, ודין (מעילה יז א) דמן וגידן וצפרנן ועורן וביצתן. ודין כל שנטמא בהן שאסור לאכל תרומה וקדשים ולכנס למקדש עד שיטבל, וענין טבילה הוא כמו שנפרש במצותו (מצוה קעה) בעזרת השם, ואף לאחר טבילתו אסור לאכל אפילו תרומה עד הערב שמש ואחר כך טהור ואוכל תרומה, ויתר פרטיה מבארים בסדר טהרות וברב מסכת כלים וטהרות [הלכות אבות הטומאה פ"ד].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. לענין שכל שנטמא בשרצים נקרא טמא, ולא יעלה מטמאה עד שיטבל במים כדינו. ומכל מקום, עכשיו שאין לנו בעונותינו לא מקדש ולא טהרות. אין לנו למנותה בחשבון מצות הנוהגות. ומי שמטמא אפילו לדעת בכל זמן, אין עליו חטא בזה, אלא שאינו רשאי לגע בקדשים עד שיטהר. ומכל מקום יש לכל מבין להרחיק הטמאה, כי הנפש מתעלה בטהרה. וכתב הרמב"ן זכרוננו לברכה, שאין לנו לחשב במנין המצות שלו כל דיני הטמאות. ובספר המצות (בסהמ"צ עשה צו) כתב טעם נכון לדבריו, והדעת נוטה אחריו, ומחפצי בקצור בחבור זה, לא רציתי לכתב כל טענותיו.

הנה במצות צ"ו בספרו תמצא הענין בארכה. ובסוף הענין אמר, שהשם מנענו מעשות הדברים בטמאה ונשאר עלינו להודיענו איזה דבר הוא הטמאה, ואמר שהיא נגיעת המת והשרצים וזולתם כל הנזכרים בתורה. ושאין לנו למנותן באמת מצות בפני עצמן. וזהו שאמרנו שהקרבת בעל מום נמנעת, ונשאר עלינו לדעת איזה דבר הן המומין, ובאמת לא נמנה כל מום ומום מהם מצוה.

6.1 . שלום לעם/ מבט לחיים

משחק הזמן - אבי בן אבנר

ארווין היה מרותק לסיפור של ויליאם. על אף שהסיפור היה קצר והיה אפשר לתמצת אותו למשפטים ספורים, בכל זאת לקח לו זמן רב לספר על עצמו, והוא התקשה לתאר את מהלך העניינים שהובילו למצב שהוא מטופל כעת במרפאתו של הפסיכולוג המבוקש ד"ר ארווין נורטון. ויליאם סבל ממצבי רוח משתנים והיה שרוי בהרגשת דיכאון כללית שהשפיעה על תפקודו. ארווין האזין לו בריכוז ולא הסיר ממנו את עיניו עד לסיום הדברים. ויליאם תיאר לו איך הכול התחיל, כשהודיעו לו שזכה בשלושה מיליוני דולרים בהגרלה מרכזית שנערכה בעיר. הוא קיבל את הכסף והחל לסגל לעצמו אורח חיים מפואר וראוותני. הוא החליף את הבית שבו התגורר לוויולה ענקית עם חצר ובריכה, קנה שתי מכונות יוקרתיות ותכנן כבר טיול ארוך מסביב לעולם. רמת החיים הגבוהה שהתחיל להסתגל אליה גרמה לו סיפוק והוא נהנה מכל רגע, עד ליום שבו אשתו התעלפה והובהלה לבית החולים. הבדיקות המקיפות שערכו הרופאים לאשתו העלו כי הכבד שלה קרס וכי היא זקוקה לניתוח דחוף שיציל את חייה. הרופאים הודיעו לויליאם כי עליה לעבור בדחיפות השתלת כבד. סדרת הניתוחים והטיפולים שעברה, הותירה את ויליאם עם הבית המפואר והמכונות היקרות אבל ללא יכולת כלכלית לתחזק את הבית והמכונות. חלומותיו של ויליאם נגוזו בעשן והוא שקע בדיכאון עמוק, מכאן הדרך הייתה קצרה למרפאתו של ד"ר נורטון כדי לטפל בבעייתו הנפשית.

הפגישה הגיעה לקיצה, ארווין לחץ בחום את ידו של וויליאם והבטיח כי יחשוב כיצד לגבש דרך טיפול שתוציא אותו במהירות ממצוקתו. האמת היא שאף על פי שוויליאם פירט בהרחבה את ההשתלשלות של המקרים שרוששו אותו מנכסיו ותיאר כיצד הגיע למצבו הנפשי הקשה, בכל זאת לא עלתה במוחו של ארווין שום דרך טיפולית שבאמצעותה יוכל לטפל בויליאם. הוא יצא מהקליניקה ופסע לעבר מכוניתו כשהוא שקוע במחשבות. צפירות רמות העירו אותו מהרהוריו. הוא הרים את מבטו והבחין במכוניתו של ד"ר ארתור סימנס ידידו הטוב, 'ארווין! מה שלומך? מה קרה שאתה עומד באמצע הרחוב שקוע במחשבות?' קרא ארתור לעברו. 'סתם, לא משהו מיוחד' התנער ארווין מהרהוריו. 'מה נשמע? יש משהו חדש?'

'יש היום הרצאה בנושא 'חזרה בזמן' של אחד הפרופסורים הידועים בתחום, כדאי לך לבוא, יהיה מעניין!' אמר ארתור וארווין הבטיח את השתתפותו. בשעות הערב יצא ארווין לאולם התרבות הסמוך כדי להשתתף בהרצאה המעניינת. האולם היה מלא מפה לפה, עשרות חובבי מדע מכל הסוגים התכנסו להאזין להרצאה בנושא שנחשב למדע בדיוני, ולהתוודע למחקרים המדעיים שבתחום.

'שלום לכולכם, שמי אלפרד האנק ואני דוקטור לכימיה פיזיקלית' פתח המרצה. הוא תיאר את מומחיותו בתחום וסיפר על עבודות ומחקרים שונים שביצע, שהתפרסמו בכתבי עת מדעיים מהמובילים בעולם. הוא תיאר את ממד הזמן כפי שמתייחסים אליו הפיזיקאים, והסביר גישות שונות כלפיו. הוא החל להסביר מתחילת בתורתו של איינשטיין בתורת היחסות בכך שהזמן הינו יחסי והוא נמדד בהתאם לאדם שחווה אותו, והבהיר כי לאור מחקרים שונים שנערכו בתחום לא ירחק הזמן שבו יוכלו לשנות את הזמן ולהחזיר אותו לאחור. הוא הסביר כיצד נעשו המחקרים השונים וסיפר על פריצות דרך שנתגלו בתחום. ארווין חש שההרצאה נשמעת קצת הזויה ולא מעניינת כפי שחשב, אבל היא העניקה לו רעיון לדרך טיפול שבאמצעותה יוכל להגיע לריפוי בעייתו הנפשית של וויליאם.

שבוע חלף, וויליאם נכנס אל הקליניקה בצעדים איטיים. היה ניכר עליו שמצבו החמיר מאז הפגישה האחרונה, הוא לא היה מגולח ונדף ממנו ריח חריף של אלכוהול, לבושו היה מרושל והדכדוך בעיניו רק התגבר. ארווין לא בזבז זמן מיותר והחליט לוותר על ההקדמות ולהתחיל לטפל בויליאם באמצעות שיטת

'הדמיון המודרך'. הוא הפעיל מוסיקה שקטה ברקע בעוד וויליאם מתיישב בספת המטופלים. ארווין ביקש ממנו לעצום את עיניו, לאחר מספר תרגילי הרפיה וכשארווין חש שוויליאם רגוע לחלוטין הוא החל בטיפול.

'אני רוצה שכעת תדמיין לעצמך כיצד לפני מספר חודשים, הגעת עם אשתך לבית החולים. שם הרופאים הבהירו לך את מצבה הבריאותי הקשה ואת ההשתלה הדחופה שעליהם לבצע' הדריך את וויליאם. 'הסכום שאתה זקוק לו עבורה, הוא אסטרונומי. אתה מתפלץ לשמע הסכום ואינך יודע מהיכן להשיג את סכום הכסף הגדול שדרוש לך עבור ההשתלה...' המשיך בקול שקט.

כמה שניות נוספות של שקט עברו, ארווין המתין שתיאור המצב הקשה של וויליאם ייקלט במוחו והמשיך: 'אתה רק מתפלל, הלוואי שהיה לי את הסכום הדרוש להצלת חייה! דמעות זולגות מעיניך, ואתה חושב לעצמך. מה אעשה? מהיכן אשיג את הסכום הדרוש?' התיאור השפיע על וויליאם, ודמעות התנוצצו בזוויות עיניו. 'אתה הולך ברחוב כסהרורי, וכמעט חושב ללכת ולקבץ נדבות' המשיך ארווין בקול דרמטי: 'ואז אתה מגלה בכיסך כרטיס הגרלה שקנית לפני מספר ימים, אתה ניגש לדוכן ההגרלות ומבקש לברר מה עלה בגורל הכרטיס כשהמוכר לוחץ את ידך ומבשר לך בשמחה: זכית בפרס הגדול! זכית בשלושה מיליון דולר! דמעות של שמחה זולגות מעיניך מבלי שתרצה בהן, עכשיו את יודע שיש לך כסף כדי להציל את חייה של אשתך...'

ארווין נתן לווייליאם לבצע עוד מספר הרפיות, ובסופו של הטיפול העיר אותו. פניו של וויליאם השתנו ללא היכר, לפתע חיוך נראה על פניו והוא קרן מאושר. 'איך הצלחת להחזיר אותי להיות מאושר פתאום?' שאל את ארווין.

'שיחקתי קצת עם ממד הזמן' חייך ארווין. 'החזרתי אותך קצת אחורנית, ואז הבנת עד כמה עליך להיות מאושר במה שכבר יש לך...'

לפעמים אתה מרגיש שאתה לא שמח במה שיש לך, אתה בטוח שתהיה יותר שמח ומאושר בחיים, רק אם תצליח להגשים את השאיפות שלך. אם תסתכל על חצי הכוס המלאה ותודה על כך לאלוקים, תוכל ליהנות באמת מהחיים שלך. לא צריך לאבד מיליוני דולרים כדי לשמוח בחיים. אנחנו יכולים לשמוח במה שיש ופשוט להגיד תודה, כי אם נתלונן – משחק קטן עם הזמן יוכל להציב אותנו במצב שלא נשמח להיות בו. אז למה אתה מחכה? פשוט אמור תודה על מה שיש לך!

6.2 . סיפור לשבת

להחזיק את הגורל – איתמר מאיר

רעם המנועים החריש את האוזניים, עשרות מטוסי קרב המריאו בזה אחר זה מנושאת המטוסים האמריקנית 'קיטי הוק'. בראיין מיהר לעבר מטוס הקרב שלו מיד עם הפעלת האזעקה. מטוסי הקרב הוזנקו לסייע לכוחות הלוחמים על הקרקע שנתקלו במתקפת אש עזה של לוחמי צבא צפון קוריאנה. המטרה הייתה ברורה ועליהם היה לספק חיפוי אווירי ולהשמיד את העמדות הווייטנאמיות. צוותי הצי כבר הכינו את המטוסים, וחלקם כבר יצאו לדרך והחלו להמריא מן הסיפון. בראיין מיהר לעבר המדרגות כאשר בסופו של המסדרון נתקל חזיתית במלח מיוזע, שנשא ארגז עץ גדול וירד במדרגות בסערה. בראיין הספיק לראות את המלח נופל על הרצפה ואת תכולת הארגז מתפזרת לכל אורך המסדרון. 'סליחה' הפטיר בראיין, ואץ לדרכו. הוא אפילו לא טרח להסתובב לאחור כדי לבדוק את מידת הנזק. הוא טיפס במדרגות במהירות ורץ לעבר מטוס הקרב שלו, הרים את חופת המטוס וטיפס פנימה, בדק שכל המערכות תקינות ואותת לצוותי הקרקע שהוא מוכן להמראה. דקות לאחר מכן המריא בראיין עם עוד ארבעה מטוסים מהטייסת שלו, הם הסתדרו במבנה וטסו דרומה כדי לסייע לכוחות הקרקע בחיפוי אווירי ולהשמיד מטרות מתוכננות. לאחר עשרים דקות הבחינו בראיין וחבריו כי הם נכנסים לאזור הקרב, העשן שהיתמר מעל הקרקע העיד על הקרבות העזים שניהלו החיילים האמריקאים נגד לוחמי הווייטקונג. לבראיין כבר היה ניסיון עשיר בתקיפות מעין אלו, הוא עשה

סיבוב נוסף מעל האזור שעליהם להפציץ וצלל כדי לפגוע במטרות בצורה מדויקת. ואז, פגע טיל קרקע אוויר בעצמה בזנב המטוס שהחל לבעור, בתוך שניות יצאו שני המנועים מכלל שימוש ולבראיין לא נותרה שום אפשרות מלבד לנטוש את המטוס בתקווה שהוא יצנח לאזור שבו שולט הצבא האמריקאי ולא לוחמי הצפון האכזריים. הוא הפעיל את כיסא המפלט וכעבור כמה שניות נפתח המצנח, הוא ניסה למשוך את מיתרי המצנח לכיוון מערב שם התרכזו החיילים האמריקאים, אך ללא הצלחה. בראיין מצא את עצמו נוחת בשדה אורז מקומי. הוא ניסה להסתיר את העקבות ולקבור את המצנח באדמה הבוצית כשלפתע צצו מולו שני לוחמי ווייטקונג. בראיין נכבל והובל למחנה שבויים וייטנאמי קומוניסטי, שבו שהו חיילים אמריקאים אחרים שנפלו בשבי. היחס לחיילים היה גרוע ונוקשה ורק לאחר שש שנים, חתמו האמריקאים על הסכם חילופי שבויים בינם לבין לוחמי הווייטקונג ובראיין שב לביתו.

במהלך החודשים שלאחר שחרורו של בראיין, ישבו בראיין ורעייתו במסעדה כשלפתע ניגש אליהם אדם משולחן אחר ואמר: 'אתה בראיין, נכון? במלחמת וייטנאם הטסת מטוס תקיפה מדגם אף 105 מנושאת המטוסים 'קיטי הוק', המטוס שלך נפגע מטיל קרקע אוויר והתרסק, צנחת לעומק השטח הווייטנאמי ושהית תקופה ארוכה בשבי?'

'מאיפה אתה יודע את כל זאת?!' שאל בראיין המופתע את האיש, 'אני חזרתי מהשבי רק לפני שלושה חודשים בלבד, מהיכן יש לך את כל המידע הזה?!' 'השם שלי הוא אנרי רוג'רס, במלחמת וייטנאם שירתתי כמלח על סיפונה של נושאת המטוסים 'קיטי הוק' באותו בוקר כשהופעלה האזעקה והטייסים מיהרו לעלות על המטוסים ולהמריא, דקות ספורות לפני כן סיימתי לארוז את המצנחים עבור הטייסים, המצנח שלך היה האחרון שארזתי...'

נשימתו של בראיין נעתקה מרוב התרגשות, הוא לחץ את ידו של אנרי בהתרגשות ובהכרת תודה. 'האם נפגשנו פעם על סיפונה של 'קיטי הוק'? שאל בראיין.

'בהחלט' ענה אנרי 'כאשר מיהרת מחדר האוכל לעבר המטוס שלך, התנגשת בי חזיתית וכל הציוד שהיה בארגז העץ הגדול נפל ארצה. באותו תקופה כעסתי עליך, אתה אפילו לא טרחת להסתובב אחורנית לראות את מה שעוללת.

הפטרת 'סליחה' והמשכת בריצה לעבר גרם המדרגות כאחוז אמוק, הזעם שלי היה כה נורא עד שאיחלתי לך את כל הרע שבעולם. כששמעתי שהופל המטוס שלך פיעמו בי רגשות חרטה, הבנתי שמיהרת להגן על החיים של חיילינו וזו הסיבה שבגללה לא עצרת. אני שמח לראות שהמצנח שקיפלתני עזר לך ואתה נמצא כאן אתנו!

בראיין הנהן בראשו במבוכה, הוא רק לחץ שוב ושוב את ידו של אנרי והודה לו נרגשות על מה שעשה למענו. הוא התנצל נרגשות על התקרית ואנרי חיך בנעימות, הם החליפו מספרי טלפון והבטיחו לשמור על קשר ונפרדו כידידים. באותו לילה לא הצליח בראיין להירדם, הוא הרחרר ללא הפסקה במלח לשעבת שאותו פגש במסעדה באותו יום. בראשו שיחזר כיצד היה נראה אז במדי חיל הים: כובע לבן, סינר אחורי ומכנסיים רחבות. בראיין חשב לעצמו: 'בכמה הזדמנויות בטח ראיתי אותו, ואפילו לא אמרתי לו 'בוקר טוב, מה שלומך?' או אפילו לא פרגנתי סתם טפיחה על השכם? שהרי אני הייתי טייס קרבי ואילו הוא סתם מלח פשוט'. הוא חשב על השעות הרבות שבמהלכן ישב המלח במעמקי הספינה ליד שולחן עץ ארוך, משלב בקפידה את שכבות הבד ומארגן את הרצועות, מחזיק בידיו את גורלם של אנשים שמעולם לא טרחו להתייחס לעצם קיומו, אבל בלעדיו הם לא היו מצליחים לשרוד...

בראיין שאל את עצמו: 'כל כך הרבה אנשים בחיי היומיום מושיטים לי מצנחים, שבלעדיהם לא הייתי מצליח להמשיך הלאה. גם לי יש אפשרות להושיט סוג של מצנח לאנשים שמסביבי, אני מחזיק במידה מסוימת את הגורל שלהם בידי, האם אני מנצל את ההזדמנות הזאת?'

**

לכל אחד מאתנו יש מישהו שמספק לו את מה שהוא צריך כדי לעבור את היום בשלום, בכל פעם מושיטים לנו מצנח נוסף שבאמצעותו אנו עוברים את החיים בצורה קלה יותר, אבל אנחנו שקועים בעצמנו, שקועים באתגרים היומיומיים שהחיים מציבים לפנינו ומפספסים את מה שחשוב באמת. פשוט לומר תודה! בפרשת השבוע מסופר על פרעה שליטה של מצרים האדירה. אינסוף הזדמנויות ניתנו לו להכיר במציאותו של הבורא ולהודות בהנהגתו את העולם, אבל הוא בחר לזלזל, להתעלם.

הושיטו לו מצנח אחר מצנח, הודיעו לו מפורשות על הצפוי לו במידה ויתעלם מהאזהרות, אבל הוא היה בטוח שהוא חכם יותר. כולנו יכולים ללמוד מהזלזול של פרעה, עד כמה אנו צריכים לשים לב לאותם מצנחים שמושיטים לנו במהלך החיים, ולא לזלזל בהם. להכיר בהם, להוקיר את המושיטים אותם ולדעת שלעיתים הם מחזיקים את הגורל שלנו, וכמובן לשים לב למיליוני המצנחים שקיבלנו מאת הבורא...

6.3. פתגם שבועי / משל / סיפור עם ומוסר השכל מצידו

"אין האור ניכר אלא מתוך החושך"

לעיתים גם במצבים הקשים ביותר, בוקע האור שמאיר לנו את הדרך הסלולה בכל נתיבי החיים

מחקרים חדשים על תוספי התזונה שלנו

מאת: רועי עמית

שלושה מחקרי ענק שנערכו בארצות הברית, וכללו מאות אלפי נבדקים, קובעים: חלק מתוספי התזונה והויטמינים שאנו צורכים, לא יעילים כמו שחשבנו. שלושת המחקרים עקבו אחרי הקשר בין תוספי תזונה והגנה מפני סרטן, הגנה מפני מחלות לב, תפקוד המוח ומקרי מוות.

על פי סקר גיאוקרטוגרפיה, כ-37% מהישראלים נוהגים להשתמש באופן קבוע בתוספי תזונה. בקרב בני 50 ומעלה, המספרים עולים ליותר מ-50%. נוסף על כך, שוק תוספי התזונה בישראל מגלגל כ-900 מיליון שקלים בשנה.

מולטי ויטמינים הם תוסף תזונה, לרוב בצורת כדור, אשר מכילים מספר רב של ויטמינים ומינרליים הדרושים לגוף. תוספים אלו נצרכים לרוב כדי להחליף ירקות ופירות המספקים לגוף את החומרים המזינים אותו בדרך טבעית. כדי לזהות את המולטי ויטמין בארון התרופות, תוכלו לראות בגב האריזה פירוט רב של ויטמינים כגון: A, B1, B6, B12, C, D, E, K, ומינרלים שונים כמו מגנזיום, סידן, סלניום, נחושת ואבץ.

תוסף אומגה 3: אומגה שלוש היא חומצת שומן בלתי רווי הנמצאת באופן טבעי בדגים, זרעי מרווה, ואצות ים. לאחרונה יש בשוק יותר ויותר תוספי אומגה 3 בצורה של כדור

או גיל.

הרופאים מאחורי שלושת מחקרים אף התרו בציבור לא "לבזבז" כספים על מולטי ויטמינים. כך כתבו בפרסום המחקר שלהם: "אנחנו מאמינים שלהחלפת תפריט מזין בקרב מבוגרים במולטי ויטמינים או תוספי מינרלים אין יתרון ברור, והשימוש בהם עלול אף לגרום נזק. אין להשתמש במולטי ויטמינים כדי לנסות ולמנוע מחלות כרוניות." לדבריו.

שלושת המחקרים קבעו, לאחר מחקר מאות אלפי נסיינים, כי אין קשר בין צריכת תוספי ויטמינים ומינרליים לבין הסיכוי לחלות בסרטן ובמחלות לב, וכי הסיכוי לתמותה מאותן מחלות לא השתנה. כמו כן, המחקר גם מצא כי אין קשר ישיר בין נטילת תוסף אומגה 3 לבין תפקוד מוחי תקין.

"החלק של 'אל תבזבזו כסף' מתייחס לכך שאולי אנחנו מוציאים כספים רבים על תוספים שלא מועילים לנו לטווח הרחוק" אומר ד"ר אדגר מילר, שותף למחקר. "אותם הכספים יכולים להועיל יותר לבריאות אם נשתמש בהם לקניית ירקות, פירות, אגוזים, מוצרי חלב דלי שומן ועוד. גם פעילות גופנית יכולה להיות שימוש טוב הרבה יותר בכסף הזה."

למרות הכל, עוד יש תקווה: אחד המחקרים גם קבע כי התוסף היחיד שהוכח דווקא כיעיל הוא ויטמין D. התוסף נמצא יעיל ביותר בקרב האוכלוסייה המבוגרת, לחיזוק העצמות ומניעת שברים

כל מה שרציתם לדעת על ויטמינים

כשאנחנו אוכלים בריא, אנחנו מקפידים לצרוך את סוגי הויטמינים השונים, אך לפעמים קשה לעקוב, ולזכור בדיוק אילו ויטמינים יש באילו מאכלים. בדיוק מהסיבה הזו, כדאי לכם להציץ במדריך השלם לויטמינים:

כל מה שרציתם לדעת על ויטמינים כשאנחנו אוכלים בריא, אנחנו מקפידים לצרוך את סוגי הויטמינים השונים, אך לפעמים קשה לעקוב, ולזכור בדיוק אילו ויטמינים יש באילו מאכלים. בדיוק מהסיבה הזו, כדאי לכם להציץ במדריך השלם לויטמינים:

ויטמינים

באילו מאכלים הם נמצאים?

ויטמין A

עוזר לראייה, לעור, לחוזק העצמות והשיניים, למערכת החיסונית ולרבייה

ויטמין B1

עוזר לאנרגיה, לחילוף החומרים ולתפקוד העצבים

ויטמין B2

עוזר לחילוף החומרים, לראייה ולבריאות העור

ויטמין B3

עוזר לחילוף החומרים, לבריאות העור, למערכת העצבים ולעיכול

ויטמין B6

עוזר לחילוף החומרים, לייצור כדוריות הדם האדומות, לחומצות השומן והאמינו

ויטמין B12

עוזר לבניית התאים, לפירוק חומצות השומן והאמינו ולתחזוקת תאי העצב

ויטמין C

עוזר ליצירת רקמות, לבניית שיניים ועצמות חזקות, לחיזוק המערכת החיסונית ולמניעת מחלות לב וסרטן.

ויטמין D

עוזר לחיזוק העצמות בגוף

אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה

כ"ו טבת תרע"ז 20.1.1917 נרצח אבשלום פיינברג על ידי בדווים באזור

רפיח

אבשלום פיינברג היה מראשי מחתרת ניל"י (נצח ישראל לא ישקר) אשר הוקמה בזמן מלחמת העולם הראשונה וששמה לה למטרה לעזור לבריטים במלחמתם בתורכים בכיבוש ארץ ישראל.

בתאריך זה היו אבשלום פיינברג וחברו למחתרת יוסף לישנסקי בדרכם למטה הצבא הבריטי שהיה במצרים על מנת להעביר להם ידיעות מודיעיניות, הם נפלו למארב של בדווים כשיוסף לישנסקי נפצע ואילו אבשלום פיינברג נהרג כשגופתו לא נמצא. בזמן מותו היו בכיסו תמרים ולאחר מלחמת ששת הימים זוהה שלד אדם מתחת לאחד מעצי התמר באיזור רפיח (אתר הנקרא "דקל אבשלום"). אשר הועבר למכון לרפואה משפטית ואכן נמצאה התאמה לאבשלום פיינברג. שרידי הגופה נקברו בטקס צבאי מלא בהר הרצל.

כ"ז טבת תרמ"ט 31.12.1888 יום פטירתו של רבי שמשון רפאל הירש

(נלקח מאתר מט"ח)

ר' שמשון בן רפאל הירש (1808 – 1888), מייסד ומנהיג של האורתודוקסיה החדשה (הניאו-אורתודוקסיה), שנאבקה בתנועה הרפורמית בגרמניה. רש"ר הירש נולד (תקס"ח – 1808) בהמבורג ונפטר (תרמ"ט – 1888) בפרנקפורט, שבה פעל במשך 38 שנים. בשנת 1850 עבר לפרנקפורט כדי לשמש רב בקהילה חדשה – "עדת ישורון", ושם גם הקים וניהל בית ספר יהודי, שפעל לפי חזונו והתבסס על העיקרון של "יפה תורה עם דרך ארץ" – שילוב לימודי קודש ולימודים כלליים. רש"ר הירש טיפח את השילוב של קודש וחול, של אורח חיים דתי קפדני והשכלה כללית ומעורבות בחיים הכלליים, וזאת בהשפעת "עולם המחשבה של ההשכלה".

לפי תפיסתו של רש"ר הירש, "האידיאלים הדתיים של היהדות והאידיאלים של המוסר הכלל-אנושי זהים הם", אך בניגוד ליהודים הרפורמים בני זמנו בגרמניה – האמין הירש כי ליהדות יש רק דרך אחת, והיא דרכה של תורה, המתבססת על קיום דקדקני של אורח חיים דתי, שכן רק בשמירה על מצוות התורה יוכל היהודי למלא את "שליחותו המיוחדת" ולתפוס "מקום של כבוד" בחברה. הירש תרגם לגרמנית והוסיף ביאור (בגרמנית) לחמישה חומשי תורה ולספר תהלים, ונוסף על כך פרסם גם שני ספרים המציגים את השקפותיו על היהדות: "איגרות צפון" – ובגרמנית: "תשע עשרה איגרות על יהדות": ספר המציג התכתבות בין צעיר יהודי משכיל ומתלבט בשם בנימין – ובין חברו נפתלי, המקיים אורח חיים דתי קפדני. ספרו השני – "חורב" – כולל "מסות על חובותיו של ישראל בגלות". רש"ר הירש גם ייסד בפרנקפורט את כתב העת "ישורון" (1845) שנועד לשמש במה להגנה על היהדות.

דבי שמשון רפאל הירש הנהיג שיפורים חיצוניים בסדרי התפילה למשל: שילוב מקהלה ומתן דרשות בגרמנית כדי שהציבור יבין. היה מתנגד חריף לתנועת הרפורמה, אבל כל עוד הייתה זו מתונה לא קרא להרחיקה. מבחינת האמונה הלאומית האמין הרב בלאומיות היהודית, אך לא בשלילת הגלות. במשך הזמן נתגבשו תפיסותיו למצעה הרעיוני של "אגודת ישראל".

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבני, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה .

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127
 טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010
 ני"ד: 050-5333949
 דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

